

173722

**TÜRK VERGİ HUKUKUNDA
TİCARİ ALACAKLARIN DEĞERLEMESİ**

Filiz AYDIN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir 2003

Anadolu Üniversitesi
Eskişehir

TÜRK VERGİ HUKUKUNDA TİCARİ ALACAKLARIN DEĞERLEMESİ

Filiz AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Maliye Anabilim Dalı
Danışman: Yrd.Doç. Dr. Doğan GÖKBEL

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Şubat 2003

Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRK VERGİ HUKUKUNDA TİCARİ ALACAKLARIN DEĞERLEMESİ

Filiz AYDIN

Maliye Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2003

Danışman: Yrd.Doç. Dr. Doğan GÖKBEL

Türk Vergi Hukukunda ticari ilişkilerin neticesinde meydana gelen alacakların Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre değerlemeye tabi tutulması incelenmiş, uygulamada ortaya çıkan aksaklıklar belirlenmiştir.

Birinci bölümde, değerlemenin vergilemedeki öneminin yanı sıra Türk Vergi Hukuku'nda , Türk Ticaret Hukuku'nda ve muhasebede değerlemenin yeri açıklanmıştır. Ayrıca Vergi Usul Kanunu'nda yer alan değerlendirme ölçüleri sayılıp, hangi iktisadi kıymetin hangi değerlendirme ölçüsü ile değerlendirileceği belirtilmiştir.

İkinci bölümde, alacak kavramı açıklanıp; senetli, senetsiz, çekli, Türk Lirası ve döviz cinsinden olan ticari alacakların değerlemesinin yanı sıra, ihracat nedeniyle meydana gelen alacakların değerlendirilmesi konusunda inceleme yapılmıştır. Verilen depozito ve teminatların, sipariş avanslarının ticari alacak gibi değerlemeye tabi tutulup tutulmayacağı üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, alacakların vadesinde alınamaması halinde, hukuki takip yollarına bağlı olarak ve bu takiplerin neticesine göre söz konusu alacakların nasıl değerlendirileceği ve uygulamada yaşanan sorunlar, borçlu olan işletmelere göre de incelenmiştir.

ABSTRACT

In this present thesis; it has been evaluated the valuation of the receivables incurred as a result of the commercial relations in Turkey, laying bare the hitches cropping up in the implementation.

In the first part besides the significance of the valuation in taxation, the role of the valuation in Turkish Tax Law, Turkish Commercial Code and accounting has been explained. Moreover the valuation criteria set forth in Tax Procedural Law have been enumerated, pointing out that which economic value has been evaluated against which valuation yardstick.

In the second part the concept "receivable" has been explained and an evaluation and inquiry has been made into the valuation of the receivables incurred due to the export in addition to the valuation of the commercial receivables with or without bonds, in checks, Turkish Lira and foreign exchange. It has been dwelled upon that whether the deposits, guarantees and order advances are to be subjected as valuation of the commercial receivable or not.

In the third part it has been investigated how the said receivables shall be valued together with the problems in actual implementation depending on the legal prosecutable means according to the result of the legal prosecution in case and if the receivables prove to be overdue from the standpoint of the companies in debt.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Filiz AYDIN'ın "Türk Vergi Hukukunda Ticari Alacakların Değerlemesi" başlıklı tezi 02 Mayıs 2003 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Maliye (Mali Hukuk) Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr.Doğan GÖKBEL

Üye : Prof.Dr.Fethi HEPER

Üye : Doç.Dr.Necdet SAĞLAM

Prof.Dr.Şükrü AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞERLEME ESASLARI

1. DEĞERLEME	3
1.1. Terim Olarak Değerleme	3
1.2. Kavram Olarak Değerleme	4
1.3. Değerlemenin Tanımı	4
1.4. Değerlemede Amaç.....	5
1.5. Türk Vergi Hukukunda Değerleme.....	7
1.6. Türk Ticaret Hukukunda Değerleme.....	8
1.7. Sermaye Piyasası Mevzuatına Göre Değerleme.....	9
1.7.1. Değerleme Ölçüleri.....	10
1.7.1.1. Tarihi Maliyet İlkesi	10
1.7.1.2. Elde Etme Maliyeti	10
1.7.1.3. Satın Alma Maliyeti	11
1.7.1.4. Üretim Maliyeti	11
1.7.1.5. İnşa Maliyeti.....	11

1.7.1.6. Net Gerçekleşebilir Değer.....	11
1.7.1.7. Gerçekleşmesi Beklenen Satış Fiyatı.....	12
1.7.1.8. Tamamlanma Maliyeti	12
1.7.1.9. Rayiç Bedel	12
1.7.2. Değerleme Yöntemleri	12
1.7.2.1. İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi.....	12
1.7.2.2. Son Giren İlk Çıkar Yöntemi	12
1.7.2.3. Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemi	13
1.7.2.4. Hareketli Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemi	13
1.7.2.5. Özel Sipariş Maliyet Yöntemi.....	13
1.8. İşletme Yönünden Değerleme	14
1.9. Muhasebe Yönünden Değerleme.....	14
1.10. Avrupa Birliği'nde Değerleme Uygulamaları	15
1.10.1. Türkiye'de Bilanço Kalemlerine Uygulanan Değerleme Kurallarının Dördüncü Yönerge Hükümleri İle Karşılaştırılması.....	17
2. DEĞERLEME GÜNÜ	20
3. DEĞERLEMEDE ESAS	20
4. DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ.....	21
4.1. Maliyet Bedeli.....	22
4.1.1. Tanımı.....	22
4.1.2. Maliyet Bedeli İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler.....	22
4.2. Borsa Rayici.....	23
4.2.1. Tanımı.....	23
4.2.2. Borsa Rayici İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler.....	23
4.3. Tasarruf Değeri	25
4.3.1. Tanımı.....	25
4.3.2. Tasarruf Değer İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler.....	25
4.4. Mukayyet Değer.....	26
4.4.1. Tanımı.....	26
4.4.2. Mukayyet Değer İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler.....	27
4.5. İtibari Değer.....	27

4.5.1. Tanımı	27
4.5.2. İtibari Değer İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler	28
4.6. Vergi Değeri	28
4.6.1. Tanımı	28
4.6.2. Vergi Değeri İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler	28
4.7. Rayiç Bedel	29
4.7.1. Tanımı	29
4.7.2. Rayiç Bedel İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler	29
4.8. Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti	30
4.8.1. Tanımı	30
4.8.2. Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler	31

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE ALACAKLARIN DEĞERLEMESİ

1. ALACAK KAVRAMI	33
1.1. Hukukta Alacak Kavramı	34
1.1.1. Borçlar Hukukunda Alacak Kavramı	34
1.1.2. Türk Ticaret Hukukunda Alacak Kavramı	35
1.1.3. Türk Vergi Hukukunda Alacak Kavramı	36
1.1.4. Türk Sermaye Piyasası Mevzuatında Alacak Kavramı	36
1.2. Tek Düzen Muhasebe Sisteminde Alacak Kavramı	37
2. TÜRK VERGİ HUKUKUNDA ALACAKLARIN DEĞERLEMESİ	37
2.1. Senetsiz (Kredili) Alacakların Değerlemesi	38
2.1.1. TL Cinsinden Olan Alacakların Değerlemesi ve Envanteri	40
2.1.2. Döviz Cinsinden Olan Alacakların Değerlemesi	40
2.1.2.1. İşletmenin Lehine Kur Farkı Çıkması	41
2.1.2.2. İşletmenin Aleyhine Kur Farkı Çıkması	41

2.1.2.3. Kur Farklarının KDV Açısından Durumu	42
2.2. Senetli Alacakların Değerlemesi.....	44
2.2.1. Senet Kavramı.....	44
2.2.2. Senetli Alacakların Değerlemesi.....	45
2.2.2.1. Alacak Senetlerinde Reeskont Uygulaması.....	46
2.2.2.1.1. Reeskonta Tabi Tutulacak	
Alacakların Özellikleri.....	47
2.2.2.1.2. Reeskont İşleminde İskonto Oranı	48
2.2.2.1.2.1. TL Cinsinden Olan Alacak	
Senetlerinde Reeskont	
Uygulaması	50
2.2.2.1.2.2. Döviz Cinsinden Olan	
Alacak Senetlerinde Reeskont	
Uygulaması	51
2.2.2.1.3. KDV Alacaklarının Dahil Olduğu	
Senedin Reeskontu	53
2.2.2.1.4. Reeskont İşleminin İhtiyarılığı	54
2.2.2.1.5. Vadesi Belli Senetsiz Alacaklarda	
Reeskont Uygulaması	55
2.2.2.2. Hatır Senetlerinde Reeskont Uygulaması.....	56
2.2.2.3. Alacak Senetlerinde Kısmi Reeskont Uygulaması.....	57
2.2.2.4. Teminata Verilen Senetlerde Reeskont	
Uygulaması	57
2.2.2.5. Tahsile Verilen Senetlerde Reeskont	
Uygulaması	59
2.2.2.6. Vade İçermeyen Alacak Senetlerinde Reeskont	
Uygulaması	60
2.2.2.7. Müflisten Olan Senede	
Bağlı Alacaklarda Reeskont Uygulaması	61
2.2.2.8. Şüpheli Alacak Durumundaki	
Senetli Alacaklarda Reeskont Uygulaması.....	61

2.2.2.9. Malın İleri Tarihte Teslim Edilerek Vadeli Satış Nedeniyle Alınan Alacak Senetlerinde Reeskont Uygulaması	61
2.2.2.10. Yıllara Sari İnşaat Onarım İşleriyle İlgili Alınan Alacak Senetlerinde Reeskont Uygulaması	63
2.2.2.11. Bankalar ve Bankerler ve Sigorta Şirketlerinde Alacak Reeskontu.....	64
2.3. Çekli Alacakların Değerlemesi.....	64
2.3.1. Vadeli Çeklerde Reeskont Uygulaması	65
2.3.2. SPK 'da Çekle İlgili Düzenlemeler.....	67
2.3.3. Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Çeklerde Reeskont Uygulaması	68
2.4. Kambiyo Mevzuatı Gereği İhracat Bedellerinin Değerlemesi.....	69
2.4.1. Yurda Getirilmesi Zorunlu İhracat Bedellerinin Değerlemesi.....	71
2.4.2. Serbest Tasarruf Hakkı Bulunan İhracat Bedellerinde Değerleme	72
2.5. Verilen Depozito ve Teminatların Değerlemesi	73
2.6. Verilen Sipariş Avanslarında Değerleme	74
2.6.1. Tek Düzen Muhasebe Sisteminde Verilen Sipariş Avanslarının Yeri	75
2.6.2. Vergi Kanunları Açısından Verilen Sipariş Avansları	77
2.6.2.1. TL Cinsinden Verilen Avansların Durumu	77
2.6.2.2. Döviz Cinsinden Verilen Avansların Durumu	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALACAKLARDA AMORTİSMAN UYGULAMASI

1. ŞÜPHELİ ALACAKLARDA DEĞERLEME	82
1.1. Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılmasının Koşulları	83
1.2. Şüpheli Alacak Karşılığının Ayrılacağı Dönem	85
1.3. Teminatlı Alacaklarda Karşılık Ayrılması	86
1.4. Hatır Senedine Bağlı Alacaklarda Karşılık Ayrılması	88
1.5. Aciz Vesikasına Bağlanan Alacaklarda Karşılık Ayrılması.....	88
1.6. Borçlunun İflası Halinde Karşılık Ayrılması.....	90
1.7. Avanslarda Şüpheli Alacak Uygulaması	90
1.8. Ticari Alacakların Tutarına Dahil Olan KDV Alacakları.....	91
1.8.1. KDV Hakkında Genel Açıklama.....	91
1.8.2. KDV İle İlgili Yasal Düzenlemeler	92
1.8.3. Tahsil Edilemeyen KDV Alacakları	92
1.9. Kamu Kuruluşlarından Alacaklarda Karşılık Ayrılması	96
1.10. İştiraklerden Olan Alacaklarda Karşılık Ayrılması	98
1.11. Adi Ortaklıklardan Olan Alacaklarda Karşılık Ayrılması	98
1.12. Kollektif Şirketlerden Olan Alacaklarda Karşılık Ayrılması.....	99
1.13. Factoring Şirketlerde Şüpheli Alacaklar	99
1.14. Barter Şirketlerinde Tahsil Edilemeyen Alacak.....	102
1.15. Yurt Dışından Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması	104
2. DEĞERSİZ ALACAKLAR	105
2.1. Kazai Bir Hükme Göre Alacağın Tahsiline İmkan Kalmaması	107
2.2. Kanaat Verici Vesikaya Göre	
Alacağın Tahsiline İmkan Kalmaması	107
2.3. Aciz Vesikasına Bağlı Alacaklarda Durum.....	108
2.4. Deprem Bölgesinden Olan Alacakların Durumu	109
3. VAZGEÇİLEN ALACAKLAR	111
3.1. Konkordato Anlaşması	112
3.1.1. Konkordatonun Tanımı	113

3.1.2. Konkordatonun Tasdiki İçin Gerekli Şartlar	113
3.1.3. Konkordatonun Sonuçları	114
3.1.3.1. Konkordatonun Borçlu İçin Sonuçları.....	115
3.1.3.2. Konkordatonun Alacaklılar İçin Sonuçları	116
3.1.3.3. Vergi Hukuku Açısından Konkordatonun Doğurduğu Sonuçlar	116
3.2. Sulh Yoluyla Alınmasından Vazgeçilen Alacaklar	118
4. İSKONTO UYGULAMASINDA ALACAK DEĞERLEMESİ.....	119
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA	126

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AATUHK	: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AT	: Avrupa Topluluğu
BK	: Borçlar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
D.	: Daire
DFİF	: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu
Dn.	: Danıştay
E.	: Esas
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
H.D.	: Hukuk Dairesi
HUK	: Hesap Uzmanları Kurulu
HUKDKK	: Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu Kararı
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İİK	: İcra İflas Kanunu
K.	: Karar
KDV	: Katma Değer Vergisi
KDVK	: Katma Değer Vergisi Kanunu
LIBOR	: Londra Bankalar Arası Faiz Oranını
Md.	: Madde
MGB	: Maliye ve Gümrük Bakanlığı
MSUGT	: Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğ
s.	: Sayfa
S.B.F.	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SPK	: Sermaye Piyasası Kanunu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDMS	: Tek Düzen Muhasebe Sistemi
TL	: Türk Lirası

TPKKHK	: Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkında Karar
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
VİVK	: Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Takas yöntemi ile ticaretin yapıldığı zamanlardan günümüze kadar ekonomi gelişmiş, bu gelişmeye bağlı olarak da işletmelerin satış ve finans teknikleri değişmiştir. Artık işletmeler satışını yaptıkları mal ve hizmetlerin bedelini her zaman satış anında tahsil etmeyip belli bir vadeye yaymaktadır. İşletmeler mal ve hizmetlerini daha rahat satabilmekle beraber alacaklarını belli vadelerde tahsil edebilmektedir.

İşletmeler hesap dönemi sonunda vergi matrahlarını tespit ederken ticari ilişkileri nedeniyle oluşan bu alacaklarını 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre değerlemeye tabi tutacaklarıdır.

Söz konusu Kanun' da değerlemeye ilişkin ölçüler sayılmış ve ticari nitelikteki alacakların hangi değerlendirme ölçüsüyle değerlendirileceği belirtilmiş, alacakların dövizli ya da senetli olması halinde nasıl değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca alacakların zamanında tahsil edilememesi halinde değerlemesine ilişkin hükümler de düzenlenmiştir.

Ancak bu düzenlemeler uygulamada ticari alacakların değerlendirilmesi ile ilgili sorunları çözmeye yetmemiştir. Ticari ilişkilerde müşterilerin kullanmış olduğu ödeme araçlarının çeşitliliği ve factoring ve barter gibi yeni finans kurumlarının faaliyete geçmesi gibi nedenlerle vergi kanunları uygulamanın gerisinde kalmıştır. Mükellef ile vergi idaresi arasında yaşanan tereddütler ise yargıya intikal etmiştir.

Birinci bölümde, genel olarak değerlendirme kavramı ile birlikte ticaret hukuku, SPK mevzuatı, muhasebe ve vergi uygulamaları açısından değerlemenin tanımı ve kapsamı ile birlikte vergi hukuku açısından değerlendirme ilke ve esasları açıklanmıştır.

İkinci bölümde, genel olarak alacak kavramı ile birlikte alacakların değerlemesi ile ilgili mevzuat hükümleri açıklanmıştır. Özellikle vergi hukuku yönünden alacakların değerlemesi, senetli alacakların değerlemesi, senetsiz alacakların değerlemesi, yabancı para cinsinden alacakların değerlemesi ve alacakların değerlemesinde reeskont uygulaması uygulamada ortaya çıkan sorunlar da dikkate alınarak incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise; şüpheli alacak karşılığı ayrılması konusu mevzuat açısından incelenmiş ve özellikle vergi hukuku açısından şüpheli alacak uygulamasında tartışmalı konulara yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca finans kurumları olan factoring ve barter şirketlerin alacaklarının değerlemesine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞERLEME ESASLARI

1. DEĞERLEME

Değerlemenin başta vergi hukuku olmak üzere, diğer bilim dallarında nasıl bir niteliğe sahip olduğunu ve ne gibi bir işlevi yerine getirdiğini incelemeden önce, bir terim ve kavram olarak anlamını saptamak gerekmektedir. Zira değerlemenin teorik ya da yasal tanımından önce dilbilimsel ve kavramsal bir tanıma sahip olduğunda kuşku yoktur¹.

1.1. Terim Olarak Değerleme

Dilbilimi açısından değerlendirme kelimesi değer kelimesinden türetilmiştir. Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet veya bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığıdır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere değer belirlenmesinde somut kriterler yerine soyut ölçü kullanılmaktadır.

İngilizcede "value" kelimesi değer kelimesine, "valuation" kelimesi de isim olarak değerlemeye karşılık gelmektedir². Aynı zamanda "appraisal" kelimesi de değerlendirme kelimesinin yerine kullanılmaktadır³.

¹ Erkan Aydın, **Türk Vergi Sisteminde İktisadi İşletmelere Dahil Kıymetleri Değerleme** (1.Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Kasım 2002), s.26.

² Mehmet Özgen, **Dictionary of Tax Terms (Vergi Terimleri Sözlüğü)** (Ankara: Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayını, 1997), s.228.

³ Türkmen Derdiyok, **Turkish Tax Law and Other Regulations Concerning Foreign Investors** (Ankara: Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayını, 1999), s.109.

1.2. Kavram Olarak Değerleme

Değerleme kavramının anlamı üzerinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Çünkü değerlendirme kavramı kullanıldığı amaca göre farklı şekilde tanımlanacak bir özelliğe sahiptir. Diğer taraftan, değer biçme işlemi yapan kişi ve gruplara, bunun yanında değerlemede kullanılan araçlara ve değer biçenin içinde bulunduğu şartlara göre farklı sonuçlara yol açtığı gerçeğinden hareketle değerlemenin yapılacak tek bir tanımına bağlı kalmak güç olacaktır. Ancak değerlemeyi bir varlığın değerini belirlemek amacıyla yapılan söz konusu varlığa yönelik bir değer biçme işlemi, bir varsayımda bulunma ya da değer takdir etme olarak tanımlamak mümkündür. Ayrıca değerlendirme varlıklarının değerinin parasal olarak ifade edilmesi şeklinde de tanımlanabilir. Bu tanımda dikkat çeken özellik varlıkların değeri takdir ya da tespit edilirken ilişki kurulan ya da esas alınan unsurun para olması, varlıkların para cinsinden taşıdıkları değerini ifade edilmesidir⁴.

Değerleme kavramı, özünde subjektif niteliklidir. Yani kişi ve grupların çeşitli iktisadi unsurlara verdiği önem, atfettiği değer farklıdır. Temelde bu özneliği en aza indirerek ortak değer anlayışına ulaşmak kesin bir zorunluluktur. Günümüzde iktisadi unsura bakış açısı ne olursa olsun, değerlemede kullanılan temel ölçü paradır. Artık herhangi bir iktisadi unsur para ile ifade edilmektedir. Öte yandan bakış açısına göre farklı sonuçlar ortaya çıkabileceği halde, değerlendirme; bir iktisadi unsurun belli tarihlerdeki değerinin para cinsinden ifadesi olarak tanımlanabilmektedir⁵.

1.3. Değerlemenin Tanımı

Değerleme, bir varlığın sahip olduğu değeri belirlemek amacıyla bir değer biçme işlemi, bir varsayımda bulunma olarak tanımlanabilir. Değerleme, öncelikli olarak vergilemeye esas olarak alınacak olan matrahın gerçeğe uygun

⁴ Aydın, a.g.e., s.19.

⁵ Nevzat Saygılıoğlu ve Erol Göker, *Defterler ve Dönem Sonu İşlemleri* (Ankara: Vergi Yayınları, Mart 1984), s.157.

olarak hesaplanması amacına yönelik bir işlem olarak görülebilir. Diğer yandan değerlendirme, iktisadi işletmeler açısından kıymetlere ilişkin bir işlemdir. Zira iktisadi işletmelerde değerlemeye konu olan unsurlar iktisadi kıymetlerden oluşmaktadır. Ayrıca değerlendirme, yasal düzenlemede belirlenen yöntemlere uygun olarak yapılan bir hesaplama işlemi olarak da nitelendirilebilir⁶.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu' nun üçüncü kitabı değerlendirme ile ilgili hükümleri içermekte olup, değerlendirme, söz konusu Kanunu'nun 258. maddesinde vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespitidir şeklinde tanımlanmıştır. Değerleme vergi matrahının tespitini doğrudan etkilediği için uyumsuzluklara konu olmaktadır.

Değerlemeye ilişkin kuralların ve değerlendirme ölçülerinin VUK' da düzenlenmiş olması nedeniyle değerlemenin öncelikli olarak vergi hukukuna ait bir kavram olduğu düşünülse de muhasebe açısından da çok önemli bir yere sahip olduğu kuşkusuzdur. Zira envanterin önemli ve kapsamlı konusunu bilançonun aktif ve pasifinde yer alan kalemleri değerlemek teşkil etmektedir. Bu nedenle değerlemenin vergi hukuku açısından olduğu kadar muhasebe açısından da öncelikli bir kavram olduğu kabul edilmelidir⁷.

1.4. Değerlemede Amaç

İşletmenin belirli bir tarihteki mali ve iktisadi durumunu ve bu tarihten önceki faaliyet devresi içinde elde etmiş olduğu sonucu göstermek üzere bilanço düzenleneceği kuşkusuzdur. Bilançonun Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre geçerli bir belge kabul edilmesi ve hukuki değer taşıması için içereceği mevcut, alacak ve borçların Vergi Usul Kanunu'nda yazılı esaslara göre değerlemeye tabi tutulması gerekir. Bu bakımdan değerlendirme usulleri, uygulama alanında bir işletmecilik sorunu olmaktan çok vergi matrahlarının

⁶ Aydın, a.g.e., s.19.

⁷ Aydın, a.g.e., s.30.

doğru bir şekilde saptanması bakımından mükellefleri ilgilendiren bir konu halini almıştır⁸.

Değerlemede amaç; zaman geçmesi, teknoloji değişmesi, ekonomik olaylar, bozulma ve benzeri nedenlerle iktisadi kıymetlerin değerinde meydana gelen değişiklikleri dikkate almak suretiyle, bunların belli bir tarihteki gerçek bedellerini vergilemede esas almaktır⁹.

213 sayılı VUK' un 186. maddesinde envanter çıkarmak; bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları saymak, ölçmek , tartmak ve değerlemek suretiyle kesin bir şekilde ve müfredatlı olarak tespit etmektir şeklinde tanımlanmıştır. Mevcutlar, alacaklar ve borçlar işletmeye dahil iktisadi kıymetleri ifade eder(VUK Md. 186) ve envantere alınan iktisadi kıymetler 213 sayılı VUK' un değerlemeye ait üçüncü kitabında yazılı esaslara göre değerlenir(VUK Md. 191).

Devlet, vergiye temel oluşturan değerin belirlenmesi aşamasında mükellefleri serbest bırakmamış uyulacak kuralları yasal düzenleme ile belirlemiştir. Değerlemeye ilişkin usul ve esaslar ile değerleme ölçülerinin yasal düzenleme ile kurallara bağlanması mükelleflerin değerleme yoluyla vergi matrahını azaltmalarını önleyici ve devletin vergi alacağını güvencede tutmak amacına dönük bir anlayış olarak görülebilir. Zira değerlemeyi mükellefin kişisel tercihine bırakmak günümüzde kamu gelirlerinin en önemli kaynağı olan vergilerin tahsilini olumsuz yönde etkileyen bir sonuca yol açmak demektir¹⁰.

⁸ Şükrü Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması** (Ankara: Savaş Yayınları, Cilt 6, 1991), s.2084.

⁹ Mehmet Altındağ, **Vergi ve Revizyon Rehberi** (2. Baskı. Ankara: Yaklaşım Yayınları, Eylül 2001), s.590.

¹⁰ Aydın, a.g.e., s.31.

1.5. Türk Vergi Hukukunda Değerleme

Değerleme ve değerlendirme esaslarına ilişkin hükümler 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nun üçüncü kitabında düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun' un 258. maddesine göre değerlendirme; vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespittir.

Kanunda yer alan tanım kısa olmasına rağmen değerlemeye ilişkin temel unsurları içinde barındırmaktadır. Bunlardan birincisi değerlemenin vergilendirmeye esas alınacak matrahın doğru olarak hesaplanması amacına yönelik bir işlem olmasıdır. Dolayısı ile mükellef değerlendirme işleminde öncelikli olarak matrahın vergi kanunlarına uygun bir şekilde tespit edilmesini amaçlamak zorundadır¹¹.

Değerleme iktisadi kıymetlere ilişkin bir işlemdir. Değerlemenin yapılabilmesi için her şeyden önce değerlemeye tabi olacak bir ekonomik varlığa ihtiyaç vardır. Ekonomik varlık ile ifade edilmek istenen ise işletmenin veya kişinin servetine dahil olumlu; varlık, alacak ve haklar ile olumsuz; borçlarından oluşan servet unsurlarının bütünüdür¹².

Değerleme yasal düzenleme ile belirlenen yöntemlere göre yapılan bir hesaplama işlemine dayanmaktadır. Zira kanun metninde değerlemenin vergi matrahının hesaplanmasıyla ilgili olduğu belirtilmiştir.

Takdir mevcutların, alacakların ve borçların para birimleriyle ifade edilmesi, diğer bir anlatımla parasal tutarlarının belirlenmesidir. Tespit ise; matrah tayini ile ilgili iktisadi kıymetleri ölçmek, saymak ve tartmak suretiyle fiziki sayımlarının yapılması, miktarlarının kesin bir şekilde belirlenmesi işlemidir.

¹¹ Aydın, a.g.e., s.29.

¹² M.Ziya Süer, "İşletmelerde Emtia Değerlemesi", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:208, Aralık 1998),s.63.

Bu nedenlerle değerleme Vergi Usul Kanunu' nun en önemli hükümleridir.  denecek vergi miktarının tespitinde vergi matrahı ve vergi oranı ile unsurları önemli rol oynar. Vergi matrahının hesabında keyfi davranılırsa, vergi karşısındaki eşitlik bozulur. Bu eşitliği sağlamak amacıyla Vergi Usul Kanunu'nda değerleme disiplini kurmak için bazı ölçüler kabul edilmiştir.

1.6. Türk Ticaret Hukukunda Değerleme

Ticaret hukuku, ticari iş ve işletmelere uygulanan kuralları bünyesinde toplayan özel hukuk dalı olarak tanımlanabilir. Ticaret hukuku üretim aşamasından tüketim aşamasına kadar ticari faaliyetleri düzenleyen bir hukuk dalı olması itibariyle vergi hukuku ile yakından ilişkilidir. Ticaret hukukunun vergi hukuku ile ilişkisi temelde ticari kazançlarda vergiyi doğuran olaya ilişkin düzenlemelerin ticaret hukuk alanında yer alıyor olmasındandır. Her ne kadar ticari kazançlar gelir vergisine tabi olan yedi gelir unsurundan sadece birini oluşturuyor ise de Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesi uyarınca kurum kazançlarının tespitinde Gelir Vergisi Kanunu'nun ticari kazanç hakkındaki hükümlerinin uygulanması, vergi hukuku açısından ticari kazançların dolayısı ile ticaret hukukunun önemini artırmaktadır¹³.

Ticaret hukukunun temel metni olan Türk Ticaret Kanunu, bünyesinde değerlemeye ilişkin hükümler bulundurmaktadır. Envanter ile ilgili düzenlemeler Türk Ticaret Kanunu'nun birinci kitabının ticari defterler başlıklı beşinci faslında yapılmıştır. TTK' nın 73. maddesine göre ; saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek suretiyle, bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları kati bir şekilde ve müfredatlı olarak tespit etmeye, envanter çıkarmak denilmektedir. Söz konusu maddede mevcutların, alacakların ve borçların işletmeye dahil iktisadi kıymet oldukları hükme bağlanmıştır. TTK' nın 74. maddesinde ise envantere gösterilen kıymetlerin bilançoyu oluşturduğu, mevcutlarla alacakların bilançonun aktif tablosunda yer aldığı, borçların da bilançonun pasif tablosunda yer aldığı hükme bağlanmıştır.

¹³ Aydın, a.g.e., s.31.

İlgililerin, işletmenin iktisadi ve mali durumu hakkında mümkün olduğu kadar doğru bir fikir edinebilmeleri için, envanter ve bilançoların ticari esaslar gereğince eksiksiz, açık ve kolay anlaşılır bir şekilde ulusal para birimine göre yani Türk Lirası şeklinde düzenlenmesi gerektiği TTK' nın 75. maddesince hükme bağlanmıştır. Yine söz konusu maddede aktiflerin, borsada kote edilen emtia ve kıymetlerin, tahsil edilemeyen veya ihtilafli bulunan alacaklar müstesna olmak üzere bütün alacakların, pasif ve bütün borçların hangi miktarlara göre hesap edileceği hükme bağlanmıştır.

Türk Ticaret Kanunu'ndaki değerlendirme ile ilgili bu hükümler genel hükümler olup ticaret şirketleriyle, ticaret kurumlarının envanter ve bilançoları ile ilgili özel hükümler saklıdır.

1.7. Sermaye Piyasası Mevzuatına Göre Değerleme

Sermaye piyasası ile ilgili yasal düzenleme 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile yapılmıştır. Kanun metninde değerlendirme ile ilgili herhangi bir hüküm yer almamakta, konu ile ilgili düzenleme Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayınlanan "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ" de yer almaktadır¹⁴.

Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi ortaklıklar ve aracı kurumlarca düzenlenecek mali tablo ve raporlar " Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ' de yer alan ilke ve kurallara uyacaklardır¹⁵. Söz konusu Tebliğ' in 18. maddesine göre, mali tabloların hazırlanmasında Kurul tarafından yayınlanan standartlar ile Türk Ticaret Kanunu ile ilgili diğer mevzuat hükümlerinin tutarlı ve birbirini tamamlayıcı olarak esas alınacağı, hükümlerin vergi mevzuatında yer alan değerlendirme ilke ve kurallarıyla ilgili bulunmadığı, bu nedenle mükellefin tuttukları defter ve belgeleri ile

¹⁴ Seri XI, No:1 Tebliğ 29.01.1989 tarih ve 20064 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

¹⁵ Erhan Kotar-Şükrü Dokur, *İşletmelerin Mali İşlemleri ve Muhasebesi* (1. Baskı. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Ocak 2002), s.757.

beyannamelerini vergi mevzuatının ilgili hükümlerine uygun şekilde düzenlemek zorunda oldukları, vergi mevzuatının Kurul tarafından belirlenen standartları ile Türk Ticaret Kanunu' nun muhasebeye ilişkin kurallarından farklı uygulamalara yer verdiği durumlarda işletmelerin söz konusu mevzuat çerçevesinde gerekli düzeltmeleri yapmalarının kendi sorumlulukları içerisinde olduğu belirtilmiştir.

Anılan Tebliğ' in 20. maddesine göre; değerlendirme her varlık, borç ve öz sermaye kalemi itibariyle ayrı ayrı yapılır. Ancak nitelikleri itibariyle bir bütünlük gösteren benzer kalemler toplu olarak değerlendirilebilir.

1.7.1. Değerleme Ölçüleri

Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayınlanan söz konusu Tebliğ' in 19. maddesinde değerlendirme ölçüleri tanımlanmıştır.

1.7.1.1. Tarihi Maliyet İlkesi

Varlıkların elde etme maliyeti ile net gerçekleşebilir değer veya elde etme maliyeti ile rayiç bedelin düşük olanı ile bilançoda ter alacağını ifade eder.

1.7.1.2. Elde Etme Maliyeti

Varlıkların satın alma, üretim veya inşa maliyetini ifade eder. Geçici amaçlarla iktisap edilen menkul kıymetler elde etme maliyeti ile kaydedilir. Ancak işletmeler satın alma bedeline bağlı olarak yaptıkları giderleri " Diğer Faaliyetlerden Giderler ve Zararlar" olarak muhasebeleştirirler. Elde etme maliyetinin hesaplanmasında hareketli veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden birinin uygulanması şarttır. Menkul kıymetler söz konusu maliyet yöntemlerine dayanılarak serileri itibariyle ayrı ayrı değerlendirilir. İştirakler, bağlı ortaklıklar ve bağlı menkul kıymetler ile maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlık içinde yer alan; patent, lisans, know-how, işletme hakkı, marka ve benzeri haklar elde etme maliyeti ile değerlendirilir.

1.7.1.3. Satın Alma Maliyeti

Varlıkların satın alma bedeli ile buna bağlı olarak yapılan giderler toplamından oluşur.

1.7.1.4. Üretim Maliyeti

Mamullerin elde edilmesi için sarf olunan ilk madde ve malzeme ile işçilik ve üretimle ilgili diğer giderlerden oluşur.

1.7.1.5. İnşa Maliyeti

İşletme tarafından imal ve inşa edilen duran varlıklarla doğrudan ilişkilendirilebilen maliyet unsurları ile imal ve inşa işleriyle ilgili olup söz konusu varlıklara yüklenebilen giderler toplamından oluşur.

1.7.1.6. Net Gerçekleşebilir Değer

Varlık unsurlarının gerçekleşmesi belirlenen satış bedelinden yapılması gerekli tamamlanma maliyeti ile satış giderlerinin indirilmesinden sonra kalan değeri ifade eder.

Stoklar net gerçekleşebilir değerin elde etme maliyetine göre % 10 veya daha fazla bir değer düşüklüğü göstermesi ve bu değer düşüklüğünün yakın bir tarihte ortadan kalkacağına dair objektif ve makul bir gerekçenin varolmaması halinde net gerçekleşebilir değer ile değerlenir. Hizmetten alınan ve gelecekte elden çıkarılmak amacıyla bulundurulmuş maddi duran varlıklar net defter değeri ile net gerçekleşebilir değerin düşük olanı ile değerlenir.

1.7.1.7. Gerçekleşmesi Beklenen Satış Fiyatı

Bir varlığın satılması halinde sağlanması beklenen hasılatı ifade eder.

1.7.1.8. Tamamlanma Maliyeti

Yarı mamullerin tamamlanması veya mamullerin satılabilir hale getirilmesi için gerekli ek maliyetleri ifade eder.

1.7.1.9. Rayiç Bedel

Varlıkların değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir.

1.7.2. Değerleme Yöntemleri

Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayınlanan söz konusu Tebliğ' in 19. maddesinde değerlendirme yöntemleri tanımlanmıştır.

1.7.2.1. İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi

Satılan veya üretime verilen ilk madde, malzeme, yarı mamul, ara mamul ve mamullerin stoka ilk girenlerden oluştuğunu varsayan stok değerlendirme yöntemidir. Bu yöntemde, ambar çıkışları en eski tarihli girişlere ilişkin maliyet bedeli ile hesap dönemi sonunda kalan stoklar ise en yeni tarihli girişlerin maliyet bedeli ile değerlendirilir. Stok maliyetinin hesaplanmasında bu yöntem kullanılabilir.

1.7.2.2. Son Giren İlk Çıkar Yöntemi

İlk giren ilk çıkar yönteminin aksine, satılan veya üretime verilen stokların son girenlerden olduğunu varsayan stok değerlendirme yöntemidir. Bu yöntemde, çıkışlar en yeni tarihli girişlere ilişkin maliyet bedeli ile; hesap dönemi sonunda kalan stoklar ise en eski tarihli girişlerin maliyet bedeli ile değerlendirilir. Stok maliyetinin hesaplanmasında bu yöntem kullanılabilir.

1.7.2.3. Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemi

Bu yöntemde maliyet, stokları toplam elde etme maliyetleri ile alım miktarları dikkate alınarak hesaplanır. Toplam maliyet toplam stok miktarına bölünerek birim maliyet bulunur. Bu tutar stok miktarıyla çarpılarak stok maliyetine ulaşılır. Stok maliyetinin hesaplanmasında bu yöntem kullanılabilir.

1.7.2.4. Hareketli Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemi

İşlemlerini sürekli envanter esasına göre yürüten işletmelerde her yeni alımdan sonra o anda mevcut stokların ağırlıklı ortalama maliyetinin hesaplanmasını ifade eder.

1.7.2.5. Özel Sipariş Maliyet Yöntemi

Özel bir proje veya sipariş için ayrılan, satın alınan veya üretilen stokların, dönem sonunda değerlendirilmesinde kullanılan yöntemdir. Bu yöntemde, stoka giren maddenin, üretim işlemleri tamamlanıncaya kadar elde etme maliyeti ile ilişkisi sürdürülür.

1.8. İşletme Yönünden Değerleme

Günümüzde işletmelerin kazandığı boyutlar ve üstlendiği işlevler göz önüne alındığında değerlemenin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. En azından piyasanın izlenmesi değerlemeyi zorunlu kılmaktadır. İşletme varlıklarının çeşitli dönemlerdeki durumlarını anlamak, miktar ve değerlerindeki değişimleri izlemek, işletme faaliyetleri sırasında bu varlıkların seyrini göz önüne alarak alternatif araçlar ve yöntemler belirlemek, ayrıca bir takım değerlemeler yapabilmek için değerlendirme yapılması gerekmektedir¹⁶.

¹⁶ Saygılıoğlu ve Göker, a.g.e., s.157.

İşletme içinde doğmuş ve doğacak değerleri adım adım izlemek işletmede üretimi yapılan ekonomik maddeleri işletme ve piyasa koşullarına uygun olarak değerlemek, işletmecilikte önemli bir yer tutar. İşletmecilikte belli amaçlar göz önünde bulundurularak bir maddenin belli ölçülere göre para değeri ile tanımlanmasına değerlendirme denir¹⁷. İşletmenin mevcut durumunu tespit etmede değerlemenin önemi tartışmasıdır.

1.9. Muhasebe Yönünden Değerleme

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden dönemsellik ilkesine göre, işletme faaliyetleri belirli dönemler itibariyle kontrol edilir ve işletmenin faaliyetleri sonucunda sağladığı kar veya zarar bu dönemler itibariyle hesaplanır. Muhasebe kurallarına göre her hesap dönemi sonunda hesapların kapatılıp izleyen hesap dönemi başında yeniden başlaması hem hesapların devamlılığını hem doğruluğunu hem de dönemler itibariyle işletme faaliyetlerinin kontrol altında tutulmasını sağlar. Her hesap dönemi sonunda düzenlenen mali tabloların sağlıklı ve gerçeği yansıtır olabilmesi için de yapılan kayıtların dönem sonunda elde edilen envanter sonuçlarına göre düzeltilmesi gerekir¹⁸.

Envanter, işletmenin sahip olduğu iktisadi kıymetlerin bilanço günündeki miktarlarını ve değerlerini kesin bir şekilde ve dökümlü olarak bulmak ve elde edilen sonuçlara göre gerekli tamamlama, ayarlama, düzeltme yapmak suretiyle gerçek değerleriyle görüntüsünü sağlamaktır¹⁹.

Muhasebe yönünden değerlendirme, envanter ile birim sayıları belli olan işletmeye ilişkin varlıkların değerlerinin belli bir para ile tanımlanması demektir. Diğer bir anlatımla bir işletmenin aktif ve pasif hesaplarında gösterilmiş bulunan

¹⁷ Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması**, Cilt 6, s.2088.

¹⁸ Ahmet Kızıl, **Dönem Sonu İşlemleri Muhasebesi** (İstanbul: Der Yayınları, 1996), s.1.

¹⁹ Ümit Gücenme, **Ticaret İşlerinde Envanter İşlemleri** (Bursa: 2000),s.52.

unsurların belli bir tarihteki birim sayılarının ve değerlerinin ölçüye vurulmasıdır²⁰.

1.10. Avrupa Birliği'nde Değerleme Uygulamaları

Avrupa Topluluğu'na dahil ülkelerde muhasebe uygulamalarının uyumlaştırılması amacı ile topluluk tarafından yayınlanmış dördüncü, yedinci ve sekizinci muhasebe yönergeleri bulunmaktadır.

Dördüncü yönerge²¹, belli tipteki şirketlerin düzenleyecekleri finansal tabloların biçimsel yapısına, kapsamına,değerleme ilkelerine ve denetimine ilişkin esasları düzenlemektedir. Yedinci yönerge²² Avrupa Topluluğu'na ortak olan ülkelerde düzenlenecek konsolide mali tabloların yapısı ve düzenlenmesine ilişkin esas ve ilkeleri kapsar. Sekizinci yönerge²³ ise; ortaklıkların mali tablolarının yasal denetiminden sorumlu kişilerin denetim onayına ilişkindir.

Yönerge; Avrupa Topluluğu' na dahil ülkelerde belli tipteki şirketlerin yıllık hesaplarının doğru ve güvenilir bilgi vermesini sağlamak amacıyla, söz konusu şirketlerin bilanço, gelir tablosunun düzenlenmesindeki esasları, biçimsel yapıyı, içeriğini, hesapların değerlendirme kurallarını, finansal tablolara ek olarak hazırlanması gereken açıklama notlarının kapsamını, yayınlama kurallarını ve

²⁰ Saygılıoğlu ve Göker, a.g.e., s.157.

²¹ AT Konseyi Roma Andlaşması' nın 54. maddesinin 3.fıkrasının g bendi uyarınca, üye ülkelere belli tipteki şirketlerin yıllık finansal tablolarında ve raporlarında genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin uygulamasını sağlamak,işletme ilgililerine doğru ve güvenilir bilgi verilmesini temin etmek, böylece üye ülkelerdeki finansal tabloların birbirleriyle karşılaştırılmasının yapılabilmesini sağlamak amacı ile üye ülkelerdeki muhasebe uygulamalarını uyumlaştırmak için 25 Temmuz 1978 tarihinde dördüncü yönergeyi yayınlamıştır. Bkz. **Avrupa Topluluğu'na Entegrasyonda Muhasebe Standartları** (Gıme-Kıbrıs:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:574, S.B.F. İşletme Ekonomisi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No:3, 20-24 Nisan 1991), s.5.

²² 13 Temmuz 1983 tarihinde yayınlanmıştır.

²³ 10 Nisan 1984 tarihinde yayınlanmıştır.

yıllık hesapların denetimi, denetçilerin mesleki yeteneğini düzenlemektedir²⁴. Yönerge bu konuları 12 bölümde toplam 62 madde içinde hükme bağlamıştır²⁵.

Dördüncü yönergenin 31. maddesinde bilanço, gelir tablosu ve diğer tablo ve raporlarda yer alan hesapların değerlendirilmesinde uyulması gereken genel ilkeler açıklanırken, 32. maddesinde değerlendirilmede esas alınacak temel değerlendirme ölçüsü, 33. maddesinde temel değerlendirme ölçüsü dışında alternatif değerlendirme ölçüsü kullanma olanağı ve 34. maddeden 42. madde dahil olmak üzere ilgili maddelerde ise bilanço kalemlerinin değerlendirilmesine ilişkin özel hükümler düzenlenmektedir.

Yönergeye göre; işletme, faaliyetlerinin sürekliliği ilkesi gereği, sonsuza kadar devam edeceği varsayılmaktadır. Her dönemde uygulanacak değerlendirme yöntemleri aynı olmalıdır. Değerleme ihtiyatlılık ilkesi doğrultusunda yapılmalıdır. Sadece bilanço gününe kadar gerçekleşmiş gelirler ilgili dönemin kar zarar hesabına dahil edilmelidir. Yine cari dönem veya daha önceki dönemlerle ilgili ortaya çıkma olasılığı bulunan her türlü zarar ve borçlar dikkate alınmalıdır. Faaliyet dönemi sonucunun kar veya zarar oluşuna bakılmaksızın, tüm amortismanlar, değer düzeltimleri kar zarar hesabına alınarak gider yazılmalıdır. Faaliyet döneminde tahakkuk etmiş tüm gelir ve giderler bunların tahsil ya da ödenmiş olup olmadığına bakılmaksızın dikkate alınmalıdır. Bilançonun aktif ve pasif tarafında yer alan her bir kalem ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Her faaliyet döneminin dönem başı bilançosu ile bir önceki dönemin dönem sonu bilançosu aynı olmalıdır²⁶.

Yukarıda sayılan ilkeler ana ilkeler olup, istisnai durumlarda bu ilkelerden sapılması halinde durumun mutlaka açıklayıcı notlarla nedenleri ile birlikte belirtilmesi ve söz konusu sapmaların, işletmenin varlıkları, yükümlülükleri,

²⁴ Avrupa Topluluğu'na Entegrasyonda Muhasebe Standartları, s.6.

²⁵ Yüksel Koç Yalkın – Nalan Akdoğan, Avrupa Topluluğu (Ankara: TÜRMOB Yayınları, No:9, 1994), s.1-57.

²⁶ Avrupa Topluluğu'na Entegrasyonda Muhasebe Standartları, s.34-35.

bulunduğu, yalnızca bazı bilanço kalemlerine ilişkin hükümlerde farklılık olduğu görülmektedir. Bunlar şu şekilde sıralayabiliriz³⁰.

1 – Değerlemede göz önünde bulundurulması istenen süreklilik, ihtiyatlılık, tutarlılık gibi temel ilkelerle, gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre kayıtlara alınması ilkesi ülkemiz uygulamalarında da mevcuttur. Ülkemiz uygulamaları, yönergedeki genel hükümler bakımından değerlendirilirken de belirtildiği üzere, söz konusu temel ilkeler TMS ve SPK standartlarında mevcuttur. Yine ülkemizde öngörülen, varlıklar, kaynaklar, gelir ve giderlere ilişkin ilkelerin, Dördüncü Yönerge hükümlerini fazlası ile kapsadığı görülmektedir.

2 – Yönerge de temel değerleme ölçüsü olarak önerilen tarihi maliyet esası, ülkemiz uygulamalarında da kullanılmaktadır. Yönerge, üye ülkelere isterlerse, yenileme maliyetini veya diğer enflasyon muhasebesi yöntemlerinde yer alan değerleme ölçülerini bazı varlık unsurlarına alternatif değerleme esası olarak uygulanmasına izin vermiştir. Bizim ülkemizde söz konusu tercihin kısmi olarak yapıldığı ve yalnızca amortismanına tabi maddi duran varlıkları kapsayacak biçimde Maliye Bakanlığı'nca saptanan esas ve usullere göre yeniden değerleme işleminin yapıldığı görülmektedir.

Tarihi maliyet esasına alternatif bir değerleme esasının kullanılması durumunda, arada doğacak farkların yönerge hükümlerine göre, özkaynak grubunda yer alan yeniden değerleme yedeklerine alınması ve söz konusu farkların, istenirse sermayeye ilave edilebileceği hükmü, ülkemiz uygulaması ile de uyumludur. Ancak yeniden değerlemeden doğan değer artış farklarının fiilen gerçekleşmiş realize olmuş kazançları temsil etmediği sürece dağıtılmayacağı hükmü, ülkemiz uygulamaları ile tam bir uyum içinde değildir. Çünkü ülkemizde vergisi ödenmek kaydıyla söz konusu farkların dağıtılması mümkündür.

3 – Dönen ve duran varlıkların satın alma ve üretim maliyet tutarına hangi giderlerin gireceği konusunu belirleyen yönerge hükümleri ile Türkiye

³⁰ Avrupa Topluluğu'na Entegrasyonda Muhasebe Standartları, s.45-46.

uygulamaları arasında da bir uyum bulunmaktadır. Yine finansman giderlerinin hangi durumlarda maliyet unsuru olacağını belirleyen yönerge hükümleriyle genelde ülkemiz uygulamalarında da paralellik bulunmaktadır. Duran varlıkların finansmanında kullanılan yabancı sermayeden dolayı ortaya çıkan finansman giderlerinin yalnızca üretim dönemine ait olan kısmının duran varlık yatırımının maliyetine verilebileceği kuralı, Türkiye uygulamalarında da geçerlidir. Dönen varlıklarla ilgili olarak ortaya çıkan finansman giderlerinin ise; alışla direkt ilgisi olanlar maliyetlere verilirken, diğerlerinin dönem gideri kabul edilip sonuç hesaplarına alınması da yönerge hükümleri ile uyumludur.

4 – Kuruluş giderleri, araştırma ve geliştirme giderleri gibi giderler bizim uygulamamızda da istenirse aktifleştirilirler. Kuruluş giderlerinin 5 yılda itfası bizim ülkemiz uygulamasında da mevcuttur. Ancak kuruluş giderleri ile araştırma ve geliştirme giderlerinin tamamı itfa edilmedikçe veya itfa edilmeyen kısmını karşılayacak kadar dağıtılabılır yedekler ve birikmiş karlar olmadığı sürece, kar dağıtımının yapılamayacağını öngören Dördüncü Yönerge hükmü ile ülkemiz uygulamaları çelişmektedir. Bizim uygulamamızda kar dağıtımı bakımından kuruluş giderleriyle ve araştırma ve geliştirme giderleri ile ilgili bir sınırlama yoktur. İlgili Yönerge' de şerhifinin itfa süresi 5 yıldır. Ancak yararlı ekonomik ömrü geçilmemek kaydıyla 5 yıl daha bu süre uzatılabilmektedir. Ülkemiz uygulamasında bu süre 5 yıla sınırlandırılmıştır.

5 – Ülkemizdeki uygulamalarda da ömürleri sınırlı olan duran varlıkların maliyet bedelinden sistematik olarak amortisman uygulaması yapılmaktadır.

6 – Ülkemiz uygulamalarında, dönen varlık grubunda yer alan varlıkların değerlemesinde, yönerge hükümlerine genelde uyulmakta ve söz konusu varlıklar için değer düzeltimleri yapılarak bilanço günündeki en düşük değerle bilançoda gösterilmeleri sağlanmaktadır.

2. DEĞERLEME GÜNÜ

Değerleme, niteliği gereği belli bir an itibariyle yapılması gerekeceğinden ve varlıkların değerinin zaman içinde değişebilmesi de doğal olduğundan, değerlemenin hangi tarih itibariyle yapıldığı büyük önem taşır³¹.

Değerlemede, iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymetler esas tutulacağı VUK' un 259. maddesinde hükme bağlanmıştır.

Değerlemenin yapılacağı gün, vergi kanunlarında gösterilen gün ve zaman olarak belirlenmiştir. Sözü edilen gün ve zaman hesap döneminin son günü olabildiği gibi, iktisadi kıymetin alındığı, satıldığı, imal veya inşasının bittiği, işletmeye dahil edildiği, işletmeden çekildiği gün de olabilmektedir³². Ayrıca, gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri için geçici vergi vergilendirme döneminin son günü de bir değerlendirme günüdür.

3. DEĞERLEMEDE ESAS

213 sayılı VUK' un 260. maddesi gereği iktisadi kıymetler değerlemeye tabi tutulurken her biri ayrı ayrı dikkate alınmalıdır. İktisadi kıymetler sadece cinsleri itibariyle taşıt, tesis makine, demirbaş olarak değil, aynı zamanda cins ve türü belirtilmek suretiyle değerlendirilir. Fiili envanterde, her bir iktisadi kıymetin ayrı ayrı adı, cins ve türü ile belirlenip sayılır, durumları kontrol edilir. Örneğin amortisman tabi iktisadi kıymetler toplu halde değerlendirilmeyip, bu gruba giren her bir kıymet ayrı ayrı değerlendirilir.

³¹ Özhan Uluatam, **Türk Vergi Hukuku** (1. Baskı. Ankara: Adım Yayıncılık Ltd.Şti., Ekim 1990), s.164.

³² Kazım Yılmaz, **VUK, GVK, KVK ve KDVK Açısından Değerleme** (2. Baskı. Ankara: T.Ş.O.F. Plaka Matbaacılık A.Ş., Kasım 2000), s.6.

İktisadi kıymetler tek tek değerlemeye tabi tutulmakla beraber aynı cinsten sayılan malları ve düşük kıymetli çeşitli eşyayı toplu olarak değerlemek 213 sayılı VUK' un 260. maddesi gereği mümkündür. Bütünleyici parçalar, ikinci derece parçalar ve yedek parçalar bağımsız birer iktisadi kıymet olmakla beraber hukuksal, ekonomik ve teknik nedenlerle asıl iktisadi kıymetten ayrı tutulamazlar. Örneğin, bilgisayar hard diski ile monitör ayrı ayrı iktisadi değerlere sahip olsalar da teknik olarak birbirlerini tamamlamaktadırlar. Bilgisayarı çalıştırabilmek için bu iki iktisadi kıymete de ihtiyaç vardır. Bu nedenle hard disk ile monitör aynı esaslara göre değerlendirilir.

Fiziki anlamda eş olan malların fiyat eşitliği de varsa değerlendirme topluca yapılabilir. Örneğin cinsleri ve fiyatları aynı ama renkleri farklı olan kazaklar topluca değerlendirilir. Diğer yandan değerlemeye tabi tutulacak ekonomik değerler arasında hurdalar, döküntüler, üstüpler, deşe veya ıskartalar ve ekonomik değerlerini yangın, deprem, su basması gibi afetler nedeniyle yitirmiş mallar da topluca değerlemeye tabi tutulur³³.

4. DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

Ticari esaslara göre değerlendirme yapıp oluşturulan bilanço sonunda ortaya çıkan kar veya zarar ticari kar veya zarardır. Vergi matrahının doğru olabilmesi ve mali kar ya da zarara ulaşabilmek için ayrıca VUK' da belirtilen değerlendirme ölçülerinin kullanılması gerekmektedir. VUK' un 261. maddesinde 8 başlık halinde değerlendirme ölçüleri sıralanmış, bir iktisadi kıymet değerlemeye tabi tutulurken iktisadi kıymetin çeşit ve niteliğine göre değerlendirme ölçülerinden birinin kullanılacağı hükme bağlanmıştır.

³³ Saygılıoğlu ve Göker, a.g.e., s.163.

4.1. Maliyet Bedeli

4.1.1. Tanımı

VUK' un 262. maddesine göre maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder.

Madde hükmünden anlaşılacağı üzere maliyet değeri iki ayrı kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi varlığın edinilmesi için yapılan ödemelerle bunun edinilmesi için yapılan masrafların toplamını, ikincisi ise bir iktisadi kıymetin değerini artırmak için yapılan ödemeleri ve diğer masrafların toplamını ifade eder. Diğer taraftan maliyet bedeline benzemesine rağmen aralarında bazı farklar bulunan bir diğer ölçü de alış bedelidir. Kanun koyucu alış bedelini bağımsız bir değerlendirme ölçüsü olarak kabul etmeyerek, maliyet bedeli içinde değerlendirmiştir. Alış bedelinin maliyet bedelinden farkı; satın alma bedeline satın alma ile ilgili diğer bütün giderlerin katılmasıdır. Diğer bir ifade ile maliyet bedeli alış bedelini de içine alan daha geniş bir kavramdır³⁴.

4.1.2. Maliyet Bedeli İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler

213 sayılı VUK hükümlerine göre maliyet bedeli ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler iktisadi işletmeye dahil olan gayrimenkuller, gayrimenkullerin mütemmim cüzleri ve teferruatları, tesisat ve makineler, gemiler ve diğer taşıtlar, demirbaş eşya, emtia, zirai mahsuller³⁵, hayvanlar, özel maliyet bedeli ve gayri maddi haklar maliyet bedeli ile değerlendirilir.

Maliyet bedeline satın alma bedelinden başka aşağıda yazılı giderler girmektedir(VUK Md. 270):

³⁴ Aydın, a.g.e., s.39-40.

³⁵ Dn. 4. D.'nin 30.11.1972 tarih ve E.1965/4069, K.1972/7117 Sayılı Kararı; Bkz. H.Fevzi Karagözoğlu, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması** (Ankara: Vergi Hukuku Yayınları, 2-3, Ünal Matbaası, 1977), s.535.

- Makine ve tesisatta gümrük vergileri, nakliye ve montaj giderleri,
- Mevcut bir binanın satın alınarak yıkılmasından ve arsasının tesviyesinden doğan giderler.

Noter, mahkeme, kıymet takdiri, komisyon ve tellaliye giderleri ile emlak alım ve taşıt alım vergilerinin maliyet bedeline dahil edilmesi veya genel giderler arasında gösterilmesi hususunda mükelleflerin seçimlik hakları vardır. Yani istenirse doğrudan gider yazılabilir, istenirse maliyete eklenebilir³⁶.

4.2. Borsa Rayici

4.2.1. Tanımı

Borsa rayici VUK' un 263. maddesinde tanımlanmıştır. Söz konusu madde hükmüne göre borsa rayici; gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin, değerlemeden önceki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder.

Borsada normal olarak meydana gelen fiyat hareketlerinin dışında büyük kararsızlıklar meydana gelerek normalin dışında düşme veya artma meydana gelirse, değerlendirme gününden önceki son işlem günündeki fiyat yerine değerlendirilmeden önceki otuz gün içindeki ortalama fiyat olarak aldirmaya Maliye Bakanlığı'na yetki verilmiştir³⁷.

4.2.2. Borsa Rayici İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler

Borsa rayicinin bir değerlendirme ölçüsü olarak kullanılması her şeyden önce kanun hükmünde ifadesini bulan borsaların varlığına bağlıdır. Bilindiği gibi

³⁶ Mehmet Altındağ, a.g.e., s.591.

³⁷ Yılmaz, a.g.e., s.20-21.

ülkemizde menkul kıymetler borsası ve ticaret borsaları bulunmaktadır. Buna karşın kambiyo borsasının varlığı ise söz konusu değildir³⁸.

Vergi Usul Kanunu' nun 280. maddesine göre iktisadi işletmelere dahil yabancı para ve yabancı para ile olan alacak ve borçların normal değerlendirme ölçüsü borsa rayicidir. Ancak, söz konusu kıymetlerdeki değerlendirme, 1950 yılından beri Maliye Bakanlığı'nca tespit ve ilan olunan kurlara göre yapılmaktadır. Belli bir döviz piyasası oluşmuş bulunmakla beraber, bu uygulama halen devam etmektedir³⁹.

213 sayılı VUK hükümlerine göre yabancı paralar ile yine söz konusu Kanun' un 279. maddesinde belirtilen hisse senetleri ile fon portföyünün en az % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri dışında kalan her türlü menkul kıymetler borsa rayici ile değerlendirilir.

Yabancı paralar da borsa rayicine göre değerlendirilir. Yabancı paranın borsada rayici yoksa Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen kurlar dikkate alınır (VUK Md. 280). Maliye Bakanlığı her yıl yayınladığı VUK Genel Tebliği ile yıl sonu itibariyle uygulanacak kurları ilan etmektedir. Değerleme günü itibariyle Maliye Bakanlığı tarafından kur ilan edilmediği durumlarda T.C. Merkez Bankası tarafından ilan edilen kurlar esas alınır.

Veraset ve intikal vergisi uygulamasında, hisse senedi ve tahvillerle yabancı paralara ilişkin değerlendirme ölçüsü borsa rayicidir. Borsada rayici olmayan hisse senedi ve tahviller emsal bedel ile değerlendirilir(VUK Md. 294).

³⁸ Aydın, a.g.e., s.40.

³⁹ Yılmaz Özbacı, **Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları** (Ankara: Oluş Yayıncılık, Ekim 1998),s.565.

Yabancı para ile olan senetli ve senetsiz alacaklar ve borçlar da borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayicinin takarrüründe⁴⁰ muvazaa olduğunun anlaşılması halinde bu rayiç yerine alış bedeli ile değerlendirme yapılır. Yabancı paranın borsada rayici yoksa Maliye Bakanlığı tarafından tespit ve ilan olunan kur değerlemede uygulanır. Ayrıca yabancı para ile olan senetli alacak ve borçlarda reeskont işlemi yapılması öngörülmüştür(VUK Md. 280).

4.3. Tasarruf Değeri

4.3.1. Tanımı

Tasarruf değeri VUK' un 264. maddesinde tanımlanmıştır. Tasarruf değeri, bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değeridir.

4.3.2. Tasarruf Değer İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler

Tasarruf değeri ile değerlendirme yapmak vergi hukukunda pek rastlanmayan bir durum olan iktisadi kıymetin değerini sahibinin kanaatine bırakmayı beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan tasarruf değeri ile değerlendirme yapılması ticaret hukukunda yaygın olarak uygulama alanı bulmakta iken vergi hukukunda pek kullanılmamaktadır⁴¹.

İktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değer, şahsın subjektif anlayışına göre değil, fakat objektif esaslara göre belli edilir. Tasarruf değeri, değerlendirme ölçüsü olarak 5432 sayılı Kanunda kabul edilmiştir ve 1950'den beri gelmektedir. 1961 yılında yürürlüğe giren 213 sayılı Kanun öncesinde alacak ve borçların değerlendirme ölçüsünü teşkil etmektedir. Ancak, 213 sayılı Kanunla, alacak ve borç değerlemesinde mukayyet bedele geçilmiş, dolayısı ile tasarruf değeri ile değerlendirme de, işlerliğini esas itibariyle yitirmiştir. Halen, Kanunda sadece, şüpheli hale gelmiş alacaklar için tasarruf değeri

⁴⁰ Takarrür etmek: Kararlaştırmak; kararlaştırılmak; istikrar kazanan kararlar. Bkz. Yılmaz, a.g.e.,s.860.

⁴¹ Aydın, a.g.e., s.41.

üzerinden karşılık ayrılacağı şeklinde bir hüküm yer almaktadır. Ancak, bu da 213 sayılı Kanun öncesinden gelmektedir. 213 sayılı Kanunla alacak ve borç değerlemesinde, değerlendirme ölçüsü olarak mukayyet değer esas alınınca, VUK'un 323. madde hükmünde de paralel bir değişiklik yapılmadığından şüpheli alacak karşılığının, alacağın tasarruf değeri üzerinden ayrılacağı hükmü kalmış bulunmaktadır⁴².

213 sayılı VUK hükümlerine göre senede bağlı alacaklar ve senede bağlı borçlar, banka ve bankerler ile sigorta şirketlerinin senetsiz borç ve alacakları tasarruf değer ile değerlendirilir. Alacak senetleri ile borç senetlerinin tasarruf değeri reeskont işlemi ile hesaplanmaktadır.

4.4. Mukayyet Değer

4.4.1. Tanımı

Mukayyet değer; VUK'un 265. maddesinde tanımlanmış olup, bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir. Diğer bir ifadeyle iktisadi kıymetin deftere kaydedilen ilk değeridir.

Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere mukayyet değer ile değerlendirme; söz konusu iktisadi kıymetin, işletmenin muhasebe kayıtlarında yer alan değeri ne ise bu değer dikkate alınması diğer bir ifade ile bu değerde hiçbir değişiklik yapılmadan aynen bilançoya yansıtılmasıdır. Dolayısıyla mukayyet değer ile değerlendirilecek bir alacak, işletmenin muhasebe kayıtlarında hangi tutarda yer alıyorsa o tutarla aynen bilançoya yansıtılması gerekmektedir. Söz konusu hesap karşılıklı borç ve alacak şeklinde işleyen bir hesap ise bu hesabın bakiyesi aynen dikkate alınacaktır. Bunun haricinde mükelleflere söz konusu

⁴² Özbalcı, a.g.e., s.566.

alacak tutarının artırılması veya düşürülmesi konusunda hiçbir yetki veya ihtiyarilik tanınmamıştır⁴³.

4.4.2. Mukayyet Değer İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler

Mukayyet değerın uygulanacağı iktisadi kıymetler; aktifleştirilen kuruluş ve örgütlenme giderleri ve peştemallıklar, aktif geçici hesap kıymetleri, pasif geçici hesap kıymetleri, karşılıklar, senetsiz alacaklar ve senetsiz borçlardır. Ayrıca, banka banker ve sigorta şirketleri dışında, reeskont yoluna gidilmediğinde, senetli alacak ve borçların da mukayyet değerle değerlendirilmesi gerekmektedir⁴⁴.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu hükümlerine göre ayın olarak yapılan bağış ve yardımlar da mukayyet değer ile değerlendirilmektedir. İlk tesis ve taazzuv giderlerinin aktifleştirilmesi sadece kurumlar vergisi mükellefleri için söz konusudur. Peştemallıkların⁴⁵ aktifleştirilmesi hem kurumlar vergisi hem de gelir vergisi mükellefleri için geçerlidir. İlk tesis ve taazzuv giderlerinin aktifleştirilmesi ihtiyari olduğu halde peştemallıkların aktifleştirilmesi zorunludur⁴⁶.

4.5. İtibari Değer

4.5.1. Tanımı

İtibari değerın, her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değer olduğu VUK' un 266. maddesinde hükme bağlanmıştır.

⁴³ İhsan Akyol, "İktisadi İşletmelere Dahil Alacak ve Borçların Değerlemesi ve Vadeli Çeklerde Reeskont Uygulaması", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:157, Eylül 1994), 79.

⁴⁴ Özbacı, a.g.e., s.566.

⁴⁵ Peştemallık: Hava parası, bir ticarethanenin devri durumunda, ticarethanenin yeri, müşterileri, şöhreti gibi nedenler göz önünde bulundurularak asıl değerinin yanında alınan, deyiş yerinde ise, manevi sermaye karşılığı ödenen para. Bkz. Yılmaz, a.g.e., s.342.

⁴⁶ Altındağ, a.g.e., s.599.

4.5.2. İtibari Değer İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler

Yabancı paralar hariç olmak üzere kasa mevcudu , eshamlı şirketlerde ihraç edilen hisse senetleri, eshamlı şirketler ve iktisadi kamu müesseselerince çıkarılan tahviller itibari değerle değerlendirilecek iktisadi kıymetlerdir. İtibari değer ayrıca veraset ve intikal vergisi uygulamasında, mükelleflerce yapılan değerlemelerde, tahviller ve borsada rayici bulunmayan hisse senetleri için esas alınır(VİVK Md. 10).

4.6. Vergi Değeri

4.6.1. Tanımı

Bina ve arazinin rayiç bedelinin, vergi değeri olduğu VUK' un 268. maddesinde hükme bağlanmıştır. 4751 sayılı Kanun⁴⁷'un 1/B maddesiyle değiştirilen ve 01.01.2002 tarihinden geçerli olmak üzere 09.04.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe giren VUK' un 268. maddesine göre vergi değeri, bina ve arazinin Emlak Vergisi Kanunu'nun 29. maddesine göre tespit edilen değeridir.

Emlak Vergisi Kanunu'nun 29. maddesine göre vergi değeri ise; arsa ve araziler için VUK' un asgari ölçüde birim değer tespitine ilişkin hükümlerine göre takdir komisyonu tarafından belirlenecek birim değerlere göre, binalar için ise Maliye Bakanlığı ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca birlikte tespit ve ilan edilecek bina metrekare normal inşaat maliyetleri ile arsa ve arazi payı değeri dikkate alınarak belirlenen bedeldir.

4.6.2. Vergi Değeri İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler

Değerleme ölçüsü belirtilmemiş veya değerlendirme ölçüsüne göre değerlendirilmesi mümkün olmayan bina ve arazi vergi değeri ile değerlendirilir (VUK

⁴⁷ 09.04.2002 tarih ve 24721 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

Md. 289). Ticari sermayeye dahil olsun olmasın bilumum binalarla arazi vergi değeri ile değerlendirir (VUK Md. 297).

İktisadi işletmelere dahil olan kıymetlerin değerlendirilmesi bakımından vergi değeri, maliyet bedeli bilinmeyen bina ve arazinin değerlendirilme ölçüsü olarak kullanılır⁴⁸.

4.7. Rayiç Bedel

4.7.1. Tanımı

Bir iktisadi kıymetin değerlendirilme günündeki normal alım satım değerinin rayiç bedel olduğu VUK' un 266. maddesinde hükme bağlanmıştır.

Rayiç bedel, iktisadi kıymetlerin değerlendirilme gününde satılmaları halinde piyasada kabul görebilecekleri değer olarak nitelendirilebilir⁴⁹. Herhangi bir iktisadi kıymetin piyasa rayiçi, satıcı ile alıcının karşılıklı olarak pazarlıkları neticesinde ortaya çıkar. Ancak her iki taraf da piyasadaki aynı nitelikteki malların alım satım bedelini dikkate almak durumundadırlar⁵⁰.

4.7.2. Rayiç Bedel İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler

Vergi uygulamasında öteden beri değerlendirilme ölçüsü olarak kullanılan rayiç bedel, 2365 sayılı Kanunla VUK' a eklenen mükerrer 266. madde ile genel bir değerlendirilme ölçüsü olarak da tanıma bağlanmıştır. Ancak, vergi kanunlarında yapılan son düzenlemelerle, rayiç bedelin uygulama alanı, son derece sınırlı bir duruma girmiştir⁵¹.

⁴⁸ Özbalcı, a.g.e., s.567.

⁴⁹ Yılmaz, a.g.e., s.25.

⁵⁰ Aydın, a.g.e., s.43.

⁵¹ Özbalcı, a.g.e., s. 568.

Veraset ve intikal vergisi uygulamasında gayri menkuller, menkul mallar ve gemiler rayiç bedel ile değerlendirilmektedir. Bunun dışında bir de diğer kazanç ve iratların matrahının belirlenmesinde, elden çıkarılan menkul kıymetlerin iktisap bedelinin tevsik edilememesi halinde başvurulur.

4.8. Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti

4.8.1. Tanımı

Gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, değerlendirme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değer emsal bedel olduğu VUK'un 267. maddesinde hükme bağlanmıştır.

Emsal bedeli sıra ile aşağıdaki esaslara göre tespit edilir.

1 – Ortalama fiyat esası; aynı cins ve nevideki mallardan sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya bir evvelki veya bir daha evvelki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan ortalama satış fiyatı ile hesaplanır. Bu esasın uygulanabilmesi için, aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak her bir malın miktarına nazaran % 25'ten az olmaması şarttır.

2 – Maliyet bedeli esası; emsal bedeli belli edilecek malın, maliyet bedeli bilinir veya çıkarılması mümkün olursa, bu takdirde mükellef bu maliyet bedeline, toptan satışlar için % 5, perakende satışlar için % 10 ilave etmek suretiyle emsal bedelini bizzat belli eder.

3 – Takdir esası; birinci ve ikinci sırada belirtilen esaslara göre belli edilemeyen emsal bedelleri ilgililerin müracaatı üzerine takdir komisyonunca takdir yolu ile belli edilir. Takdirler, maliyet bedeli ve piyasa kıymetleri araştırmak ve kullanılmış eşya için ayrıca yıpranma dereceleri nazara alınmak suretiyle yapılır. Takdir edilen bedellere mükelleflerin vergi mahkemesinde dava

açma hakkı saklıdır. Ancak, dava açılması verginin tahakkukunu ve tahsilini durdurmaz.

Emsal bedel takdir esası dışında mükellef tarafından hesaplanır ve bu hesaplara ait kayıt ve cetveller ispat edici kağıtlar olarak muhafaza edilir. Kaza mercilerinin yukarıda belirtilen esaslara bağlı olmaksızın re'sen biçtikleri değerler ile zirai kazanç ölçülerini tespit eden kararnamelerde yer alan unsurlar ise emsal bedeli yerine geçer.

Ücretle yapılan imalatta ücretin gerçek miktarının bilinmemesi veya doğru olarak tayin edilmemesi hallerinde tespit edilecek emsal ücret de aynı esaslara göre tayin olunur.

4.8.2. Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti İle Değerlenecek İktisadi Kıymetler

Emsal bedeli, değerlemeye konu olan iktisadi kıymetin aynı türden malların değerlendirme günündeki satış bedelleri ile karşılaştırılmak yoluyla hesaplanan değeridir. Emsal bedeli diğer değerlendirme ölçülerinin uygulanmadığı durumlarda uygulanan bir ölçüdür. Bu nedenle yaygın olarak uygulama imkanı bulan ve en fazla uyumsuzluğa sebep olan değerlendirme ölçüsüdür. Uyuşmazlık sebepleri temel olarak iki konuda ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi emsal bedeli ölçüsünün hangi hallerde uygulanacağı, ikincisi ise emsal bedeli ölçüsünün uygulanmasında VUK' un 267. maddesinde belirtilen ortalama fiyat esası, maliyet bedeli esası ve takdir esası sıralamasının nasıl uygulanacağıdır⁵².

Emsal bedeli ile değerlemenin çok geniş bir uygulama alanı vardır. Emsal bedel, iktisadi işletmelere dahil kıymetlerin değerlemesinde ve servetlerin değerlendirilmesinde kullanılır⁵³.

⁵² Aydın, a.g.e., s.43-44.

⁵³ Özbacı, a.g.e., s. 569.

213 sayılı VUK hükümlerine göre, maliyet bedelinin tespiti mümkün olmayan hayvanlar, kıymeti düşen mallar, hurda ve döküntüler, üstüğü, deşe ve iskartalar, borsada kayıtlı olmayan esham⁵⁴ ve tahvilat, ticari sermayenin unsurlarından emtia, gemiler ve taşıtlar, tesisat ve makineler, demirbaş eşya ve diğer menkul mallar, ticari sermayeye dahil olmayan ev eşyası, mücevherat, sanat eserleri ve gemiler emsal bedel ile değeriendir. Ayrıca vergi matrahının tespitinde indirilen aynı bağışlar, gerçek usulde zirai kazanç tespitinde hasılat tespiti, ayın olarak tahsil edilen kiralar, teşebbüs sahibinin işletmeden aynen aldığı sair değerler, hizmet erbabına konut tedariki ve sair suretle sağlanan menfaatler ve serbest meslek erbabına ayın olarak yapılan ödemeler de emsal bedelle değeriendir. Tescile tabi olmayan haklar ile tapu sicilinde bedeli gösterilmeyen haklar emsal bedelle değeriendir⁵⁵.

⁵⁴ Dn.11.D.'nin 09.10.1969 tarih ve E.1969/813, K.1969/1322 Sayılı Kararı. Bkz. Karagözoğlu, a.g.e., s.542.

⁵⁵ Altındağ,a.g.e., s.601.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE ALACAKLARIN DEĞERLEMESİ

1. ALACAK KAVRAMI

Gerçek ve tüzel kişiler yaşamın bir gereği olarak diğer gerçek ve tüzel kişilerden mal ve hizmet talebinde bulunurlar. Söz konusu bu taleplerini elde edebilmek için genellikle mal ya da hizmet sunumu yaparlar.

İlk zamanlarda arz ve talepler için takas uygulansa da, yoğun ekonomik sirkülasyon içinde mal ve hizmetlerin değer ölçüsü olarak para kullanılmış, mübadele ve ödeme aracı olarak takasın yerini para almıştır. İnsanlığın gelişimi ile ekonomide ve finansmanda kullanılan araçlar da hızlı bir şekilde gelişme göstermiş, mal ve hizmetin kalitesi yanında alıcı için ödeme koşulları ön plana çıkmış, hatta bazen ödeme koşullar alıcıyı etkileyen faktörler içinde birinci sırada yerini almıştır.

Ticari işlemler alacak ve borç ilişkisini de beraberinde getirmektedir. Söz konusu ilişki iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişi arasında var olan ve bunlardan bir tarafı diğer tarafa karşı yüküm altına sokan hukuki bağlantı olarak tanımlanabilir.

Alacak, bir kimsenin diğer birini ya şimdi veya ileride bir şey yapmaya veya yapmamaya veyahut da kendisine bir şey vermeye zorlama hakkı olarak tanımlanabilir¹.

¹ Yılmaz, a.g.e., s.53.

1.1. Hukukta Alacak Kavramı

1.1.1. Borçlar Hukukunda Alacak Kavramı

Borç bir kişi ya da kuruluşun bir diğerine karşı yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülüktür². Borçlar hukuku, medeni hukukun borç münasebetlerini düzenleyen dalı olup, her ne kadar ayrı bir kanun olarak düzenlense de Medeni Kanun' un tamamlayıcısı niteliğindedir. Günlük yaşantımızdaki fiil ve davranışlarımızın büyük bir kısmı borçlar hukukunu ilgilendirir.

Borç ilişkisi, en az iki taraf arasında mevcut olan ve bu taraflardan birini diğerine karşı belli bir hareket tarzında bulunmakla ya da bulunmamakla yükümlü kılan hukuki bir bağıdır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, bir borç ilişkisinde alacaklı, borçlu ve edim olmak üzere daima 3 unsur bulunur.

Alacaklı, borç ilişkisinin aktif sujesidir. O, borçludan bir edimi elde etmek, bir şeyin verilmesini, bir işin yapılmasını veya yapılmamasını istemek hakkına sahiptir. Borçlu, borç ilişkisinin pasif sujesidir. O da alacaklıya bir şeyi vermek, bir işi yapmak veya yapmamakla yükümlüdür. Borç ilişkisinin muhtevasına göre, taraflardan her biri hem alacaklı hem de borçlu olabilir³.

Edim ise, bir borç ilişkisi nedeniyle alacaklının borçludan isteyebileceği ve borçlunun da yerine getirmekle yükümlü bulunduğu bir hareket tarzıdır. Edimin konusu bir şey vermek, yapmak veya yapmamak şeklinde ortaya çıkar. Edimin konusunun kanuna, ahlak ve adaba aykırı olmaması, aynı zamanda imkansız da bulunmaması gerekir (BK Md. 20/1).

² Müfit Akyüz ve Nesrin Ertel, **Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü** (3. Baskı. İstanbul: Dünya Yayınları, Mayıs 1990), s.48.

³ Selahattin Sulhi Tekinay, **Borçlar Hukuku** (5. Bası. İstanbul: Cilt: 1, Fakülteler Matbaası. 1985), s.9.

Alacak hakkının borçlu karşısında alacaklıya sağladığı en önemli yetki , talep yetkisidir. Alacak hakkıyla talep hakkı doğuş anları yönünden birbirinden farklı olabilir. Bu durumda alacak hakkı, borçlunun edimi alacaklıya borçlandığı anda doğduğu halde, talep hakkı, ancak alacağın muaccel⁴ olmasıyla doğar. Örneğin vadeli satışlarda durum böyledir⁵. Alacaklı müeccel⁶ olan alacağını muaccel hale gelmeden borçludan talep edemez.

1.1.2. Türk Ticaret Hukukunda Alacak Kavramı

Türk Ticaret Kanunu'nda alacağın tanımı yapılmamıştır. Ancak Türk Ticaret Kanunu ile Borçlar Kanunu arasında sıkı bir bağlantı vardır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1. maddesi gereği Türk Ticaret Kanunu, Medeni Kanun' un ayrılmaz bir cüz' üdür. Geniş anlamda Medeni Kanun deyimine Borçlar Kanunu da dahildir. Hakkında ticari bir hüküm veya örf ve adet bulunmayan ticari anlaşmazlıklarda olaya Borçlar Kanunu hükümleri uygulanacaktır (TTK Md. 1). Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun bir çok maddesinde de Borçlar Kanunu hükümlerine gönderme yapılmıştır.

Bir ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer bir müesseseyi ilgilendiren bütün muamele, fiil ve işler ticari işlerdendir (TTK Md. 3). İşletmenin söz konusu bu ticari işleri nedeniyle meydana gelen alacak da ticari alacaktır.

⁴ Muaccel; ivedi peşin, vadesi gelmiş, ödenmesi gereken hale gelmiş. Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 607.

⁵ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler** (6. Bası. İstanbul: Cilt 1, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998), s.77.

⁶ Müeccel; vadeli, vadeye bağlanmış, zamanı henüz gelmemiş. Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 632.

1.1.3. Türk Vergi Hukukunda Alacak Kavramı

Türk vergi hukukunda alacak kavramı tanımlanmamıştır. 213 sayılı VUK'un değerlendirme başlıklı 3. kitabında alacakların hangi esaslara göre değerlemeye tabi tutulacağı açıklanmıştır.

Alacakların değerlemesinin senetli ve sentsiz olmasına göre nasıl yapılacağı (VUK Md. 281) hükme bağlanmıştır. Söz konusu bu senetli ve senetsiz alacakların yabancı para (VUK Md. 280) cinsinden olması hali de ayrıca düzenlenmiştir. Alacağın bir iktisadi işletmenin veya bir servetin unsuru (VUK Md. 295) olması durumuna göre nasıl değerlendirileceği de belirtilmiştir.

İşletme hesabı esasına ve bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerin alacaklarını tahsil edememeleri hali, bu durumlarının vergi matrahlarına etkileri ise, alacaklarda amortisman başlığı altında düzenlenmiştir.

1.1.4. Türk Sermaye Piyasası Mevzuatında Alacak Kavramı

Sermaye piyasası mevzuatında alacak tanımlanmamakla beraber, alacakların nasıl değerlemeye tabi tutulacağı Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayınlanan Tebliğ⁷ ile düzenlenmiştir.

Anılan Tebliğ'in 26. maddesine göre; alacaklar bilançoda mukayyet değerle gösterilir. Ancak avans, depozito ve teminat niteliğinde olanlar hariç olmak üzere senetli alacaklar ve vadeli çekler ile poliçeler dahil olmak üzere ve üç aydan daha uzun vadeli senetsiz alacakların reeskont işlemine tabi tutulması şarttır. Reeskont işleminde söz konusu alacaklar için öngörülen faiz oranı, bu yoksa T.C. Merkez Bankası'nın iskonto oranı uygulanır.

⁷ Seri:XI, No:1 Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ.

Aracı kurumlar, bankalar ile sigorta şirketleri, alacaklarını T.C. Merkez Bankası' nın iskonto oranı ile veya muamelelerinde uyguladıkları faiz oranı ile değerlendirme günü kıymetine dönüştürürler.

1.2. Tek Düzen Muhasebe Sisteminde Alacak Kavramı

Tek Düzen Hesap Planında alacaklar bilançonun aktif tarafında bulunmaktadır. Alacaklarla ilgili ilk ayırım vadelerine göre yapılmıştır. Kısa vadeli alacaklar dönen varlıklar başlığı altında uzun vadeli alacaklar ise; duran varlıklar başlığı altında düzenlenmiştir. Kısa ve uzun vadeli alacaklar da kendi içlerinde ticari olup olmamalarına göre de ikici bir ayırma tabi tutulmuşlardır. Kısa vadeli ticari alacaklar 12 grubunda, kısa vadeli diğer alacaklar 13 grubunda, uzun vadeli ticari alacaklar 22 grubunda, uzun vadeli diğer alacaklar ise 23 grubunda yer almaktadır .

Ticari Alacaklar grupları; alacağın senetli, senetsiz,depozito veya teminat şeklinde olmasına ya da bu alacakların süresinde tahsil edilememesine göre ayrı hesap kalemlerinden meydana gelmektedir⁸.

2. TÜRK VERGİ HUKUKUNDA ALACAKLARIN DEĞERLEMESİ

Ekonominin, pazarlama politikalarının veya ticari ilişkilerin bir gereği olarak işletmeler ; mal ve hizmet satışlarının bedelini satış anında tahsil etmeyip, daha sonraki bir tarihe ertelemişse ve değerlendirme günü olan 31 Aralık tarihinde veya geçici vergi dönemleri sonunda veyahut özel hesap dönemi sonunda, alacağının tamamını da tahsil etmemişse 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun değerlendirme hükümlerine göre söz konusu bu alacaklarını değerlemeye tabi tutacaklardır.

VUK' un 281. maddesine göre bütün alacaklar mukayyet değerle değerlendirilir. Mukayyet değer ölçüsü uygulanmadıkça önce bu alacaklar içinde

⁸ Filiz Aydın, "Senetsiz Ticari Alacakların Değerlemesi" , Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi, (Sayı:370,15 Haziran 2002), s.32.

şüpheli ve değersiz alacak var ise saptanır ve bunlar muhasebe kayıtlarında düşüldükten sonra geriye kalan alacaklara mukayyet değer ölçüsü uygulanır. Sadece bankalar, banker ile sigorta şirketleri alacaklarını tasarruf değerleriyle değerleyebilirler. Bunlar ya Merkez Bankası'nın resmi iskonto haddi veya işlemlerinde uyguladıkları cari faiz haddi ile alacaklarını iskonto ederek bilanço gününde kendileri için ihtiva ettiği değeri hesaplarlar.

VUK'un 281. maddesine göre genel olarak alacakların mukayyet değerle değerlendirileceği ifade edilirken aynı maddede vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerlendirme gününün kıymetine irca olunabilir. Bu takdirde senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamış ise T.C. Merkez Bankası'nın resmi iskonto haddi uygulanmaktadır denilmektedir. Kanun hükmüne göre alacak senetleri mükellefin isteğine bağlı olarak ya mukayyet değeri ile ya da tasarruf değeri ile değerlendirilir. Aynı madde hükmünde banka banker ve sigorta şirketleri için tasarruf değeri ölçüsünün kullanılması zorunlu tutulmuştur. 29.07.1998 tarihinden geçerli olmak üzere VUK' un 280. maddesine göre; yabancı para ile olan senetli ve senetsiz alacak ve borçlardan vadesi gelmemiş olanlar değerlendirme günü kıymetine irca edilebilir. VUK' un 280. maddesine göre döviz cinsinden alacak ve borçların dönem sonunda kur değerlemeleri yapılır⁹.

2.1. Senetsiz (Kredili) Alacakların Değerlemesi

Senetsiz alacaklar, kıymetli evrak niteliğinde veya adi bir senede bağlanmamış olan her türlü alacaklardır. Bu tür alacaklar genellikle işletmelerin sürekli olarak iş yaptıkları diğer işletmeler ile olan ticari ilişkilerinden doğan kısa vadeli alacaklar şeklinde ortaya çıkmaktadır¹⁰.

Bilanço usulüne göre muhasebelerini tutan işletmeler senetsiz ticari alacaklarını 120 kodlu senetli ticari alacaklarını da 121 kodlu toplayıcı nitelikte olan ana hesaplarda takip ederler. Bu ana hesapların dökümü, her müşteri için

⁹ Gücenme, a.g.e., s.131.

¹⁰ Aydın, a.g.e., s.130.

açılan yardımcı hesaplarda bulunur. Bu nedenle senetsiz alacakların envanteri yardımcı hesap ana hesap mutabakatı ile başlar. Bu ve bunu takiben yapılan envanter işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir¹¹:

1 - Öncelikle alacaklar ana hesabı borç tutarı ile yardımcı hesaplar borç tutarları toplamının ve ana hesabın alacak toplamı ile yardımcı hesapların alacak tutarları toplamının eşitliği kontrol edilir. Denklik sağlanır, hatalar varsa düzeltilir.

2 - Her bir müşteri hesabı ile ilgili faizler ve iskontolar hesaplanır. Müşteri aleyhine tahakkuk eden faizler ya da çeşitli nedenlerle müşteriye sağlanmış olan iskontolar kayda alınmamışsa yardımcı hesaplarda ve ana hesapta düzeltilir ve gerekli kayıtlar yapılır.

3 - Aynı müşteriden olan ve farklı hesaplarda yer alan alacaklar bir araya getirilerek kontrolü yapılır.

4 - Dönem sonu itibariyle alacaklardan fazladan yapılan tahsilatlar ilgili avans hesaplarına aktarılır.

5 - Yardımcı defterlerdeki duruma göre bütün müşterilere tek tek hesap özetleri gönderilir, müşterilerden bu hesap özetlerini incelemeleri istenir. Eğer itirazlar varsa ve itiraz nedeni olan bu hata işletme kayıtlarından kaynaklanıyorsa gereken düzeltme kayıtlarına yer verilir.

6 - Senetsiz alacaklar için her müşterinin veya borçlunun adı soyadı, adresi, hesabın borcu alacağı, hesabın bakiyesi, kredi limiti sırasıyla envanter listelerine yazılır.

7 - Senetsiz alacaklar içinde dövize bağlı olanlar varsa değerlendirme karı veya zararı kayda alınır.

8 - Şüpheli ve değersiz alacaklar saptanır ve karşılık ayrılır.

¹¹ Bünyamin Öztürk-Mustafa Özer, **Dönem Sonu Envanter İşlemleri** (Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, Ocak 2001), s.53.

2.1.1. TL Cinsinden Olan Alacakların Değerlemesi ve Envanteri

Senetsiz ticari alacakların, VUK' un 281. maddesi gereği mukayyet değer ile değerlendirileceği, bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değerinin ise mukayyet değer olduğu VUK 'un 265. maddesinde hükme bağlanmıştır.

2.1.2. Döviz Cinsinden Olan Alacakların Değerlemesi

VUK' un 215. maddesine göre, tutulacak defter ve kayıtların Türkçe tutulması zorunludur. Türkçe tutma zorunluluğu, Türkiye Devletinin ulusal sınırları içinde mülkiyet ilkesinin doğal sonucu olarak geçerlidir. Buradaki kayıtların Türkçe tutulması zorunluluğu, defterlere yazılacak yazılardan başka tutarların da ulusal para birimi Türk Lirası ile yazılmasını kapsar. Türk Ticaret Kanunu'nda da kayıtların Türkçe tutulması zorunlu kılınmıştır¹².

Ülkemizde kambiyo mevzuatı gereği döviz dolaşımı serbesttir. İsteyen gerçek veya tüzel kişiler döviz cinsi üzerinden sözleşme düzenleyebilir, mal ve hizmet alım satımını yapabilir, borçlanabilir ya da alacaklanabilir. Ancak yasa gereği döviz birimleri yerine bu tutarların karşılığı olan Türk Lirası değerleri defterlere kaydedilir. Kredili mal ve hizmet satışlarının değeri anlaşma gereği döviz cinsinden belirlenmişse, tutulması zorunlu olan defterlerde ticari alacağın değeri döviz olarak değil, dövizin Türk Lirası karşılığı olarak kayda alınır. VUK' un 280. maddesinde yabancı para ile olan senetsiz alacakların değerlendirilme günündeki T.C. Merkez Bankası döviz alış kuru ile değerlemeye tabi tutulacağı hükme bağlanmıştır¹³. Ayrıca TDMS' ye göre hazırlanacak raporların işletmenin gerçek durumunu göstermesi gerekmektedir. Bu nedenle de TL olarak kayda alınan alacağın döviz değerinin değerlendirilme günündeki gerçek değerinin işletme

¹² Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması**, Cilt 6, s.1818.

¹³ Dn.3.D.'nin 06.10.1998 Tarih ve E.1997/1807, K.1998/3343 Sayılı Kararı. Bkz. Şükrü Kızılot, **Danıştay Kararları ve Özgeller (Muktezalar)** (Ankara: Cilt 5, Yaklaşım Yayınları, 2000), s.916.

raporlarında gösterilmesi ve vergi matrahı hesaplamasında dikkate alınması gerekmektedir. Söz konusu değerlemeler nedeniyle ortaya çıkan lehte ve aleyhte kur farkları için değerlendirme gününde hiçbir şekilde ilave fatura düzenlenmemekte ve bu işlem katma değer vergisinin konusuna girmediğinden KDV hesaplanmamaktadır. Ancak bir sonraki dönemde alacak tahsil edildiği zaman söz konusu bu kur farkları için fatura düzenlenip KDV hesaplanmaktadır¹⁴.

2.1.2.1. İşletmenin Lehine Kur Farkı Çıkması

Değerleme tarihi döviz kuru, alacağın doğduğu tarihteki döviz kurundan yüksek ise, işletme için lehte bir kur farkı meydana gelmektedir. Örneğin işletme 1.000 \$ alacağı için dönem içinde muhasebe kayıtlarına 1.200.000 TL' lik kurdan kaydetmişse, dönem sonu değerlendirme kuru da 1.300.000 TL ise, alacağın doğduğu tarihteki TL değeri (1.000 \$ x 1.200.000 TL=)1.200.000.000 TL , değerlendirme tarihindeki TL değeri (1.000 \$ x 1.300.000 TL=)1.300.000.000 TL olacağı için 100.0000.000 TL işletme lehine kur farkı meydana gelmiştir. İşletmenin döviz cinsinden alacak rakamı olan 1.000 \$ tutarında bir değişiklik olmadığı halde kurlarda meydana gelen değişiklik nedeniyle alacağının TL karşılığında artış meydana gelmiştir. Bu artış gelir olarak vergi matrahını da artırmaktadır.

2.1.2.2. İşletmenin Aleyhine Kur Farkı Çıkması

Değerleme tarihine ait döviz kuru değeri, alacağın doğduğu tarihteki döviz kuru değerinden düşük ise, işletme için aleyhte bir kur farkı meydana gelmektedir. Örneğin işletme 1.000 \$ alacağı için dönem içinde muhasebe kayıtlarına 1.200.000 TL' lik kurdan kaydetmişse, dönem sonu değerlendirme kuru da 1.150.000 TL ise, alacağın doğduğu tarihteki TL değeri (1.000 \$ x 1.200.000 TL=)1.200.000.000 TL , değerlendirme tarihindeki TL değeri (1.000 \$ x 1.150.000 TL=)1.150.000.000 TL olacağı için 50.0000.000 TL işletme aleyhine kur farkı

¹⁴ Aydın, a.g.m., s.33.

meydana gelmiştir. İşletmenin döviz cinsinden alacak rakamı olan 1.000 \$ tutarında bir değişiklik olmadığı halde kurlarda meydana gelen değişiklik nedeniyle alacağının TL karşılığı tutarında azalma meydana gelmiştir. Bu azalma vergi matrahına gider yani zarar¹⁵ olarak intikal eder ve vergi matrahını da azaltır.

2.1.2.3. Kur Farklarının KDV Açısından Durumu

Uygulamada kur farklarının KDV'ye tabi olup olmadığı konusunda tereddütler yaşanmış, kur farklarının; bir görüşe göre KDV'ye tabi olduğu , başka bir görüşe göre ise, tabi olmadığı savunulmuştur.

Kur farklarının KDV'ye tabi olacağını savunanlara göre; döviz kurlarının genel eğilimine bakıldığında TL karşısında değeri gün geçtikçe artmaktadır. Döviz ile yapılan bu işlemler bir anlamda alıcının alacağı olan tutarı enflasyon karşısında korumaktadır. Anlaşma, TL karşılığı yapılsaydı alacaklı olan taraf ancak anlaşma tutarını tahsil edecekti. Bu nedenlerle vade farkı yerini kur değişikliklerine bağlı olarak ortaya çıkan kur farkına bırakmaktadır. Vade farkının yerini kur farkı almakta, isim değişmekte fakat olayın mahiyeti değişmemektedir.

KDV Kanunu'na göre; vade farkı, fiyat farkı, faiz, prim gibi çeşitli gelirler ile servis ve benzer adlar altında sağlanan her türlü menfaat, hizmet ve değerler KDV matrahına dahildir (KDVK Md. 24/c). Vade farkları vergi matrahına dahil edilip vergilendirilirken, aynı mahiyetteki kur farklarının vergileme dışında tutulmasının gerekçesi olamaz. Bunun kabul edilmesi halinde, vergi avantajı nedeniyle vadeli işlemlerin yabancı para üzerinden yapılması sonucunu

¹⁵ 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 41. maddesinin 4008 sayılı Kanunun 25.maddesiyle eklenen ve 1.1.1996 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 8. bendine göre; Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre, dönem sonu stoklarını son giren ilk çıkar yöntemine göre değerleyen veya amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini yeniden değerlemeye tabi tutan işletmelerin kur farkı giderlerinin Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen oran kadar tutarı gider olarak indirilemez. Sanayi siciline kayıtlı imalatçıların imalat faaliyetlerinde kullandıkları yabancı kaynaklara ait gider ve maliyet unsurlarına bu bent hükmü uygulanmaz.

doğuracak ve önüne geçilmez bir vergiden kaçınma olgusuyla karşılaşılacaktır. Bu nedenlerle tıpkı vade farkları gibi kur farkları da KDV'ye tabidir.

Teslim ve hizmet işlemlerinde bu işlemlerin karşılığını teşkil eden bedel KDV'nin matrahını oluşturur (KDVK Md. 20/1). Malı teslim alan veya kendisine hizmet yapılan veyahut bunlar adına hareket edenlerden bu işlemler karşılığında her ne suretle olursa olsun alınan veya bunlarca borçlanılan para, mal ve diğer suretlerle sağlanan para ile temsil edilebilen menfaat, hizmet ve değerler toplamı ise bedeldir (KDVK Md. 20/2). Bedelin döviz ile hesaplanması halinde döviz, vergiyi doğuran olayın meydana geldiği andaki cari kur üzerinden Türk parasına çevrilir (KDVK Md. 26).

Vergi İdaresi, vergiyi doğuran olayın meydana geldiği tarihten sonra ortaya çıkan kur farklarının KDV'ye tabi olup olmaması konusunda birbirinden farklı öznelgeler¹⁶ vermiştir.

Danıştay ise, kur farkları konusunda verdiği bir kararında¹⁷ "mal teslimi ve hizmet ifası sebebiyle ödenen dövizin vergiyi doğuran olayın meydana geldiği tarihteki kur üzerinden muhasebeleştirilmesi gerektiği; daha sonra ödenen kur farklarının bedel içinde kabul edilerek matraha dahil edilemeyeceği" şeklinde karar vererek, kur farkının KDV'ye tabi tutulmasında isabet görmemiştir.

¹⁶ MGB' nin 04.01.1994 Tarih ve 2601025-20 Sayılı Özelgesi, MGB' nin 30.06.1993 Tarih ve 80/26-2/4130430.693-41304 Sayılı Özelgesi. Bkz. Arıcan Süral, "Kur Farklarının Katma Değer Vergisi Karşısındaki Durumu", *Maliye Sorunları Dergisi*, (Sayı:76, Ocak 1995),s.11.

¹⁷ Dn.7.D.'nin 12.02.1991 Tarih ve E:1990/6558, K:1991/587 Sayılı Kararı. Bkz. Süral,a.g.m.,s.11.

2.2. Senetli Alacakların Değerlemesi

2.2.1. Senet Kavramı

Senet, bir kimsenin vücuda getirdiği (veya getirttiği) ve kendi aleyhinde delil teşkil eden yazılı belgedir¹⁸. TTK' nın 3. kitabında senetler kıymetli evrak hükümleri içinde yer almış, nama ve hamile yazılı olmak üzere tasnife tabi tutularak tanımlanmışlardır. Belli bir şahıs namına yazılı olup da onun emrine kaydını ihtiva etmeyen ve kanunen de emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evrak nama yazılı senet sayılır (TTK Md. 566). Senedin metin veya şeklinden, hamili kim ise o kimsenin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak ise; hamiline yazılı senet sayılır (TTK Md. 570).

Anılan Kanun' un 3. kitabında poliçe ve bono¹⁹ ile ilgili düzenlemelere yer verilmiş, ülkemizde daha geniş uygulama alanı mevcutken, bono yerine poliçe ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş ve poliçeye ilişkin hükümlerin bonoya uygulanması atıf yoluyla sağlanmıştır. Uygulamaya uymayan bu düzenlemenin sebebi, kıymetli evraka ilişkin hükümlerin İsviçre Borçlar Kanunu' nundan alınmış olmasıdır²⁰.

Bonoda mümzi ve lehdar olmak üzere iki taraf vardır. Mümzi, hem senedi düzenleyen hem de borcu ödeyeceğini vaad eden taraftır. Başka bir ifadeyle mümzi hem keşideci hem de muhataptır. Lehdar ise lehine senet düzenlenmiş olan taraftır. Bono, poliçeler gibi bir kredi aracıdır. Mümzi, lehdara olan borcunu derhal ödememekte, ödemeyi belli bir süre sonra yapmak suretiyle kredi sağlamış olmaktadır. Ayrıca bono bankaya kırdırılarak, tutar tahsil edilir ve bu suretle banka, mümzi lehine bir kredi sağlamış olur²¹.

¹⁸ Baki Kuru, **Medeni Usul Hukuku**, (Ankara: 11. Baskı, Yetkin Yayınları,1999), s.357.

¹⁹ Bono kavramının yerine, emre muharrer senet kavramı da kullanılmaktadır.

²⁰ Ali Bozer ve Celal Göle, **Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi** , (9. Baskı. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No.260, Bankacılar Seri No.10, 1992),s.7.

²¹ Bozer ve Göle, a.g.e., s.133.

Bonoda hangi unsurların bulunması gerektiği 6762 sayılı TTK' nın 688. maddesinde sayılmış ve söz konusu bu unsurlar; senet metninde bono veya emre muharrer senet kelimesini, senet Türkçe'den başka bir dilde düzenlenmişse o dilde bono karşılığı olarak kullanılan kelimeyi, kayıtsız şartsız muayyen bir bedeli ödemek vaadini, vadeyi, ödeme yerini, kime ve kimin emrine ödenecek ise onun ad ve soyadını, senedin tanzim edildiği gün ve yeri, senedi tanzim edenin imzasını içermekte olup, bu unsurlardan birinin dahi olmaması halinde düzenlenen senedin bono sayılmayacağı hükme bağlanmıştır (TTK Md. 689).

2.2.2. Senetli Alacakların Değerlemesi

VUK' un 280. maddesinin yabancı paralar açısından getirdiği değerlendirme ölçüsü, aynı zamanda yabancı ülkelerin para birimiyle ifade olunan senetli alacak değerlendirilmesi için de geçerli olup, söz konusu madde hükmüne göre, yabancı paraların borsa rayici ile değerlendirileceği, borsa rayicinin takarrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedelinin esas alınacağı, yabancı paranın borsa rayici yoksa, değerlemeye uygulanacak kurun Maliye Bakanlığı tarafından tespit olunacağı, madde hükmünün senetli alacaklar için de uygulanacağı, vadesi gelmemiş senede bağlı alacakların VUK' un 281. maddesi uyarınca değerlendirme gününe irca edileceği, senette faiz oranının yazılı olmadığı durumlarda da değerlendirme gününde geçerli olan Londra Bankalar Arası Faiz Oranının (LIBOR) esas alınacağı hükme bağlanmıştır.

Söz konusu madde hükmüne göre yabancı paralarla işletmenin iktisadi ilişkilerinden doğan ve döviz üzerinden tahakkuk eden alacakların değerlendirilmesinde üç ayrı kriter uygulanabilmesi imkanı sağlanmıştır. Bunlar , "borsa rayici", "alış bedeli", ve "Maliye Bakanlığı' nın tespit ettiği kurdur". Bu

ölçüleri uygulamak bakımından mükelleflerin kendi lehlerine uygun herhangi birini seçme serbestisi bulunmamaktadır²².

Ülkemizde resmi bir kambiyo (döviz) borsası bulunmadığından, yabancı paraların değerlendirilmesinde uygulanacak kurlar Maliye Bakanlığı'nca tespit edilmektedir. Maliye Bakanlığı yıl sonu itibarıyla yapılacak değerlendirmelerde uygulanacak kurları tespit ederek Genel Tebliğ ile yayımlamaktadır. Maliye Bakanlığı'nca kur tespiti yapılmadığı zamanlarda yapılacak değerlendirmelerde 130 Seri Nolu VUK Genel Tebliği'nde yapılan açıklamalar gereği T.C. Merkez Bankası'nın ilan ettiği döviz alış kurunun uygulanması gerekmektedir.

2.2.2.1. Alacak Senetlerinde Reeskont Uygulaması

Reeskont kelimesi Fransızca "réescompte" den gelir. Kelime anlamı ikinci kez iskontodur. Henüz vadesi dolmamış bir senedin, bir bankada kırdırılarak paraya çevrilmesi işlemi iskontodur. Bankaların halen iskonto ettikleri bir senedi, likidite sağlamak için merkez bankalarında yeniden kırdırmaları ise reeskont işlemi adını alır. Ticari senetlerin yeniden iskonto edilmesinde merkez bankasının uyguladığı faiz oranına reeskont oranı adı verilir²³.

Reeskont, senede bağlı olan alacak ve borç tutarı içinde yer aldığı varsayılan vade farkının ayıklanıp ilgili olduğu dönemine aktarılmasını sağlayan bir değerlendirme hükmünü ifade eder. Bir bakıma alacak senetlerinin vade gününe kadar olan faizinin hesaplanarak sonuç hesaplarına aktarılması işlemidir. Reeskont uygulaması dönemsellik ilkesinin uygulamasına olanak verir. Yani alacak ve borç tutarı içindeki vade farkına karşılık gelen kısmın sonuç hesaplarına, ait olduğu dönemde geçirilmesini sağlar. Böylece henüz tahakkuk

²² Mithat Hızlı, "Alacak ve Borç Senetlerinin Değerlemesi", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı: 208, Aralık 1998), s.143.

²³ Halil Seyidoğlu, *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük* (Ankara: Güzem Yayınları, 1992), s.715.

etmemiş gelirin vergilendirilmesini önler. Ayrıca bilançonun sağlıklı düzenlenmesine ve gerçeği ifade etmesine yardım eder²⁴.

Bilindiği üzere VUK' un 281. maddesinde iktisadi işletmelere dahil alacakların değerlendirilmesi düzenlenmiştir. Anılan maddede, alacakların mukayyet değerleri ile değerlendirilmesi esası getirilmiştir. Ancak yasada öngörülen şekilde bazı mükellefler zorunlu, bazıları ise ihtiyari olarak senede bağlı alacaklarını değerlendirme gününün değerine irca edebilirler. Bu şekilde senede bağlı alacak ve borçların değerlendirme gününün değerine irca edilmesi işlemine pratikte reeskont işlemi denilmektedir. Bir başka ifade ile alacak senetlerini mukayyet değerlerinden, vadelerine ve faiz oranına göre değişen, bir meblağı düşmek suretiyle net değerlendirme gününe ait değere ulaşılması reeskont işlemi ifade etmektedir²⁵.

2.2.2.1.1. Reeskonta Tabi Tutulacak Alacakların Özellikleri

Alacakların reeskonta tabi tutulabilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

1. Bir alacağın reeskonta tabi tutulabilmesi için, söz konusu alacağın gelir yaratıcı ya da hasılat unsuru olması gerekmektedir. Ancak diğer taraftan bu alacakların iktisadi işletme bünyesinde doğmuş olması gerekmektedir.

2. Bir alacağın reeskonta tabi tutulabilmesi için alacağın senede bağlı olması gerekir. Senede bağlı olmayan alacaklar için reeskont hesaplanması mümkün değildir. VUK' un 281. maddesi hükmüne göre; vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerlendirme gününün değerine irca olunabilir.

²⁴ Aydın, a.g.e., s.132-133.

²⁵ Garip Ayaz, "Alacak ve Borçlarda Reeskont", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı: 220, Aralık 1999), s. 174.

3. Alacağın bağlı olduğu senet vade içermelidir. Reeskont işleminin mantığı gelir ya da hasılat etkisi birden fazla yıla sirayet eden alacağın dönemsellik ilkesi gereği ait oldukları döneme mal edilmesidir. Senedin belli bir vadeyi içermesi demek, bu senet üzerinde yazılı vadeden önce senette belirtilen alacağın tahsil edilemeyeceğini, borçlunun da bu vadeden önce senette belirtilen borcunu ödemek zorunda olmayacağını veya kanunen veya sözleşme gereği muacceliyet kesbeden durumlar hariç ödemeye zorlanamayacağını ifade etmektedir²⁶.

4. Bir alacağın reeskont işlemine tabi tutulabilmesi için, söz konusu alacağın bağlı olduğu senedin vadesinin değerlendirme günü itibariyle gelmemiş olması gerekmektedir.

5. Reeskont işlemine tabi tutulacak alacak senedinin değerlendirme günü itibariyle işletmenin aktifinde yer alması gerekmektedir. Ancak alacak senedinin değerlendirme günü itibariyle teminata veya tahsile verilmiş olması reeskonta tabi tutulmasına engel teşkil etmez.

2.2.2.1.2. Reeskont İşleminde İskonto Oranı

Reeskont hesaplanmasında iç iskonto yönteminin mi, dış iskonto yönteminin mi esas alınacağı konusunda tereddütler yaşanmış Maliye Bakanlığı alacak ve borç senetlerinde faiz oranının açıklanmadığı durumlarda, reeskont tutarının hesaplanmasında iç iskonto yönteminin uygulanması gerekir şeklinde görüşünü iç genelge ile ortaya koymuştur²⁷. Maliye Bakanlığı'nın bu görüşü muhtelif Danıştay Kararları²⁸ ile de onanmıştır.

²⁶ Mahmut Sütçü, "Yabancı Paralar İle Alacak ve Borç Senetlerinin Değerlemesi", *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi*, (Sayı:141, Ocak 2000), s.67.

²⁷ 10.02.1989 Tarih ve 2-24453-281-20 Sayılı Maliye ve Gümrük Bakanlığı İç Genelgesi.

²⁸ Dn.4.D.'nin 27.03.1989 Tarih ve E:1986,5710, K.1989/1486 Sayılı Kararı.Bkz. Garip Ayaz,"Alacak ve Borçlarda Reeskont Uygulaması", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:184, Aralık 1996),s.198.

İşletmelerin dönem sonlarında (bilanço gününde) bilançolarında yer alan senede bağlı alacak ve borçlarının değerlendirme günündeki kıymetlerine irca edilmesi sırasında iç ve dış iskonto yöntemlerinden hangisinin uygulanacağı ve bu hesaplamanın hangi faiz oranı esas alınmak suretiyle yapılacağı hususlarında 238 Sıra Nolu VUK Genel Tebliğinde²⁹ gerekli açıklamalar yapılmıştır. Buna göre; T.C. Merkez Bankası tarafından uygulanan dış iskonto yönteminin çok uzun vadeler taşıyabilecek senetlerin değerlendirme günündeki kıymetlerinin hesaplanmasında kullanılması teknik olarak mümkün değildir. Bu durumda senede bağlı alacaklara ilişkin değerlendirme işlemlerinin, iç iskonto metoduna göre yapılması gerekir. İç iskonto, peşin değer üzerinden hesaplanan iskontodur. İç iskonto peşin değer vadeye kadar olan gün miktarı ve iskonto haddi esas alınmak suretiyle hesaplanan iskonto tutarıdır³⁰.

Senede bağlı alacak ve borçlardan sadece alacak senetleri veya borç senetleri için reeskont uygulaması yapılamaz. Diğer bir ifadeyle senede bağlı alacaklarını reeskonta tabi tutanlar senede bağlı borçları için de reeskont uygulamak zorundadır.

Reeskont uygulamasında işin özü, alacak ve borç senetlerinde vadenin, bilanço yada değerlendirme gününün ötesine taşmasıdır. Bu anlamda değer düzeltmesini ifade eden reeskont, gelecekteki vade ile bilanço günündeki zaman farkının değere olan etkisinin ölçülmesi işlemidir. Bu etki, alacak senetlerinde dönem sonucunu (karını) azaltıcı, borç senetlerinde ise artırıcı niteliktedir.

Yabancı para cinsinden düzenlenmiş alacak veya borç senetlerinde de bilanço gününde vadesi gelmemiş olanlarının yukarıdaki açıklamaların dışında olağanüstü yada esasta nitelik farkı bulunmamaktadır. Bunların tek farkı, alacak

²⁹ 02.03.1995 tarih ve 22218 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

³⁰ M.Vefa Toroslu, "Reeskont İşlemleri", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:184, Aralık 1996), s. 111.

veya borcun Türk Lirası cinsinden değil, döviz cinsinden belirlenmiş olmasıdır. Bu farkın iki önemli sonuç yaratacağı ise açıktır.

2.2.2.1.2.1. TL Cinsinden Olan Alacak Senetlerinde Reeskont Uygulaması

Türk Lirası cinsinden olan alacak senetlerinin reeskont hesaplanmasında iç iskonto yöntemi kullanılır. İç iskonto yönteminde, reeskonta konu edilecek senedin net bugünkü (hali hazır değeri) esas alınarak hesaplama yapılır. Bunun için önce senedin hali hazır değerinin bulunması daha sonra bu değere iskonto oranının uygulanması gerekir.

238 Seri Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği' nde belirtilen iç iskonto formülü şu şekildedir:

$$F = A \left[\frac{A \times 360}{360 + M \times t} \right]$$

F = Reeskont Tutarı

A = Senedin nominal değeri

M = İç iskonto faiz oranı

t = Vade

Bu formülü yazılı bir şekilde iç iskonto yöntemine göre açarsak; bu formül şu şekli almaktadır.

$$\text{Reeskont Tutarı} = \frac{\text{Nominal Değer} \times \text{Faiz Oranı} \times \text{Gün Sayısı}}{36.000 + (\text{Faiz Oranı} \times \text{Gün Sayısı})}$$

250.000.000.-TL nominal değerli 45 gün vadeli olarak işletmeye bir senet verilmiştir. Söz konusu senette faiz oranı belirtilmemiştir. 31.12.2002 tarihi itibariyle hesaplanması gereken reeskont tutarı aşağıdaki gibidir.

$$\text{Reeskont Tutarı} = \frac{250.000.000 \times 64 \times 45}{36.000 + (64 \times 45)}$$

Reeskont Tutarı = 20.002.880 TL olarak hesaplanır.

Reeskont hesaplandığı yıl bu tutar "122 Alacak Senetleri Reeskontu (-)" hesabına alacak, "657 Reeskont Faiz Giderleri (-)" hesabına borç, takip eden yıl başında ise bu tutar, "122 Alacak Senetleri Reeskontu (-)" hesabına borç, "647 Reeskont Faiz Gelirleri" hesabına alacak kaydedilmek suretiyle muhasebeleştirilecektir. Bir başka ifade ile bu yılın vergi matrahını azaltan alacak senetleri reeskontu takip eden yılın matrahını artırıcı bir unsur haline gelecektir. Bu işlemin matematiksel sağlamasını yaparken şu mantığa dikkat edilmelidir. Değerleme günündeki değer öyle bir değer olmalıdır ki, bu değer üzerinden reeskont oranına göre hesaplanacak faiz, değerleme günündeki ilk değere ilave edildiğinde senedin nominal değeri bulunmalıdır.

2.2.2.1.2.2. Döviz Cinsinden Olan Alacak Senetlerinde Reeskont Uygulaması

Döviz üzerine düzenlenen alacak veya borç senetlerinin değerleme gününe irca edilmesini önleyen yasal bir durum söz konusu değildir.

22.07.1998 tarih ve 4369 sayılı Kanun' un 7. maddesi ile yabancı paralar cinsinden olan senetli alacakların reeskonta tabi tutulması imkanı getirilmiştir. Bu düzenleme yapılmadan önce uygulamada yabancı para cinsinden olan alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulup tutulmayacağı hakkında tereddütler yaşanmış ve uyuşmazlıklar yargıya intikal etmiştir.

Yabancı para cinsinden olan alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulamayacağını savunanlar, döviz cinsinden alacakların enflasyondan korunan alacaklar olduğunu, T.C. Merkez Bankasının resmi iskonto haddinin sürekli olarak enflasyon oranından düşük olduğu göz önüne alınırsa, Türk Lirası cinsinden alacakları reeskontun dahi enflasyondan koruyamadığını ileri sürmüşlerdir. Danıştay'ın bir kararı da bu yöndedir³¹.

Danıştay bir başka kararında³² ise "bu alacaklar değerlendirme tarihi itibarıyla kur farkı nedeniyle değer kazanırken, aynı zamanda vadeli alacak olduğundan daha düşük bir değer ifade ettiğinden kuşku duyulamaz. Bu husus reeskont işleminin konusunu teşkil ettiğinden değerlendirme günündeki gerçek değer bulunması için davacı tarafından yapılan işlemde yasaya aykırılık bulunmamaktadır" şeklinde görüşünü açıklamıştır.

Senette faiz oranının yazılı olması halinde bu faiz oranı esas alınır. Senette faiz oranının yazılı olmadığı durumlarda ise değerlemede gününde geçerli olan Londra Bankalar Arası Faiz Oranı (LIBOR) esas alınır.

TL cinsinden olan alacak senetlerinin reeskont uygulamasında olduğu gibi yabancı para cinsinden olan alacak senetlerinin reeskontunda da iç iskonto yöntemi kullanılır. Bu türden alacakları için senetlerini reeskonta tabi tutan işletmeler borç senetlerini de reeskonta tabi tutmak zorundadırlar.

31.12.2002 tarihi itibarıyla vadesine 45 gün kalmış ve nominal bedeli 20.000 \$ olan senetli bir alacak söz konusudur. Senette faiz oranı yer almamaktadır. 31.12.2002 tarihi itibarıyla LIBOR %6 ve Maliye Bakanlığı'nca belirlenen kurun 1.600.000 TL olduğunu kabul edelim.

³¹ Dn 13. D.'nin 17.03.1993 Tarih ve E.1991/1485, K. 1993/1240 Sayılı Kararı. Bkz. Kazım Yılmaz, "Yabancı Para Üzerinden Düzenlenen Alacak ve Borç Senetlerine Reeskont Uygulanıp Uygulanmayacağı", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:190,Haziran 1997), s. 63.

³² Dn. 4. D.'nin 20.5.1991 Tarih ve E. 1990/2791, K: 1991/1937 Sayılı Kararı. Bkz. Erdoğan Arslan, "Dövizle Bağlanmış Alacaklarda ve Borçlarda Reeskont İşlemi Esnasında Dikkat Edilmesi Gereken Bir Husus", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı: 185, Ocak 1997), s. 15.

Buna göre,

$$\text{Reeskont Tutarı} = \frac{20.000 \times 6 \times 45}{36.000 + (6 \times 45)}$$

Reeskont Tutarı =148,88 \$ olarak hesaplanır.

Bu durumda TL olarak gider yazılabilecek tutar (148.88 x 1.600.000=) 238.208.000 TL olarak hesaplanır.

Söz konusu işlemle ilgili yapılacak muhasebe kaydı TL cinsinden olan alacak senetleri reeskontunda olduğu gibi olacaktır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken özellik yabancı para cinsinden olan alacak senetlerinin VUK'un 280. maddesi uyarınca, değerlendirme günü itibariyle değerlemeye tabi tutulmalarıdır. Bir başka ifadeyle yabancı para cinsinden olan senetli alacakların değerlendirme günü itibariyle kur farklarının gelir yazılması gerekir.

2.2.2.1.3. KDV Alacaklarının Dahil Olduğu Senedin Reeskontu

Uygulamada senet tutarına dahil olan KDV 'nin reeskont hesaplamasında KDV rakamının dikkate alınıp alınmayacağı tartışma konusudur. Bir görüşe göre; KDV dahil alacak senedi alınması halinde; reeskont hesaplaması yapılırken KDV'nin hesaplama dışında bırakılması gerekir. Zira KDV bir hasılat unsuru değildir. Alacak senetleri için hesaplanan reeskont gider yazılmaktadır; bu durum KDVK' nun 58. maddesi uyarınca mümkün bulunmamaktadır. Ayrıca muhasebe tekniği açısından da KDV dahil senet alınmış olsa bile, alacak senetleri hesabına KDV hariç tutarın yazılması gerekir. Muhasebe tekniği de bu görüşü teyit etmektedir.

Diğer bir görüşe göre; alacaklarla ilgili reeskont uygulamasında reeskont işlemini katma değer vergisi dahil toplam tutar üzerinden hesaplanması gerekir. Vergi idaresinin de görüşü bu yöndedir³³.

2.2.2.1.4. Reeskont İşleminin İhtiyariliği

VUK' un 281. maddesine göre bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri, senede bağlı alacak ve borçlarını reeskonta tabi tutmak zorundadırlar. Ancak bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri dışında kalan ve bilanço esasına göre defter tutan vergi mükellefleri vadesi gelmemiş senede bağlı alacaklarını reeskonta tabi tutup tutmamak konusunda VUK' a göre seçimlik hakka sahiptirler.

Ancak Maliye Bakanlığı, 1 Sıra Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile reeskont hesaplanmasını zorunlu kılmıştır. Daha sonra 4 Sıra Nolu MSUGT³⁴ ile 1994 yılı için daha sonra da 6 Sıra Nolu MSUGT³⁵ ile Maliye Bakanlığı'nca yayımlanacak muhasebe standartları yürürlüğe girinceye kadar mükelleflerin Tek Düzen Muhasebe Sistemi çerçevesinde alacak senetlerini reeskonta tabi tutma zorunlulukları kaldırılarak ihtiyari hale getirilmiştir³⁶.

Bankalar ve bankerlerle sigorta şirketleri alacaklarına reeskont uygulamak zorundadırlar. Bu firmalar için ihtiyarilik söz konusu olmadığından alacak

³³ Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 20.05.2001 tarih ve B.07.0.GEL:29/2950-281/56 sayılı Özelgesi.

³⁴ 18.03.1995 tarih ve 22231 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

³⁵ 07.03.1996 tarih ve 22573 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

³⁶ Sezgin Özcan, "Yüzde 64'e İnen Yeni Reeskont Faiz Oranı ve Uygulama Örneği", *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı:115, Temmuz 2002), s.192.

senetleri üzerinden hesapladıkları reeskontları dönem hesaplarına yansıtmak zorundadırlar.

Öte yandan VUK' un 285. maddesinin son fıkrası uyarınca alacak senetlerini değerlendirme gününün değerine irca eden mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadırlar. Bir başka ifade ile alacak senetlerini reeskonta tabi tutarak hesapladığı reeskont tutarını gider yazan mükellefler, aynı şekilde borç senetlerini reeskonta tabi tutarak hesaplayacakları reeskont meblağını gelir olarak hesaplarında göstermek mecburiyetindedirler.

VUK açısından bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri hariç olmak üzere reeskont işlemi ihtiyari olmasına karşın SPK' ya tabi şirketler açısından zorunludur.

2.2.2.1.5. Vadesi Belli Senetsiz Alacaklarda Reeskont Uygulaması

Bankalar ve bankerlerle sigorta şirketleri senede bağlı olsun olmasın bütün alacak ve borçlarını VUK' un 281 ve 285. maddelerine göre reeskont işlemine tabi tutmak zorundadırlar. Bunlar dışında kalan ve bilanço esasına göre defter tutan işletmeler ise sadece senede bağlı olan alacak ve borçlarını reeskont işlemine tabi tutup, oluşan gelir ya da gider unsurlarını vergi matrahının tespitinde dikkate alabilirler.

Diğer taraftan SPK' ya tabi olan firmalar ise vadesi belli senetsiz alacak ve borçlarını reeskont işlemine tabi tutmak zorundadırlar. Buna göre ; alacaklar ve borçlar bilançoda mukayyet (kayıtlı) değerleri ile gösterilir. Ancak, avans, depozito ve teminat niteliğinde olanlar hariç olmak üzere, senetli alacak ve borçlar (vadeli çekler ve poliçeler dahil) ile 3 aydan daha uzun vadeli senetsiz

ticari alacaklar ve borçların reeskont işlemine tabi tutulması şarttır. Reeskont işleminde, söz konusu alacak ve borçlar için öngörülen faiz oranı; bu yoksa T.C. Merkez Bankası'nın iskonto oranı uygulanır³⁷.

Bu hüküm uyarınca, SPK' ya tabi kurumlarca yapılacak senetsiz alacak ve borç reeskontları sonucunda meydana gelen gelir ve giderler vergi matrahının hesaplanmasında dikkate alınmaz. Bu türden alacak ve borçların bir vade içermesi de bu durumu değiştirmez.

SPK' ya tabi olmayan kurumların senetsiz alacak ve borçlarını reeskonta tabi tutma zorunlulukları bulunmamaktadır. Ancak bu kurumlar veya kişiler ihtiyari olarak bu tür alacak ve borçları için reeskont hesaplama yoluna giderlerse, hesaplanan bu reeskontlar hiçbir şekilde vergi matrahı ile ilişkilendirilemez.

2.2.2.2. Hatır Senetlerinde Reeskont Uygulaması

Türk mevzuatında, hatır senetlerini tarif eden bir hüküm mevcut değildir. Tatbikatta hatır bonosu diye isimlendirilen emre muharrer senetler, alacaklı tarafından kırdırılan, keşidecinin ticari itibarından istifade suretiyle para temini için verilen senetlerdir³⁸. Yargıtay hatır senetlerinin bedelsiz olduğunu açıkça zikretmektedir. Bedelsizlik anlayışı, ticari senedin dayanağı olan temel borç münasebetinin mevcut olmayışı şeklinde değil bu münasebetten doğan münferit temel alacağın bulunmayışı şeklindedir. Hatır senetlerinde taraflar arasında ciddi ve hakiki bir özel hukuk münasebeti vardır³⁹.

³⁷ SPK Tebliği, Seri: XI No:1 Md: 26. Bu Tebliğde değişiklik yapan 11 No'lu Tebliğ. Daha sonra yeniden süre ile ilgili değişiklik yapan 23.10.1996 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Seri:XI No:13 SPK Tebliği.

³⁸ Bkz. Nurkut İnan, **Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları** (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 75, Bilgi Basımevi, 1969), s.59.

³⁹ İnan, a.g.e., s.61.

Hatır senetleri mutlak anlamda bedelsizdir, temel alacağını doğurmaya müsait bir temel borç münasebeti yoktur. Hatır poliçeleri, ancak hatır alacaklısı senet meblağını vadeye kadar hatır borçlusuna temin etmezse, yani hatır anlaşmasına aykırı hareket ederse, teknik anlamda karşılıksız olur. Tarafların hakikate aykırı bir görünüş yaratmak hususunda anlaşmaları, ticari senetlerin kamu itimadına sahip kağıtlardan olası özelliğinden faydalanmak içindir⁴⁰.

Hatır senetleri gerçek bir alacak borç ilişkisine dayanmadıklarından vergi matrahını etkileyici bir işleme tabi tutulmazlar. Ancak bu tür senetlerin Muhasebe Sistemi Tebliği uyarınca reeskonta tabi tutulmaları zorunluluğu uygulanmaya başlandıktan sonra reeskont hesaplanarak kanunen kabul edilmeyen gider kaydedilmeleri gerekir.

2.2.2.3. Alacak Senetlerinde Kısmi Reeskont Uygulaması

Bir kısım alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulması, bir kısım alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulmaması şeklinde kısmi reeskont uygulaması vergi idaresince kabul edilmemektedir. Reeskont uygulaması yapılırken tüm alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulması gerekmektedir. Ancak Danıştay'ın kısmi reeskont uygulamasının mümkün olduğu şeklinde aksi yönde bir kararı⁴¹ da mevcuttur.

2.2.2.4. Teminata Verilen Senetlerde Reeskont Uygulaması

Teminat; güvence, karşılık anlamında Arapça kökenli bir kelimedir. İktisattaki anlamıyla borç verenin verdiği borcun ana para ve faiziyle birlikte geri ödeneceğinin güvence altına alınmasını ifade eder. Teminat şahsi ya da aynı olabilir. Aynı teminata verilen borç, para, tahvil, hisse senedi gibi menkul

⁴⁰ İnan, a.g.e., s.56.

⁴¹ Dn.4.D.'nin 28.04.1986 Tarih ve E:1985/5206, K:1986/1684 Sayılı Kararı. Bkz. Öztürk ve Özer, a.g.e., s.59.

değerlerle veya bina, daire, arsa , vs. gibi taşınmazlarla güvence altına alınır. Aynı teminattın başlıca şekli rehin ve ipotektir⁴².

Değerleme gününde işletme bilançosunda yer almakla birlikte bankalarda teminatta bulunan alacak senetleri üzerinden reeskont karşılığı ayrılması ve ayrılmaması⁴³ yönündeki farklı görüşler uygulamada tartışmalara yol açmış ve işletmeler ile vergi idaresi arasında farklı anlayışlara neden olmuştur.

Bu konuda HUK Danışma Komisyonu teminata verilerek karşılığında kredi kullanılan senetlerin kredilerin tamamı ödeninceye kadar mükelleflerin senetler üzerinde tasarruf yetkilerinin olmadığını, senetler üzerindeki hakkın tamamıyla bankaya geçtiğini, bu nedenlerle mükelleflerin hiçbir şekilde tasarruf edemeyecekleri bu kabil senetleri için reeskont haklarının olmadığı gerekçesiyle reeskont işlemine tabi tutulmasının mümkün olmadığı yönünde görüş benimsemiştir⁴⁴.

Maliye ve Gümrük Bakanlığı da vermiş olduğu özalgelerinde yukarıda belirtilen gerekçelerle bankaya teminat olarak verilen ve karşılığında kredi kullanılan alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulamayacağı yönünde görüş vermiştir.

Ancak yargıya intikal eden uyuşmazlıklarda bu nitelikte bulunan senetler üzerinde işletmelerin tasarruf hakkının bulunup bulunmamasının önemli olmadığı, bankalara teminata verilen alacak senetlerinin işletmenin bilançosunda mevcut iktisadi kıymet olma niteliğini yitirmedikleri, 213 sayılı

⁴² Seyidoğlu, a.g.e., s.854.

⁴³ Mustafa Narinoğlu, "Teminata Verilen Alacak Senetleri Reeskonta Tabi Tutulabilir mi?", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:64, Aralık 1986), s. 23-29; Mümin Tüysüzoğlu, "Vadesi Gelmemiş Senetlerde Reeskont Uygulaması ve Reeskont Tutarının Hesaplanması", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:56, Nisan 1986), s.38; Hasan Karabacak-Serdar Koyutürk, "İşletmelerde Vadesi Gelmemiş Olan Alacaklar ve Borç Senetlerine Reeskont Uygulaması", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:37, Eylül 1984), s. 28.

⁴⁴ 30.12.1976 Tarih, , 231 Yayın Sıra Nolu, 230/7 Genel Sıra Nolu, Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu Kararı. Bkz. Kızılot, *Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması* (Cilt:7), s.2413.

VUK' un 281. maddesinde portföyündeki alacak senetleri ile bankaya teminat olarak verilen alacak senetleri arasında herhangi bir ayırım gözetilmediği, bankalara kredi karşılığı teminat olarak verilen vadesi gelmemiş alacak senetlerinin, değerlendirme gününün kıymetine irca olunmak suretiyle kayıtlara intikalinin mümkün olduğu şeklinde kararlar⁴⁵ verilmiştir. Maliye ve Gümrük Bakanlığı, yargı kararları doğrultusunda yeni görüş belirterek bankalara teminata verilen alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulabileceğini kabul etmiştir⁴⁶.

Teminata verilen senetler işletmenin mülkiyetinde olan ve halen işletme için bir alacağı temsil eden senetlerdir. Alacak senetlerinin bankaya teminata verilmiş olması ve karşılığında bir kredi alınmış olması, bu alacağın temlik edildiği anlamına gelmez. Teminata verilen senetler karşılığında bankadan alınan krediler ile senetler arasında ilişki istendiğinde başka senetlerle değiştirilebilir. Diğer taraftan bu senetlerle işletmenin portföyündeki senetler arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu nedenle teminata verilen alacak senetleri de reeskonta tabi tutulabilmektedir. Nitekim bu husus Danıştay kararlarında istikrar kazanmıştır. Diğer taraftan Maliye Bakanlığı da bu görüşü benimsemiştir⁴⁷.

2.2.2.5. Tahsile Verilen Senetlerde Reeskont Uygulaması

Senetlerin, tahsil olunmak üzere bankaya ciro edilmesi halinde, yapılan ciro, hukuken bir "temsil cirosu" niteliğindedir. Mükellef, senedi bankaya tevdi etmekle, tahsil için bir temsil yetkisi vermektedir. Ancak, senet üzerindeki bütün haklar aslında mükellefe aittir. Banka bu hakları sırf tahsil için mükellef adına

⁴⁵ Dn.13.D.'nin, 29.05.1981 Tarih ve E.1980/1989, K.1981/1533 Sayılı Kararı, Dn.13.D.'nin, 17.09.1981 Tarih ve E.1980/1923,K.1981/2138 Sayılı Kararı, Dn. 4. D.'nin, 05.03.1985 Tarih ve E.1982/6020, K.1985/886 Sayılı Kararı. Bkz. Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması** (Cilt:7), s.2414.

⁴⁶ MGB' nin 05.05.1987 tarih ve 2/24453-281-16/34038 Sayılı Özelgesi. Bkz. Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması** (Cilt:7), s.2416.

⁴⁷ Ayaz, a.g.m.,(Sayı :220) s.177.

kullanmaktadır. Bu nedenle banka sulh, ibra, ve feragat gibi haklar üzerinde tasarruflara yetkili değildir.

Öte yandan, senedi tahsile veren mükellef, tahsil edilene kadar, senet bedelini tahsil etmiş de değildir. Halbuki, senedin tahsil anına kadar mükellefin portföyünde bulunması ile tahsil için bankaya ciro edilmesi arasında bir fark mevcut değildir.

Bu itibarla, tahsile verilen alacak senetleri, değerlendirme gününde, henüz tahsil edilmemiş olmak şartıyla, reeskont konusu yapılabilir⁴⁸.

2.2.2.6. Vade İçermeyen Alacak Senetlerinde Reeskont Uygulaması

Vade içermeyen alacak senetleri görüldüğünde ödenir. Üzerinde görüldükten muayyen bir süre sonra ödeneceği yazılı olan senetlerde de yine vadeden söz etmek çok anlamlı olmaz. Çünkü bu tür senetlerde de ödemenin ne zaman yapılacağıın tespiti için senedin görülmesi gerekmektedir.

Vade içermeyen senetler çeklere benzer. Her an ödenmesi istenebilir. Belli bir vade taşımayan senetlerin ise reeskonta tabi tutulması düşünülemez. Kanun hükmü reeskont hesaplanması için senedin vadesinin gelmemiş olmasını bir koşul olarak koymuştur. Oysa vadesi olmayan senedin vadesinin gelmemiş olmasından bahsedilemez.

⁴⁸ 30.12.1976 Tarih ve 231 Y. Sıra Nolu, 230/7 G. Sıra Nolu, HUK Danışma Komisyonu Kararı. Bkz. Ayaz, a.g.m., (Sayı: 220), s.177.

2.2.2.7. Müflisten Olan Senede Bağlı Alacaklarda Reeskont Uygulaması

Borçlunun gayrimenkul ipoteği ile teminata bağlanmış olan alacaklar dışındaki alacaklar, borçlunun iflasının açılması ile muaccel olur. Buna göre müflisten olan alacaklar senede bağlı olsun ya da olmasın, eğer gayrimenkul rehni suretiyle teminata bağlanmamışlarsa iflasın açılmasından itibaren vadesi gelmiş alacak olmaktadır. Oysa reeskont uygulanabilmesi için değerlendirme gününde henüz senedin vadesinin gelmemiş olması gerekir. Dolayısıyla bu tür alacak senetleri için reeskont uygulanamaz.

2.2.2.8. Şüpheli Alacak Durumundaki Senetli Alacaklarda Reeskont Uygulaması

Şüpheli alacaklar senede bağlı olsun olmasın VUK' un alacaklarda ve sermayede amortismanına ilişkin 323. maddesine göre değerlemeye tabi tutulmaktadır. Dolayısıyla daha önce hasılat unsuru olarak kayıtlara intikal etmiş olan bir alacak anılan maddedeki şartlar gerçekleşmiş olmak kaydıyla, zaten karşılık ayrılmak yoluyla giderleştirilmektedir. Bu nedenle karşılık ayrılmak suretiyle vergi matrahının hesabında gider olarak dikkate alınmış olan senetli şüpheli alacaklar için yeniden reeskont hesaplanması mümkün değildir.

2.2.2.9. Malın İleri Tarihte Teslim Edilerek Vadeli Satış Nedeniyle Alınan Alacak Senetlerinde Reeskont Uygulaması

Bilindiği üzere, piyasada yaygın şekilde çeşitli vadeli satış yöntemleri uygulanmaktadır. Bu yöntemlerle yapılan satışlarda satıcı ile müşteri arasında ödeme koşullarını, malın teslim tarihini ve diğer bazı şartları belirleyen bir sözleşme yapılmaktadır. Genellikle sözleşmelerde, malın ileri bir tarihte müşteriye teslimi kararlaştırılabilmekte ve bu süre içinde belirlenen taksit

tutarının ise senede bağlanarak tahsiline devam edilmektedir. Bu tür vadeli satışlarda, malın satışına ilişkin hasılat, malın teslim tarihinde düzenlenen fatura ile kayıtlara intikal ettirilmektedir. Maliye Bakanlığı'nın bir iç genelgesinde⁴⁹ bu husus aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

“ Kampanyalı satışlarda sözleşmenin yapıldığı tarih ile mal teslimi arasında geçen sürede alacak senetleri ile tahsil edilen bedeller ve vadeleri sonraki döneme isabet eden senetler, gerçekte sipariş avansı mahiyetindedir ve gerek tahakkuk gerekse muhasebede dönemsellik ilkesi gereğince bilançonun pasifinde “Alınan Sipariş Avansları” ve benzeri hesaplarda izlenmesi gerekmektedir. Çünkü, mal veya hizmet teslimi ile satışa ilişkin belge düzenlenmesinin ileri bir tarihte gerçekleştiği bu tür satış işlemlerinde, mal ya da hizmet satışının fiili olarak gerçekleşmemesi nedeniyle satıştan doğan alacağın tahakkuk esas gereğince aktif değerlere hasılat olarak kaydı mümkün değildir. Bu nedenle, sözleşmenin yapıldığı tarih ile satışa ilişkin belgenin düzenlendiği tarih arasında tahsil edilen veya senede bağlanan alacak tutarları, işletmenin satış amacıyla gelecekte yapacağı mal ve hizmet teslimleri ile ilgili avans mahiyetindedir.

Öte yandan, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 281. maddesi hükmü gereğince, alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulabilmesi için, vadesi gelmemiş alacağın tahakkuk esas gereğince hasılat olarak kayıtlara intikal ettirilmesi ve işletme için gerçek bir alacak mahiyetini kazanmış olması gerekmektedir. Bu ise, satışa konu mal veya hizmet işleminin fiili olarak gerçekleştiğini gösterir fatura ya da perakende satış fişi düzenlenerek hasılat kaydının yapılması ve tahakkuk eden alacağın senede bağlanması ile mümkündür.”

Yukarıda açıklanan nedenlerle, belge düzenlemeksizin bu tür senede bağlanan alacak tutarlarından, vadesi gelmemiş alacak senetlerinin dönem sonlarında reeskonta tabi tutulamayacağı, reeskont tutarının gider kaydedilemeyeceği belirtilmiştir.

İç Genelge, MSUGT yürürlüğe girmeden yayınlandığı için reeskont ayrılmayacağı belirtilmiştir. Tebliğ gereğince önce reeskont hesaplanıp sonra kanunen kabul edilmeyen gider yazılacaktır.

⁴⁹ VUK İç Genelgesi, Sıra No.1993/1.

Henüz bitmemiş, dolayısıyla sonuç hesaplarına yansımamış yıllara sari inşaat ve onarma işlemleri için de söz konusudur. Sonraki yıllara sirayet eden inşaat ve onarma işleriyle ilgili olarak alınmış olan ve dönem sonunda aktifte bulunan alacak senetleri için hesaplanan reeskontlar kanunen kabul edilmeyen gider olarak yazılacaktır.

2.2.2.11. Bankalar ve Bankerler İle Sigorta Şirketlerinde Alacak Reeskontu

Bankalar ve bankerlerle sigorta şirketleri senede bağlı olsun olmasın tüm alacaklarını reeskonta tabi tutmak zorundadırlar. Bu firmalar reeskont oranı olarak ya kendilerinin işlemlerinde uyguladıkları faiz oranını ya da TC. Merkez Bankası'nın iskonto oranını uygularlar⁵¹.

2.3. Çekli Alacakların Değerlemesi

Kambiyo senetlerinin bir türü olan çekle ilgili yasal düzenlemeler TTK' nın 652-735 maddelerinde yer almaktadır. Basit bir tanımlamayla çek, sadece bir bankaya yönelik biçimde düzenlenebilen yasal şekil şartlarına tabi olması gereken kıymetli evrak niteliğine haiz bir ödeme aracıdır.

TTK' nın 692. maddesi uyarınca çek:

- Çek kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise o dilde "çek" karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,
- Kayıtsız şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havaleyi,
- Ödeyecek kimsenin "Muhatap" ad ve soyadını,
- Ödeme yerini,
- Keşide gününü ve yerini,

⁵¹ Yılmaz, a.g.e., s.203.

- Çeki çeken kimsenin (keşidecinin) imzasını ihtiva eder.

Öte yandan Yargıtay Hukuk Dairesi' nin 23.09.1976 tarih ve E: 3866 sayılı kararında çekin kayıtsız ve koşulsuz belli bir bedelin ödenmesi için yapılan havale-ödeme aracı olduğu belirtilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 07.01.1966 gün ve E.T./1961 K: 84 sayılı kararında "TTK hükümlerine göre çek bir ödeme belgesinden ibaret olup, HUMK' un 287. maddesi uyarınca bir hakkın ihdas, nakil, tahvil, tecdid, ikrar, itfa ve iskati maksadıyla düzenlenmiş bir senet niteliğinde değildir." ifadesi yer almıştır.

TTK' nın 707. maddesinde çekin görüldüğünde ödeneceği ve buna aykırı herhangi bir kaydın (vadenin) yazılmamış hükmünde olduğu belirtilmiştir. Söz konusu yasal düzenleme çeki diğer kambiyo senetlerinden (bono-poliçe) ayıran özellikleri, yani çekte vadenin olmadığını ve bir ödeme aracı olduğu hususunu açıkça teyid etmektedir.

Kısacası bir ödeme aracı olarak kullanılan çek poliçeye benzemekle beraber, poliçe ve bonoda olduğu gibi bir kredi fonksiyonuna sahip değildir⁵².

2.3.1. Vadeli Çeklerde Reeskont Uygulaması

VUK' un alacak senetleri ile ilgili maddesinin konuya ilişkin hükmü şöyledir: "Vadesi gelmemiş senede bağlı alacaklar değerlendirme gününün kıymetine göre irca olabilir. Bu taktirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamışsa T.C. Merkez Bankasının resmi iskonto haddi uygulanır."

⁵² Zeki Doğan, "Vergi Usul Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu ve Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Çeklerde Reeskont Uygulaması" Vergi Dünyası Dergisi, (Sayı:197, Ocak 1998), s. 127.

VUK' un borç senetleriyle ilgili 285. maddesinin konuyla ilişkin hükmü "Vadesi gelmemiş senede bağlı borçlar değerlendirme gününün kıymetine göre irca olabilir. Bu taktirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamışsa TC. Merkez Bankasının resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanır." şeklindedir.

Alacak senetlerinin değerlendirme günündeki kıymetini irca eden mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadır. Reeskont işleminin mantığında ancak belirli bir tarihin geçmesiyle (bu tarih genellikle bir sonraki vergilendirme dönemine rastlayan tarihtir) elde edilebilecek hasılatın bu dönem kazancından ayıklanması yatmaktadır. Diğer bir ifade ile VUK' un 281. maddesinde yer alan senet ifadesinden kendisine kanunen bir kredi fonksiyonu yüklenebilen, üzerinde yazılı tarihten önce tahsili mümkün olmayan alacakları temsil eden senetleri anlamak gerektiği reeskont işleminin mantığından ve hesaplama şeklinden kaynaklanan bir zorunluluktur. Kısacası alacak ve borç senetlerinin reeskonta tabi tutulabilmesi için öncelikle "vadesi gelmemiş senede bağlı borç veya alacak" olması gerekmektedir. Fakat çeklerde düzenlenme tarihi vardır. Ayrıca, çek hukuki nitelik itibarıyla bir borç veya alacak senedi değildir. TTK' nın 692. maddesine göre çek görüldüğünde ödenmesi gereken bir kambiyo senedir. Bu nedenle çek, hukuki nitelik olarak bir borç ve alacak senedi olmadığından ve çekin vadesi bulunmadığından dolayı VUK' a göre reeskonta tabi tutulması mümkün bulunmamaktadır. Çünkü, vergi mevzuatı açısından önemli olan ticari bilanço değil mali bilançodur.

Uygulamada meydana gelen uyuşmazlıklarda ileri tarihli çeklerin reeskontuyla ilgili farklı kararlar verilmiştir⁵³. Sonuç olarak belirtmek gerekirse, ileri tarihli (vadeli) çeklerin reeskonta tabi tutularak reeskont gideri yazılması

⁵³ Dn. 4. D.'nin 11.03.1998 Tarih ve E.1997/972, K.1998/850 Sayılı Kararı vadeli çek reeskontunu kabul ederken, Dn. 4. D.'nin 19.12.2000 Tarih ve E.2000/662, K.2000/5353 Sayılı Kararı vadeli çeklerin reeskonta tabi tutulamayacağı yönündedir. Bkz. Mehmet Maç, "Vadeli Çekler Vergisel Açıdan da Reeskont Edilebilmelidir" ,**Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı: 236, Nisan 2001), s.18. Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 07.04.2000 Tarih ve E:1999/448,K:2000/145 Sayılı Kararı da vadeli çeklerin reeskonta tabi tutulmayacağı yönündedir. Bkz.Bünyamin Öztürk, "Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemlerinde Dikkat Edilecek Konular", **Vergi Sorunları Dergisi**, (Sayı:159, Aralık 2001), s. 41.

mümkün değildir. Böyle bir işlemin yapılması durumunda reeskont giderlerinin mali bilanço hazırlanırken kanunen kabul edilmeyen giderler içerisinde gösterilmesi gerekmektedir⁵⁴.

2.3.2. SPK 'da Çekle İlgili Düzenlemeler

SPK' ya tabi firmalarda sadece ilgili mevzuat açısından farklılık mevcuttur. SPK, çeklerin vade konmak suretiyle alacak senedi yerine kullanılmakta olduğu gerçeğinden hareketle, bunların da reeskonta konu edilebileceğini (Seri XI No:1 SPK Tebliğinin I/A-3 Bölümü), daha sonra aynı tebliğin 14. maddesiyle bunun bir mecburiyet olduğu yolunda uygulama yapmaya başlamıştır. Bu durumda vadeli çek reeskontu SPK' ya tabi işletmelerce yapılacak, fakat bu reeskont VUK hükümlerine uymadığı için, vergi hesaplamasında reeskont tutarı vergi matrahı ile ilgilendirilmeyecektir. Alınan vadeli çeklerin SPK' ya tabi şirketlerce reeskonta tabi tutulmasından kaynaklanan gider, kanunen kabul edilmeyen giderdir.

SPK' ya tabi olmayan kurumlarda vadeli çek reeskontu yapılması mecburiyeti ve gereği yoktur. Mükellefler kendi istekleri vadeli çekleri reeskonta tabi tutarlarsa, yapılan bu reeskont işleminden kaynaklanan gelir ve gider, vergi matrahının hesaplanmasında bir gider unsuru olarak dikkate alınamaz.

Kısaca, SPK' ya tabi şirketler, ileri tarihli çeklere reeskont uygulayabilecektir. Ancak bu reeskont işlemi, VUK' un 281. maddesi uyarınca vadesi gelmemiş bir alacak senedi söz konusu olmadığından, mali bilançonun oluşumunda gider olarak kabul edilemez⁵⁵.

⁵⁴. Doğan, a.g.m., s. 128.

⁵⁵ Doğan, a.g.m., s. 128.

2.3.3. Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Çeklerde Reeskont Uygulaması

İleri tarihli çekler, vergi uygulamasında normal çek olarak kabul edilirken, muhasebe sisteminde “özün önceliği kuralı” gereğince alacak ya da borç senedi olarak kabul edilmekte ve reeskonta tabi tutulmaktadır.

Önceleri 4 Sıra Nolu MSUGT ile çeklere reeskont uygulaması zorunlu tutulmuş ancak, 6 Sıra Nolu MSUGT ile mükelleflerin çeklere reeskont uygulaması yeniden ihtiyari hale getirilmiştir. Bu nedenle mükelleflerin ticari bilançolarını hazırlarken bu hususları göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre, ileri tarihli çeklerin “Alacak Senedi” olarak kabul edilip, “Alacak Senetlerine” alınması durumunda bu çeklere reeskont işleminin yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Bununla birlikte çeklere ilişkin reeskont giderlerinin kanunen kabul edilmeyen gider olacağı göz önünde tutulmalıdır. Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre ileri tarihli çeklerin reeskonta tutulabilmesi mümkün iken, VUK’ a göre çeklerin reeskonta tabi tutulamaması dikkat çekicidir. Ancak konu ile ilgili olarak 4 Sıra Nolu MSUGT ile aşağıdaki açıklamalara yer verilmiştir.

“1 Sıra Nolu MSUGT ile uygulamaya konulan Muhasebe Usul ve Esasları, işletmelerin faaliyet sonuçlarının sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, mali tablolar aracılığıyla ilgililere sunulan bilgilerin tutarlılık ve mukayese edilebilirlik niteliklerini koruyarak; gerçek durumu yansıtmalarının sağlanması ve işletmelerde denetimin kolaylaştırılması amacını taşımaktadır. Söz konusu düzenleme, vergi mevzuatı ve uygulamasından tamamen bağımsız

olarak ve vergisel kaygılar ön planda tutulmaksızın hazırlanmıştır. Bu itibarla MSUGT ile vergi mevzuatına kıyasen farklılık gösteren düzenlemeler yer almaktadır.

Bu itibarla, MSUGT' leriyle yapılan düzenlemeler, vergi mevzuatı ve uygulaması ile ilgili hiç bir hususu düzenlememekte veya değiştirmemektedir. Bu düzenlemeler sadece muhasebe sisteminin işleyişini açıklamaya yöneliktir. Mükelleflerin bu hususa özellikle dikkat etmeleri ve Tekdüzen Muhasebe Sisteminin bazen vergi mevzuatına aykırı hususları da içerdiğini gözden uzak tutmamaları gerekmektedir.”

Söz konusu tebliğde belirtildiği üzere, muhasebe sistemi ile ilgili yapılan düzenlemeler muhasebe sisteminin işleyişini açıklamaktadır. Bu nedenle Muhasebe Genel Tebliğinde vergi mevzuatına aykırı düzenlemelerde bulunabilmektedir. Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile getirilmek istenen husus, işletmelerin ticari bilançolarının sağlıklı bir şekilde oluşmasını sağlamaktır. Oysa, vergi mevzuatı açısından önemli olan husus mali bilançodur. Bu nedenle ticari bilanço ile mali bilanço arasında farklılık olması doğaldır⁵⁶.

2.4. Kambiyo Mevzuatı Gereği İhracat Bedellerinin Değerlemesi

İhracat bir malın, yürürlükteki İhracat Mevzuatı ile Gümrük mevzuatına uygun şekilde fiili ihracatın yapılması ve Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatına göre bedelinin (bedelsiz ihracat hariç) yurda getirilmesidir⁵⁷.

Ülkemizde ihracatı düzenleyen iki mevzuat mevcuttur. Bunlardan birincisi, reel mal hareketlerini düzenleyen İhracat Rejim Kararları, İhracat Yönetmeliği ve ilgili mevzuat; ikincisi ise parasal hareketleri düzenleyen kambiyo mevzuatıdır. Kambiyo mevzuatı da Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkında 20.2.1930 tarih ve 1567 sayılı Kanun ile bu Kanunun verdiği yetkiye istinaden çıkarılan 89/14391 sayılı Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkında 32

⁵⁶ Doğan,a.g.m., s 130.

⁵⁷ Atilla Bağrıaçık, Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri (Eskişehir, Bilim Teknik Yayınevi, Nisan 1994), s.79.

Sayıllı Karar⁵⁸ ile ilgili mevzuattır. Söz konusu 32 Sayılı Kararda çeşitli değişiklikler yapılmış olmakla birlikte, kambiyo mevzuatının esas düzenlemelerinden biri olarak halen yürürlükte bulunmaktadır⁵⁹. İhracat Rejim Kararları günün şartlarına ve hükümetlerin ekonomik politikaları doğrultusunda belirlenmektedir⁶⁰.

İhracat Rejim Kararının II. kısmında ihracat şekilleri ve esasları düzenlenmiş, söz konusu kısımda ihracat şekilleri aşağıdaki gibi 5 ana başlık altında toplanmıştır.

- 1 - Özellik arz etmeyen ihracat,
- 2 - Kayda bağlı ihracat,
- 3 - Özelliği olan ihracat,
- 4 - Serbest bölgelere yapılacak ihracat,
- 5 - Yurtdışı fuar ve sergilere katılım.

TPKKH 32 Sayılı Karar Hükümlerinin 8/a maddesine⁶¹ göre; ticari amaçlarla ihraç edilen malların bedelinin bu kararda öngörülen özel haller ile bakanlıkça uygun görülen mücbir sebeplerden kaynaklanan gecikmeler hariç fiili ihraç tarihinden itibaren en çok 180 gün içinde ihracatçılar tarafından yurda getirilerek bankalara veya özel finans kurumlarına, Türk parası olması halinde tevsiki, döviz ise satılması zorunludur.

⁵⁸ 11.08.1989 Tarih ve 20249 Sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmıştır.

⁵⁹ Seyit Ahmet Baş- Yusuf Akay, "İhracat (II) İhracat Serbestisi, Tanımı ve Türleri", **Vergi Dünyası Dergisi** (Sayı:202, Haziran 1998), s. 76.

⁶⁰ Seyit Ahmet Baş- Yusuf Akay, "İhracat (I) İhracatı Düzenleyen Yasal Prosedür", **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı:201, Mayıs 1998), s. 38.

⁶¹ 91/1935 Sayılı Karar ile değişen şekli.

Ancak , söz konusu ihracat bedellerinin en az % 70'inin fiili ihracat tarihinden itibaren 90 gün içerisinde yurda getirilerek bankalara veya özel finans kurumlarına satılması halinde bakiye % 30'una tekabül eden kısmı üzerinde ihracatçı serbest tasarruf edebilir.

Yurda getirilmesi zorunlu ihracat bedeli dövizlerin, öngörülen sürelerden sonra yurda getirilmesi halinde, ek süreler içinde olsa dahi, sürenin sonucu gününde geçerli kur ile dövizin satıldığı günün kuru arasında meydana gelen olumlu farklar, ilgililere ödenmeyip Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'na aktarılır.

Bakanlıkça belirlenen mücbir sebep hallerinde verilen ek süreler içinde yurda getirilen ihracat bedeli dövizlerin alışı ise cari kurdan yapılır . Ancak, hesaplanacak sürelerin son günü resmi tatile rastlarsa, süreler resmi tatili izleyen ilk iş gününün çalışma saati sonunda biter.

Yabancı para ile olan alacakların değerlendirilmesinde özellik arz eden husus; bu alacakların yurda getirilmesi için öngörülen sürenin dolup dolmamasıdır⁶².

2.4.1. Yurda Getirilmesi Zorunlu İhracat Bedellerinin Değerlemesi

32 Sayılı TPKKHK gereği ihracatçı işletme ticari amaçlarla ihraç edilen mal bedellerini Kanunda öngörülen özel haller ile Bakanlıkça uygun görülen mücbir sebeplerden kaynaklanan gecikmeler hariç, fiili ihracat tarihinden itibaren en çok 180 gün içinde yurda getirilerek bankalara veya özel finans kurumlarına, Türk

⁶² Hüseyin Yalçın-Erkan Gürboğa, "Kambiyo Mevzuatı Hükümleri Çerçevesinde Döviz Cinsinden Alacakların Değerlemesi", *Vergi Dünyası Dergisi* ,(Sayı:181, Eylül 1996), s. 73.

parası olması halinde tevsiki, döviz ise satılması zorunludur⁶³. Fiili ihraç tarihinden itibaren 180 gün içinde yurda getirilmeyen dövizlerin kur farkı T.C. Merkez Bankası nezdinde bulunan Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'na (DFİF) aktarıldığı için söz konusu alacaklara uygulanacak kur 180. güne ait T.C. Merkez Bankası döviz alış kuru olacaktır. Örneğin fiili ihraç tarihi 24.04.2001 olan bir işletme alacağını 180 gün içinde yurda getirmemişse; 31.12.2001 tarihindeki alacağının değerlendirilmesine ilişkin kur 21.10.2001 tarihindeki T.C. Merkez Bankası döviz alış kuru olacaktır, 31.12.2001 tarihli kur kullanılmayacaktır.

Değerleme gününde alacağın tahsil tarihindeki 180 günlük süre henüz dolmamış ise, ihracatçı işletme 31 Aralık tarihine ait T.C. Merkez Bankası döviz alış kurunu esas alarak değerlendirilecektir⁶⁴.

2.4.2. Serbest Tasarruf Hakkı Bulunan İhracat Bedellerinde Değerleme

Fiili ihraç tarihinden itibaren 90 gün içinde ihracat bedeli dövizlerin en az % 70'i yurda getirilirse, geriye kalan % 30' luk kısım üzerinde ihracatçı serbestçe tasarruf edebilir.

Serbestçe tasarruf edilen bu dövizlerin yurda getirilmesi mecburiyeti yoktur. Bundan dolayı da bu dövizlerin yurda getirilmesi halinde öngörülen süreler dolmuş bile olsa, oluşacak olumlu kur farkları DFİF' e aktarılmaz. Dövizlerin yurda getirilmesindeki serbesti değerlendirilme gününde VUK' un 280. maddesi gereği değerlendirilme yapılmaması anlamına gelmemektedir. Nitekim Danıştay'a yansıyan bir uyuşmazlıkta yabancı para cinsinden olan alacakların değerlendirilme gününde kambiyo mevzuatı uyarınca getirilmesi zorunlu alan ve

⁶³ TPKKH 32 Sayılı Karar, Md.8/a. Bkz. M. Vefa Toroslu, **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi** (2. Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Yayın No:884, İşletme Ekonomi Diz.86, Mayıs 1999), s.455.

⁶⁴ Aydın, a.g.m. s.34.

olmayan ayrımı yapılmaksızın değerlemeye tabi tutulması ve bu değerleriyle bilançonun aktifine yazılarak dönem kar zararının hesaplanması gerekmektedir⁶⁵.

2.5. Verilen Depozito ve Teminatların Değerlemesi

Depozito ve teminat; işletmenin üçüncü kişilere karşı bir mal teslimi, hizmet ifası veya başka bir taahhüt altına girmesi durumunda söz konusu işlemin gerçekleşmesini temin amacıyla iş bitiminde veya belli bir süre sonunda geri alınmak üzere taraflardan biri tarafından verilen iktisadi kıymettir.

Depozito ve teminat verilmesi icap eden taahhütlerin çoğunluğu kamuya karşı olan taahhütlerdir. Bunlar için de genellikle banka teminat mektubu verilir. Kamu kesimi taahhütlerinin dışında depozito ve teminat gerektiren işlemler genellikle bayilik, acentelik ve şube ilişkileridir⁶⁶.

Depozito ve teminat bir güvence olup asıl işletmeden ayrı olarak veren işletme için alacak, alan işletme için de bir borç niteliğindedir. Bu nedenle işletme bilançolarının alacak ve borç grupları içerisinde gösterilir⁶⁷. Verilen depozito ve teminatlar diğer alacaklar gibi mukayyet değeri ile değerlendirilir.

Uygulamada depozito ve teminatlarla ilgili özellik arz eden bir konu, döviz bürolarının kuruluş izni alabilmek için Ziraat Bankası'na bloke olarak yatırılan dövizin VUK hükümlerine göre nasıl değerlendirileceğidir. Danıştay tarafından bu konuda verilen bir kararın⁶⁸ hüküm kısmında yer alan açıklama aşağıdaki gibidir.

⁶⁵ Dn.3.D.'nin E.1995/354, K.1996/1775 Sayılı Kararı.Bkz. Yılmaz, a.g.e., s.194.

⁶⁶ Öztürk ve Özer, a.g.e., s.99-100.

⁶⁷ Sema Küçük- Muzaffer Küçük, " Dönem Sonu İşlemleri ve Değerleme", **Yaklaşım Dergisi** Eki, (Sayı:109, Ocak 2002), s.50.

⁶⁸ Dn.3.D.'nin 06.04.2001 tarih ve E:2000/2134, K:2001/3198 sayılı Kararı.

“Döviz alım ve satımı ile uğraşan davacı şirketin faaliyeti gereği Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara ilişkin 98-32/22 sayılı Tebliğ uyarınca teminat olarak Ziraat Bankası'na yatırdığı 150 bin Alman Markının, 32 sayılı Karara ilişkin 97-32/18 sayılı Tebliğ' de “Bankanın Muhtelif Borçlar – Bloke Paralar” hesabında izleneceği ve herhangi bir nedenle faaliyetin sona ermesi haline ancak Hazine Müsteşarlığı'nın talimatı üzerine ilgili şirkete ödeneceği ve bu hesaptaki tutarlara faiz ödenmeyeceği belirtildiğinden; zorunlu olarak yatırılan, ticari faaliyet devam ettiği sürece bloke tutulan döviz cinsinden teminatların istendiğinde işletmenin ticari işlerinde kullanılması, tasarruf edilmesi olanaksızdır.

Bu bakımdan bağlı değer olarak bankada tutulan döviz cinsinden teminatın alacak olarak değerlendirilmesi gerekmeyeceğinden, sözü edilen teminatın ticari faaliyet sonucu doğan bir alacak olarak kabul edilmesi suretiyle hesaplanan kur farklarından oluşan kambiyo gelirinin beyan edilmediğinden bahisle davacı şirket adına yapılan tarhiyat kanuna uygun olmadığı.....”

Danıştay Kararı'nda belirtilen döviz olarak verilen depozito ve teminatların bağlı değer niteliğinde olduğu, bu nedenle alacakların değerlendirilmesi hakkında hükümlere göre değerlemesinin mümkün olmadığı, kayıtlı değerle değerlendirilmesinin yapılması gerektiği görüşü sadece döviz büfeleri açısından değil, döviz olarak verilen depozito ve teminatların değerlendirilmesi açısından yerinde ve doğru bir yaklaşımı ifade etmektedir. Vergi idaresinin bu karardan sonra konuyla ilgili bir görüşü açıklanmamıştır⁶⁹.

2.6. Verilen Sipariş Avanslarında Değerleme

Avanslar gelecekte yapılacak mal ve hizmet teslimleri karşılığında peşin alınan ya da verilen değerleri ifade eder. Dilimize Fransızca “avance” sözcüğünden geçmiştir; anlam olarak Türkçe karşılığı da ileride tahakkuk ve tediyesi kararlaştırılmış bir borcun peşin ödenen kısmı; banka avansı; tüccara açılan direkt krediler anlamındadır.

Avans işleminin, taahhütleri garanti altına alması, güven ve işin devamlılığının sağlanması, gelecekteki fiyat yükselmelerinden etkilenmeme gibi

⁶⁹ Öztürk ve Özer, a.g.e., s.102.

birçok fonksiyonu vardır⁷⁰. Verilen avansları iki gruba ayırmak mümkündür. Birincisi, sipariş yöntemi ile mal alan işletmelerin, sipariş ettikleri belli nitelikteki iktisadi değer in üretiminde finansman amacıyla kullanılmak üzere verilen avanslardır. Bu avansların verilme nedeni satıcının finansman yönünden rahatlatılarak sipariş edilen malın üretilmesini sağlamak, kolaylaştırmak veya hızlandırmaktır. İkincisi ise, satış fiyatını düşük tutmak veya satış garantisi sağlamak içindir⁷¹.

Bir ödemenin avans olarak kabul edilebilmesi için şu unsurları bünyesinde taşıması gerekir⁷².

1 – Avans ödemesi, bu avansın ödeme tarihinden sonra tahakkuk edecek bir borcun ön ödemesi niteliğinde olmalıdır.

2 – Bu ödeme, sözleşme sonucu doğan taraflardan birinin taahhütlerinin bir kısmını teşkil etmelidir.

3 – Bu ödemenin karşılığı sözleşme ile taahhüt edilen mal teslimi ve hizmet ifası borcu olmalıdır.

4 – Bu ödeme sözleşme uyarınca teslimi veya ifası taahhüt edilen mal ve hizmet üretiminin finansmanı amacına yönelik de olabilir.

2.6.1. Tek Düzen Muhasebe Sisteminde Verilen Sipariş Avanslarının Yeri

Verilen sipariş avansları Tekdüzen Muhasebe Sisteminde 15 numaralı Stoklar hesap grubunun 159 numaralı hesabı olarak dikkate alınmıştır. Nasıl

⁷⁰ Muzaffer Kökver-Ramazan Yakışıklı, "Yabancı Para Cinsinden Avansların Değerlenmesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı: 181, Eylül 1996), s. 56.

⁷¹ Erol Uçmazbaş, "Döviz Olarak Verilen Avanslara Bağlı Kur Farklarında Karşılaşılan Sorunlar", **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı:238, Haziran 2001), s.161.

⁷² Erdoğan Arslan, "Avansların Hukuki Mahiyetleri ve Sonuçları-1", **Yaklaşım Dergisi**, (Sayı:121, Ocak 2003), s.101.

olsa bunlar daha sonra stok maliyetine dönüşecek, stok edinme amacına bağlanmış fondur, bunların stoklar grubunda yer alması gerekir düşüncesiyle bu gruba dahil edilmiştir. Uygulamada mükelleflerin dönem sonu stoklarını değerlerken bunları stok maliyetinin bir parçası olarak gördükleri ve vergi matrahlarını bu durumu dikkate alarak hesapladıkları görülmektedir. Satış işlemi gerçekleşmemiştir. Sipariştten her an cayma, satış işlemini iptal etme durumu söz konusu olabilir. Satış işleminin gerçekleşmesi için gereken mal parası ve satılan mal konusunda tarafların uygun iradelerinin birleşmesi henüz tam olarak gerçekleşmemiş, tediye ve teslim konusundaki tasarrufu herhangi bir muamele olmamış veya eksik yerine getirilmiştir. Bu yüzden firma tarafından stok edinme amacıyla bağlanan fon (Verilen Sipariş Avansları) adeta firmanın bir alacağını göstermektedir. Bunu dönem sonu stok değerlemesinde stok gibi düşünmek mümkün değildir. Belki bilanço ilkeleri konusunda böyle bir yaklaşım doğru kabul edilebilir. Orada amaç, kamuoyunu ve üçüncü şahısları yeterince aydınlatmaktır. Fakat mali bilanço çıkarılırken yani vergi matrahının hesaplanması için gereken tüm işlemler yapılırken verilen sipariş avanslarını stok unsuru olarak değerlendirmemek gerekir. Stoğa henüz fiziki olarak mal girmemiştir. Olmayan bir şeyi varmış gibi göstermek gerek hukuk gerekse işletme prensipleri ile çatışmaktadır. Bu durumda parasal olarak da stok maliyetinin bir parçası gibi düşünüldüğünden işletmenin dönem sonu stokları yüksek, o dönemde satılan mal maliyetleri düşük çıkacaktır. Bu durum mükellefin vergi matrahını dilediği gibi ayarlamasına yol açabilecektir. Karın fazla, istisna ve indirimlerin çok olduğu durum alternatiflerine göre vergi matrahında dönem kaymasına yol açabilecektir⁷³.

⁷³ A.Ercan Alptekin, "Verilen Sipariş Avanslarının Hukuki Mahiyeti, Muhasebeleştirilmesi ve Dönem Sonu Stok Değerlemesinde Verilen Sipariş Avanslarının Maliyet Unsuru Olarak Dikkate Alınıp Alınmayacağı", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:196, Aralık 1997), s. 233.

2.6.2. Vergi Kanunları Açısından Verilen Sipariş Avansları

2.6.2.1. TL Cinsinden Verilen Avansların Durumu

Avanslar VUK' un 265. maddesi gereği mukayyet değerle değerlendirilir. Bu dönemsellik ilkesinin bir sonucu olup, VUK' un 283. maddesinin getirdiği açık bir zorunluluktur.

2.6.2.2. Döviz Cinsinden Verilen Avansların Durumu

Mal bedelinin döviz cinsinden belirlenerek avans verilmesi durumunda alacaklanılan avansın dönem sonunda değerlemeye tabi tutulup tutulmayacağı, uygulamada tereddütlere neden olmaktadır.

Bazı yazarlar yabancı para cinsinden olan avansların VUK' un 280. maddesine göre değerlemeye tabi tutulamayacağı gibi, hesaplanan kur farklarının da kar zarara intikal ettirilemeyeceğini ileri sürmektedir. Bunlara göre avans gerçek bir borç ya da alacak sayılmamaktadır. Çünkü gerçek borç veya alacak tahakkuk etmiş, sonuç hesaplarına intikal etmiş, daha doğrusu edimlerin karşılıklı olarak yerine getirilmesiyle tekemmül etmiş bir işlemde doğar. Oysa avans gelecekte gerçekleşmesi istenen, edimlerin henüz yerine getirilmemesi nedeniyle tekemmül etmemiş, kısaca sonuç hesaplarıyla ilişki kurulmamış bir işlemde doğmaktadır. Vergi idaresinin avans niteliğindeki alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulmayacağı şeklindeki genelgesi⁷⁴ de dövizli avansların değerlendirilmeyeceği görüşüne gerekçe olarak gösterilmektedir. Ayrıca Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği' inde verilen avansların alacaklar arasında değil

⁷⁴ 26.01.1993 tarih ve 1993/1 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu İç Genelgesi.

stok kalemleri arasında gösterilmiş olması verilen avansların alacak niteliği bulunmadığının bir gerekçesi olarak ileri sürülmektedir⁷⁵.

Verilen sipariş avansı bir mal veya sabit kıymet alımı nedeniyle verildiği için onun maliyetinin bir unsurudur. Verilen avans geri alınmak amacıyla ödenmediği için bir alacak sayılmaz ve üzerinde tasarruf hakkı olmadığı için değerlemesi de söz konusu edilemez. Verilen avanslar verildiği tarihteki döviz kuru üzerinden kayıtlara alınmalıdır⁷⁶.

Uygulamadaki diğer bir görüşe göre ise; değerlemeye tabi alacakları mutlaka kayıtlara hasılat veya maliyet olarak kaydedilmiş bir işleme dayandırmak gerekmez. Vergi idaresinin avans niteliğindeki alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulmayacağı yolundaki iç genelgesi ile döviz cinsinden avansların değerlendirilmesi arasında bir paralellik kurmak da güçtür. Çünkü söz konusu iç genelgede reeskontuna izin verilmeyen alacak senetleri ile gerçekten doğmamış bir gelir için gider kaydedilmesi önlenmekte ayrıca muvazaaya dayalı bir biçimde vergiye tabi matrahın ayarlanmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü alacak senedini avans olarak alan bu senetler dolayısıyla başka bir vergi yüküne katlanmazken borç senedi veren için de reeskont yapmak ihtiyari olmaktadır. Oysa döviz cinsinden alınan ve verilen avanslarda karın azaltılıp artması karşılıklı olmaktadır. Veren olumlu kur farkı hesaplarırken alan olumsuz kur farkı hesaplayacaktır. Ayrıca avans alanın bunu nakit olarak kasasında veya döviz olarak banka hesabında tutması halinde bunları VUK' un 280. maddesi uyarınca değerlemesi gerekir⁷⁷.

⁷⁵ Mehmet Ali Özyer, **Açıklama ve Örneklerle Vergi Usul Kanunu Uygulaması** (İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Şubat 2001),s.402-403.

⁷⁶ Sakıp Şeker, "Yabancı Para Cinsinden Avansların Değerlemesi", **Vergi Sorunları Dergisi**, (Sayı:148, Ocak 2001), s.16.

⁷⁷ Özyer, a.g.e., s.403.

Nitekim vergi idaresi, ihracat karşılığı peşin olarak alınan ve değerlendirme günü itibariyle mevcut dövizlerin avans olarak 280. madde uyarınca değerlendirilmesi gerektiği şeklinde görüş bildirmiştir. Oysa mükellef nakit olarak aldığı avans dolayısıyla borçlandığı tutarı değerleyebilmiş olsa herhangi bir gelir doğmayacaktır. Bu durum mükellefin, gelir elde etmediği bir faaliyetine ilişkin olarak kur farkından dolayı vergilenmesi anlamına gelmektedir.

Bu nedenle vergi idaresinin bir başka muktezasında “... ihracatın yapılmasından önce tahsil edilen ihracat bedelleri, avans mahiyetinde bulunduğu için, tahsilat tarihinde hasılat olarak kaydedilmemesi, tahsilat tarihi ile faturanın tanzim tarihi arasında oluşan kur farklarının da, kambiyo gideri olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.” şeklinde verdiği cevaptan bu görüşü benimsediği anlaşılmaktadır⁷⁸.

Döviz olarak alınan ve verilen avansların değerlendirilmesi ile ilgili olarak vergi idaresinin görüşü yukarıda açıkladığımız gibi değerlendirme yapılması gerektiği yönünde olmakla birlikte inceleme elamanları arasında döviz olarak alınan ve verilen avansların mukayyet değerle değerlendirileceği yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu konuda önerilen diğer bir çözüm olarak döviz olarak alınan ve verilen avansların değerlendirilmesi sonucu oluşan kur farklarının avans konusu işlem sonuçlandığı öneme dikkate alınması, başka bir deyişle değerlendirme işleminin avans konusu işlem sonuçlandığında yapılmasıdır.

Konuyla ilgili Danıştay kararları incelendiğinde Danıştay Üçüncü Dairesinin, döviz olarak alınan ve verilen avansların değerlendirilmeyeceği yönünde bir kararı bulunmaktadır.⁷⁹ Ancak aynı dairenin daha sonra verdiği başka

⁷⁸ Dn.4.D.'nin 06.03.2002 Tarih ve E.2001/2917, K.2002/375 sayılı Kararı, Dn.4.D.'nin 20.11.1997 Tarih ve E.1996/342, K.1997/4439 sayılı Kararı.

⁷⁹ Dn. 3. D.'nin 06.02.1997 tarih ve E.1995/4705, K.1997/486 sayılı Kararı.

kararlarda ise döviz avansların değerlemeye tabi tutulması gerektiği yönünde görüş verilmiştir.⁸⁰

Danıştay Dördüncü Dairenin Konuyla ilgili kararlarına ise yabancı para cinsinden alınan ve verilen avansların yabancı para cinsinden alacak ve borç hükmünde olduğu ve değerlemeye tabi tutulacağı şeklindedir.

Konunun önemi dikkate alınarak Danıştay Üçüncü Dairenin 31.10.2000 tarih ve E.1999/3460, K.2000/3449 sayılı kararının hüküm kısmında yer alan açıklama şu şekildedir⁸¹.

“213 sayılı Vergi Usul Kanununun 258. maddesinde değerlendirme “vergi matrahının hesaplanması ile ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tesbitidir.” Şeklinde tanımladıktan sonra aynı kanununun 280. maddesinde, yabancı paraların borsa rayici ile değerlendirileceği, borsa rayicinin takarrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedelinin esas alınacağı, yabancı paranın borsada rayici yoksa, değerlemeye uygulanacak kurun Maliye Bakanlığı'nca tespit olunacağı, bu değerlendirme esaslarının yabancı para ile olan senetli veya senetsiz alacaklar ve borçlar hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir.

Anılan yasa hükümleri uyarınca yabancı para cinsinden olan borçların değerlendirme gününde (hesap dönemi sonuna) Kambiyo Mevzuatı uyarınca yurda getirilmesi zorunlu olan ve olmayan ayırımı yapmaksızın değerlemeye tabi tutulması ve bu değerleriyle bilançonun pasifine yazılarak önem kâr/zararının hesaplanması gerekmektedir.

Dosyanın incelenmesinden, davacı şirket tarafından, yapılacak ihracata karşılık yurtdışındaki firmalardan döviz olarak alınan ve şirket kayıtlarına borç olarak işlenen avansların hesap dönemi sonu itibarıyla değerlemeye tabi tutulmasıyla doğan kur farklarının gider olarak gösterilmesi üzerine yapılan incelemede; döviz olarak alınan bu avansların ihraç edilecek mal bedeline mahsuben önceden alınan tutarlar olduğu, bu nedenle şirketin borcu olarak kabul edilemeyeceği dolayısıyla dönemsonu itibarıyla doğan kur farklarının gider olarak gösterilemeyeceği, bunun yanı sıra alınan avansların şirket faaliyetinde de kullanılmadığı, şirket

⁸⁰ Dn.3.D.'nin 04.06.1996 tarih ve E.1995/2225 K.1996/21217 ve 31.10.2000 tarih ve E.1999/3460 K. 200/3449 sayılı Kararı.

⁸¹ Kararın tam metni için bakınız **Mükellefin Dergisi** Sayı:119, Kasım 2002.

ortaklarının şahsi işlerinde kullanıldığıının tespit edildiği belirtilerek tarhiyata konu matrah farkı bulunduğu anlaşılmıştır.

Olayda, ihracat yapılacak firmalardan döviz olarak alınan avanslara karşılık davacı şirketin ilgili firmalara emtia ihraç etme yükümlülüğünün bulunduğu açık olup, bu yükümlülük yerine getirilinceye kadar alınan avanslar şirketin uhdesinde borç olarak kalacağından, şirket döviz cinsinden borcunu oluşturan bu avansların hesap dönemi sonu itibariyle değerlemeye tabi tutulmasıyla doğan kur farklarının gider olarak gösterilmesinde yukarıda değinilen 280. madde hükmüne aykırılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır....”

Döviz olarak verilen avansların değerlemesi ile ilgili olarak vergi hukukunda tartışmalar henüz sonuçlanmamıştır. Bu tartışmaların temel nedenlerinden birisi de vergi idaresinin bu konuda genel tebliğ olarak net bir görüş ortaya koymamış olmasıdır. Vergi idaresinin muktezalarla açıkladığı görüşünü genel tebliğ ile açık olarak ortaya koymaması sonucu idare ile mükellef arasında sürekli ihtilaflar doğmasına neden olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALACAKLARDA AMORTİSMAN UYGULAMASI

Vergi hukukunda alacaklarda amortisman, o alacağın tasarruf değerinin kaybolması halinde söz konusudur. Kanun koyucu alacakların amortismanında değersiz alacaklar ve şüpheli alacaklar olmak üzere 2 ayrı düzenlemeye gitmiştir. Ayrıca vazgeçilen alacaklar başlığı altında da borçlu mükellefin durumu da hükme bağlanmıştır.

Türk vergi sisteminde alacakların tahsil edilememesi halinde değerlemesi, karşılık ayrılması ve alacağın değersiz hale gelmesi halinde yapılacak işlemler Vergi Usul Kanunu'nun üçüncü kitabının alacaklar ve sermayede amortisman başlıklı ikinci bölümünde düzenlenmiştir. Kanun' un 322. maddesinde değersiz alacaklar, 323. maddesinde şüpheli alacaklar ve 324. maddesinde ise vazgeçilen alacaklarla ilgili düzenlemeler yer almaktadır.

1. ŞÜPHELİ ALACAKLARDA DEĞERLEME

Şüpheli alacaklarla ilgili yasal düzenleme, 213 sayılı VUK' un 323. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu madde hangi alacakların şüpheli alacak sayıldığını sıraladıktan sonra muhasebe kayıtlarında nasıl takip edileceği, teminatlı alacakların durumu ve tahsil edilen şüpheli alacakların kar-zarar hesabına nasıl intikal ettirileceği düzenlenmiştir.

Söz konusu madde hükmüne göre, ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla; dava veya icra safhasında bulunan alacaklar, yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar şüpheli alacak sayılmaktadır. Şüpheli hale gelen alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre bilançonun pasif tarafında karşılık ayrılabilir. Bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğu

karşılık hesabında gösterilir. Teminatlı alacaklarda ise bu karşılık teminattan geri kalan miktar için uygulanır. Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kar-zarar hesabına intikal ettirilir (VUK Md. 232).

1.1. Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılmasının Koşulları

Şüpheli alacak karşılığı ayrılması için, söz konusu alacağın ticari ve zirai kazancın elde edilmesi veya sürdürülebilmesi ile ilgili olması gerekmektedir. Şüpheli alacaklar karşılığı ayrılmasının ticari ve zirai alacaklarda söz konusu olma hususu, 213 sayılı VUK' un 323. maddesine değişiklik getiren 2365 sayılı Kanun' un gerekçesinde de belirtilmiştir.

Şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi için bir diğer koşul ise; alacağın dava veya icra safhasında bulunan bir alacak olması ya da yapılan protestoya veya yazı ile birden fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacak niteliğinde olmasıdır. Şeklen dava veya icra safhasına intikal, bir alacağın şüpheli hale gelmesi için tek başına yeterli olmayıp, ayrıca ciddi bir şekilde de takip gerekmektedir¹. Ayrıca değerlendirme gününde de bu takibin devam ediyor olması gerekmektedir. Diğer bir deyişle mahkeme tarafından kesin olarak karar verilmediği sürece alacağın şüphelilik vasfı devam etmektedir².

Dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar yapılan protestoya veya yazı ile birden fazla istenilmesine rağmen tahsil edilemezse, söz konusu bu alacaklar için de şüpheli alacak karşılığı ayrılır. Dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacağın tutarının ne olduğu ya da bu

¹ Dn.3. D.'nin 10.06.1987 Tarih ve E.1986/2768, K.1987/1552 Sayılı Kararı. Bkz. Burhan Gündoğdu, "Şüpheli Alacaklara Karşılık Ayrılması Uygulamasında Alacağın Dava Veya İcra Safhasına Girmesi" , *Vergi Dünyası Dergisi*,(Sayı:249, Mayıs 2002), s.89.

² Dn. 4. D.'nin 15.12.1977 Tarih ve E.1977/91, K. 1977/3338 Sayılı Kararı. Bkz. Şükrü Kızılot, *Vergi Uyuşmazlıklarıyla İlgili Danıştay Kararları ve Özelgeçer (Muktezalar)* (Ankara: Cilt 2, Yaklaşım Yayınları, 1993), s.2638.

tutardan ne anlaşılması gerektiği Kanun metninde açıklanmamıştır. Ancak bu tutarı, firmanın ölçekleri içinde değerlendirmek ve karar vermek gerekmektedir³.

Alacağın bir belge ile ispat edilmesi de gerekmektedir. Zira bu görüşten hareketle Danıştay; alacak belge ile ispat edilmediği sürece, şüpheli alacak olarak karşılık ayrılmasının mümkün olmayacağı yönünde karar vermiştir⁴.

Tahsili şüpheli hale gelen alacak bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle giderleştirilerek dönem zararına intikal ettirilir. Anılan bu karşılık hesabının pasif tarafta yer alması, bilanço usulüne göre defter tutmayı gerektirmektedir. Kanun açık bir şekilde defter tutma bakımından bir ayırım yapmamış olsa da pasif taraf ibaresini kullanarak teknik bakımdan bu ayırma gitmiştir. Bu nedenlerle, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükelleflerin şüpheli hale gelen alacakları için karşılık ayırmaları mümkün değildir⁵.

1 Seri Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği' nde⁶ ; şüpheli ticari alacak karşılığının izlendiği hesap vadeye göre bir ayırma tabi tutulmuştur. Kısa vadeli ticari alacaklar için "129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-)", uzun vadeli ticari alacaklar için "229 Şüpheli Alacaklar Karşılığı(-)" hesapları kullanılmaktadır. Karşılık hesapları bilançonun aktif tarafında yer almaktadır. Oysa anılan Kanun metninde karşılık hesabının bilançonun pasif tarafında bulunması gerekmektedir. Her ne kadar anılan Kanun metni ile anılan tebliğ hükümleri lafzen bir uyum içerisinde olmasa dahi karşılık hesaplarının pasif karakterli olması sebebiyle işleyiş ve sonuç hesaplarına etki bakımından uyum söz konusudur. Danıştay'ın şüpheli alacak karşılığı ayrılmadan zarar

³ Garip Ayaz, "Şüpheli Alacaklar" , *Vergi Dünyası Dergisi*,(Sayı: 244, Aralık 2001), s.124.

⁴ Dn.13.D.'nin 27.04.1977 Tarih ve E:1976/2399, K:1977/1448 Sayılı Kararı. Bkz. Adnan Gülerman, "Şüpheli Alacakların Hukuki Yapısı İzlenmesi ve Karşılık Ayrılması" , *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı:89, Mayıs 2000), s.38.

⁵ Dn.4.D.' nin 11.04.1974 Tarih ve E.1973/4688, K. 1974/1473 Sayılı Kararı. Bkz Kızılot, *Vergi Uyuşmazlıklarıyla İlgili Danış...* (Cilt 2), s.2639.

⁶ 26.12.1992 Tarih ve 21447 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmıştır.

yazılmayacağı yönünde kararı⁷ mevcut olmakla birlikte, Danıştay vermiş olduğu başka bir Kararda⁸, şüpheli alacak vasfını taşıdığı ihtilafsız olan bir alacak için pasifte karşılık ayırmakla, doğrudan kar-zarar hesabına yazmak arasında sonuç hesapları yönünden vergi matrahını etkileyici bir yön olmadığı, her iki kayıt işlemindeki amacın, tahsili şüpheli hale gelmiş bir alacanın matrahı artırıcı etkisini ortadan kaldırmaya yönelik olduğu şeklinde aksi yönde karar verilmiştir. Tek Düzen Hesap Planında hangi işlemlerin hangi hesaplarda izleneceği ve bu hesapların nasıl işleyeceği belirtilmiş olup, işletmelerin bu hususlara uyması zorunlu olup, Tek Düzen Hesap Planına ilişkin usul ve esaslara uyulmamasının yaptırımını 2.000.000.000⁹ TL. özel usulsüzlük cezasıdır (VUK Md. 353/6). Ayrıca anılan tebliğde belirtilen karşılık hesapları ana hesap niteliğinde olup amaca göre ana hesaba bağlı yardımcı alt hesaplar kullanılarak karşılığın hangi alacağa ait olduğu kolayca izlenebilmektedir.

1.2. Şüpheli Alacak Karşılığının Ayrılacağı Dönem

Kanun metninde şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi için gereken koşullar sıralanmış ancak hangi dönemde karşılık ayrılması gerektiği konusu belirtilmemiştir. Şüpheli hale geldiği dönemde karşılık ayrılmayan alacak için sonraki dönemlerde karşılık ayrılıp ayrılamayacağı konusunda ihtilaflar yaşanmış, Danıştay şüpheli hale gelen dönemde karşılık ayrılmayan alacaklar için sonraki dönemde karşılık ayrılamayacağı yönünde kararlar¹⁰ verse de, daha

⁷ Dn.3. D.'nin 01.02.1991 Tarih, E:1991/1853, K:1991/2746 Sayılı Kararı. Bkz. Ekrem Sarısu, "Şüpheli Alacak Uygulaması ve Muhasebe Kayıtları" , *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı: 61, Ocak 1998), s.112.

⁸ Dn.4.D.'nin, 19.10.1992 Tarih ve E.1991/2342, K.1992/4472 Sayılı Kararı. Bkz Yusuf Akay, "Şüpheli Alacak Müessesesi ve Bazı Özel Durumların İrdelenmesi", *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi*, (Sayı: 134, Haziran 1999), s.72. Dn.4.D.'nin 10.11.1992 Tarih ve E: 1992/719, K:1992/4809 Sayılı Kararı. Bkz. Gülerman, *a.g.m.*, s.40.

⁹ 311 Sıra No.lu VUK Genel Tebliğ ile 01.01.2003'den itibaren geçerli olan tutar.

¹⁰ Dn. 4.D.'nin, 02.03.1972 Tarih ve E.1970/6390, K.1972/1324 Sayılı Kararı, Dn.4.D.'nin 03.04.1973 Tarih ve E.1972/738,K.1973/1787 Sayılı Kararı. Bkz. Özbalcı, *a.g.e.*, s.754. Dn.4.D.'nin 14.02.1973 Tarih ve E.1970/3842, K:1973/584 Sayılı Kararı. Bkz. Gülerman, *a.g.m.*, s.37.

sonraki yıllarda karşılık ayrılmasının mümkün olduğu yönünde görüşünü¹¹ değiştirmiştir. Danıştay bir kararında¹², alacağın Kanun maddesinde gösterilen niteliklere sahip olup olmadığının önemli olduğunu, dönemin değişmesiyle alacağın şüpheli olma niteliğini kaybettiğinin kabul edilemeyeceğini, alacağın şüpheli hale geldiği dönemin geçirilmesi ve yeni değerlendirme günlerinde de tasarruf değerini muhafaza edecek olan alacak için karşılık ayırma imkanının ortadan kalkacağına kabul edilmesi halinde; kanunda öngörülmeleyen bir nedenle, kanunla tanınan bir hakkın bertaraf edilmesine neden olacağını belirtmiştir. Şüpheli alacaklar karşılık ayrıldığı dönemi takip eden dönemlerde tahsil edilirse, tahsil edilen miktar, tahsil edilen dönemin kar-zarar hesabına intikal ettirilir.

Şüpheli hale gelen yabancı para cinsinden alacaklar VUK' un 280. maddesi hükmüne göre değerlemeye tabi tutulurlar. Bu alacaklar ilk defa tahakkuk ettiklerinde değerlendirilir. Şüpheli hale geldikleri hesap dönemi sonunda bu alacaklar için karşılık ayrılabilir. Ancak ayrılan karşılık fiili olarak, bu alacağın ilk defa değerlemeye tabi tutularak deftere kaydedildiği tutar kadar olmaktadır. Çünkü şüpheli alacağın tutarı kur farkı nedeniyle artmaktadır. Söz konusu şüpheli alacak için ayrılan karşılık gideri de aynı tutarda artmaktadır. Ortaya çıkan kambiyo karları ve karşılık giderleri birbirini eşitlemektedir¹³.

1.3. Teminatlı Alacaklarda Karşılık Ayrılması

Teminat, bir borcun zamanında ve uygun bir biçimde ödeneceğini sağlayan işlem; belli bir hukuksal durumu sağlamak için verilen garanti,

¹¹ Dn.4.D.'nin, 10.11.1992 tarih ve E.1992/719, K1992/4809 Sayılı Kararı. Bkz. Özbalcı, a.g.e., s.754. Dn.4.D.'nin 12.12.1994 Tarih ve E:1994/2943, K:1994/5901 Sayılı Kararı, D.4.D.'nin 04.11.1991 Tarih ve E:1992/719, K:1992/4809 Sayılı Kararı. Bkz. Gülerman, a.g.m., s.37.

¹² Dn.4.D.'nin, 02.05.1991 Tarih ve E.1988/4658, K.1991/1627 Sayılı Kararı. Bkz. Danıştay Dergisi, (Sayı:84-85, Yıl:22, 1992), s.245.

¹³ Burhan Gündoğdu, "Döviz Cinsinden Şüpheli Alacaklar İçin Karşılık Ayrılması" , Vergi Dünyası Dergisi,(Sayı:246, Şubat 2002), s.137.

güvencedir¹⁴. Menkul rehni veya gayrimenkul ipoteği şeklinde aynı bir teminata bağlanmış alacaklar için karşılık ayrılması mümkün değildir.

Şüpheli alacak uygulamasında kefalete bağlı alacaklar teminatlı alacak olarak değerlendirilir. Bu nedenle kefalete bağlı alacak için karşılık ayrılmaz. Ancak, kefil hakkında da takibata geçilmiş olunmasına rağmen alacak tahsil edilmemişse karşılık ayrılabilir¹⁵.

Borçlunun borcunu vadesinde ödememesi üzerine mallarına haciz konulması alacağın teminata bağlandığı anlamına gelmesi nedeniyle bu tür alacaklara karşılık ayrılmaz¹⁶. Haciz yoluyla teminat altına alınan alacaklar için karşılık ayrılmayacağı yönünde Danıştay kararı¹⁷ mevcut olmakla birlikte, Danıştay'ın başka kararlarında¹⁸, alacağın adli icra aşamasında borçlunun mallarına haciz tatbiki suretiyle teminata bağlanmış olmasının bu alacağın şüpheli alacak vasfını değiştirmeyeceği, alacağın icra kanalı ile takibine geçilmiş olmasının o alacağı şüpheli alacak kılacağı yönünde karar verilmiştir.

Kısmen teminata bağlı alacaklarda ise, teminattan arta kalan alacak kısmı için, karşılık ayrılması mümkün bulunmaktadır. Ancak, alacağın ne kadarının teminatsız kaldığının kesin olarak belirlenemediği durumlarda, karşılık ayrılmaz¹⁹.

¹⁴ Yılmaz, a.g.e., s.899.

¹⁵ Hasan Yalçın, "Şüpheli Alacaklar ve Muhasebe Uygulaması", *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı: 47, Kasım 1996), s.75.

¹⁶ 22.06.1960 Tarih, 102 Yayın Nolu, 102 Genel Sıra Nolu HUK Danışma Komisyonu Kararı.

¹⁷ Dn.4.D.'nin, 17.01.1994 Tarih ve E:1983/674, K:1984/204 Sayılı Kararı. Bkz. Zeki Doğan, "Mükelleflere Vergi Avantajı Sağlayacak Bir Yöntem: Şüpheli Alacaklar İçin Karşılık Ayrılması ve Muhasebeleştirilmesi", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı: 234, Şubat 2001), s.124.

¹⁸ Dn.4.D.'nin 09.03.2000 Tarih ve E:1998/3101, K:2000/1017 Sayılı Kararı. Bkz. Doğan, *Mükelleflere Vergi Avant...*, s.124. Dn.3.D.'nin 22.05.1990 Tarih ve E:1989/4580, K:1990/1491 Sayılı Kararı. Bkz. Oğuz Çetinkaya- Mehmet Yıldız, "Şüpheli Alacak Karşılığında Güncel Sorunlar", *Vergi Sorunları Dergisi*, (Sayı: 166, Temmuz 2002), s.154.

¹⁹ Yılmaz, a.g.e., s.396.

1.4. Hatır Senedine Bağlı Alacaklarda Karşılık Ayrılması

Hatır senedi ve çeklerinin gerçek amacı işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamaktır. Her ne kadar işletmenin muhasebe kayıtlarında görünse de işletmenin ticari ve zirai kazancının elde edilmesi için yapılan bir mal satışı veya hizmet ifası sonucu doğmadıklarından dolayı bu tür alacaklara şüpheli alacaklar karşılığı ayrılmaz. Nitekim bu konuda Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu Kararı²⁰ da hatır bonoları için karşılık ayrılmayacağı yönündedir.

1.5. Aciz Vesikasına Bağlanan Alacaklarda Karşılık Ayrılması

Aciz vesikasının ne olduğu İİK' nın 143. maddesinde açıklanmıştır. Aciz vesikası, haczedilen malların paraya çevrilmesi neticesinde alacağının tamamını alamayan alacaklıya, alacağının ödenmemiş miktarını bildiren ve icra memuru tarafından, hiç resim ve harca tabi olmadan tevdi kılınan bir vesikadır. Buna kati aciz vesikası da denilir. İcra memuru araştırmaları neticesinde borçluya aidiyetini tespit ettiği kabili haciz bir mala tesadüf etmedikçe, aciz vesikasını re'sen tanzim ve alacaklıya ita ile mükelleftir²¹.

Aciz vesikasının verilmesi ile alacaklının alacağı son bulmaz, aksine bu alacak borçluya karşı mevcut olmakta devam eder. Hatta alacaklının durumu aciz vesikası ile kısmen kuvvetlendirilmiş de olur. Alacaklı bu belgeyi aldıktan sonraki devrede alacağını ispat ile yükümlü olmayıp, sadece aciz belgesini ibraz etmekle yetinecektir.

Alacaklı aciz vesikasını aldığı tarihten itibaren bir yıl içinde borçluya karşı takip yaparsa, borçluya yeniden ödeme emri tebliğ edilmesine gerek yoktur. Söz konusu bu belge alacaklıya İİK' nın 277 ve sonraki maddelerinde düzenlenmiş

²⁰ 22.06.1960 tarih ve 102 Yayın Nolu, 102 Genel Sıra Nolu HUK Danışma Komisyonu Kararı. Bkz. Sarısu, a.g.m. ,s.115.

²¹ İlhan E. Postacıoğlu, **İcra Hukuku Esasları** (İstanbul: Fakülteler Matbaası, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2901, Hukuk Fak.No:643, 1982), s.539.

olan iptal davasını açabilme hakkını verir. Elinde aciz vesikası bulunan alacaklı İİK' nin 100/1. maddesindeki şartlara göre hacze iştirak edebilir. Borcun aciz vesikasına bağlanması ile borç tecdit²² edilmiş olmaz. Borç ödemedi aciz belgesine bağlanmış olan alacak, borçluya karşı zamanaşımına tabi değildir. Buna karşılık, aciz vesikasına bağlı alacak, borçlunun mirasçılarının mirası kabul etmelerinden itibaren bir sene içinde mirasçılara başvurup alacağını istememişse, mirasçılar alacaklıya karşı zamanaşımı def' inde bulunabilirler.

Aciz vesikasında yazılı alacak miktarı için faiz istenemez. Bu hüküm, borcun zamanaşımına tabi olmamasına karşılık olmak üzere, borçluyu korumak için kabul edilmiştir. Yargıtay bir kararında²³ aciz belgesinde yazılı alacak miktarı için faiz istenemez hükmünün kamu düzenine ilişkin olduğu, bu nedenle faiz hakkındaki şikayetin veya itirazın süreye tabi olmadığı yönünde görüş bildirmiştir. Buna karşılık, alacaklı borçlu ile birlikte müşterek borçlu olanlardan ve borçlunun kefillerinden faiz isteyebilir²⁴.

Aciz vesikasına bağlı alacakların değerlemesi ile ilgili ortaya çıkan uyumsuzluklarda Danıştay bir kararında²⁵ aciz vesikasına bağlanan alacağın ilgili dönemde gider/zarar yazılabileceği yönünde karar vermiştir. Vergi idaresinin görüşü²⁶ ve Danıştay'ın başka kararları²⁷ da aynı yönde olup, söz

²² Tecdit: Önceki borcu, yeni bir borç kurarak ortadan kaldırmaktır. Bkz. Yılmaz, **Hukuk Söz...**, s.989.

²³ 12.H.D.'nin 19.10.1983 Tarih ve 6223/7744 Sayılı Kararı. Bkz. **Yargıtay Kararları Dergisi**, (1984/1), s.87.

²⁴ Baki Kuru, **İcra İflas Hukuku** (3. Baskı. İstanbul: Cilt 2, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Yayın No:22, Hukuk Dizisi: 8, 1990), s. 1535-1539.

²⁵ Dn.3.D.'nin 15.05.1996 Tarih ve E:1995/354, K:1996/1775 Sayılı Kararı. Bkz. Ömer Duman, "Değersiz Alacaklar ve Vazgeçilen Alacaklar", **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı:244, Aralık 2001), s.90.

²⁶ MB' nin 31.03.1975 Tarih ve 9.24458-323-41/18318 Sayılı Özelgesi, MB' nin 14.09.1973 Tarih ve 24458-322-25/57442 Sayılı Özelgesi. Bkz. Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması** (Cilt 7), s.2858.

²⁷ Dn.4.D.'nin 22.01.1975 Tarih ve E:1973/3046, K:1975/208 Sayılı Kararı, Dn. 4.D.'nin 02.12.1974 Tarih ve E:1973/6440, K:1974/4160 Sayılı Kararı. Bkz. Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması** (Cilt 7), s.2858. Dn.4.D.'nin 10.01.1984 Tarih ve E:1985/826, K:1984/98 Sayılı Kararı. Bkz. Duman, a.g.m., s.90.

konusu bu alacaklar için VUK' un 323. maddesi hükümlerine göre karşılık ayrılması gerekmektedir.

1.6. Borçlunun İflası Halinde Karşılık Ayrılması

İflas, Ticaret Mahkemesinin bu yönde aldığı bir karar üzerine, borçlunun haczedilebilir bütün mal varlığının cebri icra yoluyla paraya çevrilip bundan bilinen bütün alacaklıların, alacaklarının ödenmesini sağlayan toplu bir icra yoludur²⁸. İflas halinde borçlunun, haczi mümkün olan tüm malları, alacaklılarının tamamı için iflasın konusunu oluşturur. İflas ile birlikte bütün kanuni takipler durur. İflas kararının kesinleşmesi ile de bu takipler düşer. İflasın tasfiyesi süresince de müflise karşı yeni takip yapılamaz (İİK Md. 193). Ayrıca iflas masasına dahil mal ve haklara ilişkin olarak müflis ya da masa aleyhine de dava açılmaz. Bu nedenlerle alacaklının, iflas halinde borçluyu dava etmesi, icra yoluyla takip etmesi yasal olarak mümkün bulunmamaktadır. Müşterilerin iflas etmeleri halinde alacakların iflas masasına kaydedilmesi koşuluyla şüpheli alacak karşılığı ayırmak mümkündür²⁹.

Şüpheli alacak karşılığının iflas masasına kaydının yapıldığı yılda ayrılması gerektiği yönünde görüş³⁰ olsa da şüpheli alacak karşılığının ayrılması için gerekli şartların taşınması halinde takip eden yılda da karşılık ayrılabilir.

1.7. Avanslarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Avanslara şüpheli alacak karşılığının ayrılması konusunda farklı görüşler mevcuttur. Avanslara şüpheli alacak karşılığı ayrılmayacağını savunanlara

²⁸ Seyidoğlu, a.g.e., s.363.

²⁹ Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması** (Cilt 7), s.2886.

³⁰ Mehmet Bingöl, "İflas Hali ve Şüpheli Alacaklar Karşılığı" , **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı: 41, Ocak 1985), s. 5 – 8.

göre³¹, verilen avanslar bir mal satışı ve hizmet ifası sonucu tahakkuk edip, netice hesaplarına intikal ettirilmediğinden, şüpheli alacak karşılığı ayrılmaz. Ancak ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili kazançlar yalnız daha önce hasılat hesaplarına intikal ettirilmiş alacaklardır ve işlemi gerçekleşmeyen ve tahsil de edilmeyen avanslar için karşılık ayrılmaz. Konuyla ilgili Maliye Bakanlığı peşin ödemeler karşılığında alınması gereken malların alınamaması ve firmanın iş yerini terk ederek izini kaybettirmesi durumunda, bu alacak için dava açılmış olsa da VUK' un 323. maddesi kapsamında değerlendirilerek şüpheli alacak karşılığı ayrılmasının mümkün olmadığı yönünde görüş³² açıklamıştır.

Avanslara şüpheli alacak karşılığı ayrılması gerektiğini savunanlara göre ise; avans nedeniyle ortaya çıkan alacak ticari veya zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi için yapılan bir işlemde kaynaklanmaktadır. Bu nedenle mal veya hizmet alımı gerçekleşmemesi nedeniyle geri alınması gereken bu avansların tahsil edilememesi durumunda Kanunda belirtilen koşulların varlığı halinde karşılık ayrılması gerekmektedir³³.

1.8. Ticari Alacakların Tutarına Dahil Olan KDV Alacakları

1.8.1. KDV Hakkında Genel Açıklama

Katma değer vergisi, yayılı fakat kümülatif etkisi bulunmayan bir muamele vergisi türüdür. KDV'nin en önemli müessesesi vergi indirim rejimidir. İndirimin mahiyeti, satışlar üzerinden hesaplanan KDV'den, bu satışların girdilerine ilişkin KDV'nin indirilmesidir. KDV sisteminde alıcı, satıcı ve Hazine arasında üçlü bir

³¹ Sarısu, a.g.m.,s.116. Sağlam, a.g.m., s. 41.

³² MB' nin 03.07.1998 Tarih ve 29/2978-323/148/024810 Sayılı Özelgesi. Bkz. Abdullah Çelik, "Avans Niteliğindeki Alacaklar İçin Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılabilir mi?", **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı:237, Mayıs 2001), s.66.

³³ Yılmaz, a.g.e., s.400. Mehmet Delice, "Dövizli Avansların Değerlemesi ve Avanslar İçin Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılıp Ayrılmayacağı" , **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı: 249, Mayıs 2002), s.61.

ilişki mevcuttur³⁴. Satıcının satışları nedeniyle tahsil ettiği KDV, alımları nedeniyle ödediği KDV'den fazla ise fark tutar Hazineye ödenmekte, tersi durumda yani alımlar nedeniyle ödenen KDV, satışlar nedeniyle tahsil edilen KDV'den yüksek ise; satıcının bir sonraki döneme fark tutar kadar rakam olan KDV'yi indirim hakkı saklı kalmaktadır.

1.8.2. KDV İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de yapılan ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler katma değer vergisine tabidir (KDVK Md. 1/1). Malın teslimi ya da hizmetin ifası hali katma değer vergisinin doğması için yeterli sayılmıştır(KDVK Md. 10/a). Malın teslimi ya da hizmetin ifasını takip eden azami 10 gün içinde satıcıya belge düzenleme(VUK Md. 231/5), alıcıya da fiili veya kaydi envanter sırasında belge bulundurma zorunluluğu getirilmiştir(KDVK Md. 9/2).

VUK'un 229. maddesinde faturanın, satılan emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağı göstermek üzere emtia satan veya işi yapan tüccar tarafından müşteriye verilen ticari vesika olduğu hükme bağlanmış, birinci ve ikinci sınıf tüccarlar, kazancı basit usulde tespit edilenlerle, defter tutmak mecburiyetinde olan çiftçiler; birinci ve ikinci sınıf tüccarlara, serbest meslek erbabına, kazancı basit usulde tespit olunan tüccarlara, defter tutmak mecburiyetinde olan çiftçilere, vergiden muaf esnafa, sayılanlar dışında kalanlara ise Bakanlar Kurulunun belirlediği rakamsal tutarı aşmaları halinde, satmış oldukları emtia veya yaptıkları işler nedeniyle fatura vermek, mal ve hizmetten yararlanan taraf da fatura istemek ve almak zorundadırlar (VUK Md. 232).

1.8.3. Tahsil Edilemeyen KDV Alacakları

Malın ya da hizmetin kredili satılması halinde işletmenin alacağı tutar,

³⁴ Şükrü Kızılot, *Katma Değer Vergisi ve Uygulaması* (Ankara: Cilt 1, Yaklaşım Yayınları, 1998), s.5.

malın tutarı ile birlikte, o mala ait KDV tutarını da kapsayabilir. Yani işletmenin sattığı ürünün bedeli 100.000.000 lira ise, bu ürün de % 18 KDV oranına sahipse, alacak tutarı 118.000.000 lira olacaktır. İşletme alacağı olan 118.000.000 lirayı tahsil edemediğinde, 213 sayılı VUK' un 323. maddesinde sayılan şartların da mevcut olması halinde, hangi tutarın şüpheli alacak karşılığı olarak dikkate alınacağı uygulamada tartışmalara neden olmaktadır.

Bir görüşe göre; KDV tutarına isabet eden alacak için karşılık ayrılamaz. Bu görüşü savunanlar, KDV' nin alacaklı açısından ticari veya zirai bir kazanç niteliği taşımadığını, alacağın öncelikle ticari veya zirai faaliyetten doğan ve hasılat hesaplarına intikal ettirilen bir alacak niteliği taşıması gerektiği ve hasılat olarak kaydedilmeyen bir alacağın, yani KDV'nin şüpheli alacak olarak nitelendirilmesinin ve bu alacak tutarı üzerinden karşılık ayrılmasının mümkün olmadığını belirtmişlerdir³⁵.

213 sayılı VUK' un 323. maddesine değişiklik getiren 2365 sayılı Kanunun gerekçesinde; karşılık ayrılmak suretiyle, zarara intikal ettirilecek alacağın ticari ve zirai faaliyetin elde edilmesi veya idame ettirilmesi ile ilgili olması, diğer bir şekilde ifade ile alacağın daha önce hasılat hesaplarına intikal ettirilmiş bulunması gerekmektedir. Özel alacaklarını tahsil edemeyen bazı tacirlerin bunların ticari defterlerine ithal edip, sonradan karşılık ayırmak suretiyle matrahlarını düşürmeleri nedeniyle, bu konudaki vergi kaybını ve ihtilafları önlemek için, karşılık ayrılacak alacağın ticari veya zirai kazancın elde edilmesi ile ilgili olması koşulu madde metninde sarih şekilde belirtilmiştir.

Bir alacağın karşılık ayrılmak suretiyle zarar yazılabilmesi için, Kanun maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere daha önce hasılat hesaplarına intikal ettirilmiş olması gerekmekte olup, mal teslimi ve hizmet ifasından doğan KDV'nin hasılat hesaplarına intikal ettirilemeyeceği açıktır. Bu nedenle

³⁵ Erkan Gürboğa, "Şüpheli Alacaklar Karşılığı Ayrılması ve Muhasebeleştirilmesi" , **Vergi Sorunları Dergisi**, (Sayı: 112, Ocak 1998), s.53.

müşterilerden olan alacakların KDV'yi içeren kısmı için karşılık ayrılamaz³⁶.

Ayrıca KDVK 'nın 58. maddesi gereği mükellefin vergiye tabi işlemleri üzerinden hesaplanan KDV 'nin, gelir ve kurumlar vergisi matrahlarının tespitinde gider olarak indirilemeyeceği hükmü nedeniyle de KDV'den doğan alacaklar için karşılık ayrılması mümkün değildir³⁷.

Diğer bir görüşe göre, alacak tutarının içinde yer alan KDV tutarı için şüpheli alacaklar karşılığı ayrılması mümkündür³⁸. Bu görüşü savunanlara göre; KDV sisteminde mükellef devletin ücretsiz tahsildarı durumundadır. Satış bedeli olmamakla birlikte, çoğu zaman "fiyatlara KDV dahildir" ibaresiyle görünmek durumunda olan KDV açısından, mükellef, iradi bir işlem seçeneğine sahip olmayıp, yasal zorunluluk olarak satış bedeli ile birlikte KDV'yi hesaplayıp beyan etmektedir. Tahsil edilemeyip şüpheli alacak haline gelen KDV zaten beyan edilmiş ve ödenmiştir. Tahsili olanaksız hale gelen bir alacağı, bu alacak vergi dahi olsa, tahsildardan istemek adalet kavramıyla bağdaşmaz. KDV'nin asıl yüklenicisinden tahsil edilememesi durumunda, iadesinin de mümkün olmaması karşısında, tahsildar durumundaki mükellefin bu alacağı amortisman yoluyla gider yazılmasını da engelleyerek kendisine yüklenmenin mantığı yoktur. Diğer taraftan bir kısmı tahsil edilmiş bir kısmı tahsil edilmemiş olan bir mal ya da hizmet bedelinin tahsil edilen ya da edilemeyen kısmının ne kadarının mal ya da

³⁶ A.Murat Yıldız, "Şüpheli Alacaklar Karşılığı Ayrılmasında Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar" , **Vergi Sorunları Dergisi**, (Sayı: 159, Aralık 2001), s.138. Erdoğan Sağlam, "Şüpheli Alacak Karşılığı Uygulaması ve Birkaç Sorun" , **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı:155, Temmuz 1994), s.43. Bülent Şişman, "Hasılat Yazılmayan Ticari Nitelikteki Alacaklar Değersiz Alacak Yoluyla Zarar Yazılabilir" , **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı:237, Mayıs 2001), s.124.

³⁷ Mehmet Erkan, "Tahsil Edilemeyen Katma Değer Vergisinin Şüpheli Alacak Müessesesi Açısından Değerlendirilmesi" , **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı: 170, Ekim 1995), s.83-84. Levent Gençyürek, "Dönem Sonu İşlemlerinin Vergi Kanunları Açısından Değerlendirilmesi", **Vergi Sorunları Dergisi**, (Sayı:149, Şubat 2001), s. 40.

³⁸ **Katma Değer Vergisinden Doğan Alacaklara Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılabilir mi?**(Mali Mevzuat Platformu, İstanbul YMMO, Raporlar, 15 Aralık 1999, Sayı 99). Osman Arıoğlu, "Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılmasında Alacağın İlgili Dönem Kayıtlarında Gelir Olarak Kaydedilmiş Olmasından Ne Anlamak Gerekir?", **Yaklaşım Dergisi**, (Sayı:95, Kasım 2000), s.66 vd. Çetinkaya ve Yıldız, a.g.m., s.155.. Hasan Kurt, "Katma Değer Vergisinin Şüpheli Alacak Karşılığı Yoluyla Gider Kaydı" , **Yaklaşım Dergisi**, (Sayı:16, Nisan 1994), s.44. Sarısu, a.g.m.,s.120., Ayaz, **Şüpheli Alacaklar** , s.127.

hizmet bedeli, ne kadarının KDV olduğunu belirlemek ve ayırım yapmak mümkün değildir. Böyle bir belirleme veya ayırım yapma kanuna ve mantığa uygun olmadığı gibi, vergi hukuku ile ilgili konuların yapay bir tarzda zorlaştırılmasına neden olur³⁹. Ayrıca, alıcıdan hesaplanan KDV'yi tahsil edemeyen bir işletme, bunu gider yazmadığı takdirde, bu meblağı sermayesinden ödemekte ve sermayesinde bu kadar bir kısım eksilme olmaktadır⁴⁰.

KDV'de temel ilke vergi yükünün nihai tüketici üzerinde kalmasıdır. Oysa mükellef müşterisinden KDV tutarını tahsil edemediği durumda vergi yükünü yüklenmiş olmaktadır. Bu konudaki bir uyuşmazlıkta Danıştay'ca ; 3065 sayılı KDVK' nın 58. maddesinde, mükellefin vergiye tabi işlemleri üzerinden hesaplanan katma değer vergisi ile mükellefçe indirilebilecek KDV'nin gelir ve kurumlar vergisi matrahlarının tespitinde gider olarak kabul edilmeyeceği hükmüne yer verdiği, bu düzenlemelere göre, gerçek ve tüzel kişilerin tahsil edip, vergi dairesine yatırmakla sorumlu oldukları , gider olarak kabulü mümkün olmayan ve Devletin alacağı olan katma değer vergisinin bu haliyle şüpheli alacak kavramı içine sokulması ve üzerinden ayrılan karşılığın safi kazancın tespitinde gider olarak dikkate alınmasının mümkün bulunmadığı karara bağlanmıştır⁴¹. İlk derece yargı kararının aynen onandığı kararda, gerekçeyi satış katma değer vergisinin hasılat teşkil etmediği, bu nedenle buna tekabül eden bir tutarın şüpheli alacak yolu ile zarar yazılamayacağı hususu teşkil etmektedir⁴².

³⁹ Yılmaz, a.g.e., s.401-402.

⁴⁰ Hasan Doğan, "Alacaklarda Amortisman Değersiz, Şüpheli ve Vazgeçilen Alacaklar 1", **Mükellefin Dergisi**, (Sayı:70, Ekim 1998), s.74.

⁴¹ Dn.4.D.'nin, 20.12.2000 Tarih ve E.2000/4037, K.2000/5371 Sayılı Kararı. Bkz. Salih Özel, "Bir Danıştay Kararı'nın Düşündürdükleri" . **Yaklaşım Dergisi**, (Sayı:116, Ağustos 2002), s.16.

⁴² Yılmaz Özbacı, **KDV Sirküleri III/A-38** (Oluş Hukuk Bürosu, Sevk No:2001/24), s.4.

Maliye Bakanlığı'nın konuya ilişkin görüşü⁴³ ise; ekonomik faaliyetlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkması işletme alacaklarının bir unsuru teşkil etmesi ve doğrudan doğruya mal veya hizmetin satılmasından kaynaklanan bir alacak olması nedeniyle KDV için de şüpheli alacak karşılığı ayrılabilceği yönündedir.

Bu tartışmanın tamamen ortadan kaldırılması, ancak VUK' un 323. maddesinin konuya açıklık getirecek şekilde yeniden düzenlenmesi ile mümkündür. Yapılacak yasal düzenlemede, tahsil edilmemiş KDV için de karşılık ayrılması görüşünün benimsenmesi, mükellefin gerek vergisel yükü bakımından, gerekse de KDV'de indirim mekanizmasının işleyişi bakımından ve nihayet vergi uygulamasında adalet ilkesi açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır⁴⁴.

1.9. Kamu Kuruluşlarından Alacaklarda Karşılık Ayrılması

Kamu kurum ve kuruluşlarından olan alacaklar için karşılık ayrılmasında farklı görüşler mevcuttur. Bu konuda karşılık ayrılmayacağı görüşünü⁴⁵ savunanlar; karşılık ayırmada temel unsurun, meydana gelmesi beklenen bir zararın varlığı olduğunu, kamu kurum ve kuruluşlarından olan alacağın ise söz konusu nitelikte bir zarar niteliği taşımadığını, alacağın bir ihtimalle çok ileri bir tarihte tahsil edilecek olmasının karşılık ayırma nedeni olarak düşünölemeyeceğini, karşılık ayırmanın bir tecil aracı olmadığını, karşılık ayırmanın 6183 sayılı Kanun hükümleri uyarınca tecile yol açabileceğini ileri sürmüşlerdir.

⁴³ MB' nin 31.10.2000 Tarih ve 49864 Sayılı Özelgesi. Bkz. Kızılot, *Katma Değer Vergisi Kanunu ve Uygulaması* (Cilt:5), s.2144/1.

⁴⁴ M. Ezhan Doğrusöz, "Şüpheli Alacaklar Kavramı ve Katma Değer Vergisinde Şüpheli Alacak Uygulaması", *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı: 117, Eylül 2002), s.140.

⁴⁵ Özbalcı, a.g.e., s.750.

Karşılık ayrılabilceği görüşünü⁴⁶ savunanlar ise, kamu kurum ve kuruluşlarından olan alacakların devletin güvencesi altında olmasına rağmen kamu kurum ve kuruluşlarının borçlarını ödeme konusunda bazen hassas davranmamaları dolayısıyla, söz konusu bu alacakların tahsil edilecekleri kesin olan alacaklar olmayıp, bazen tahsil edilseler dahi, doğmaları ile tahsil edilmeleri arasında uzun zaman geçmesi ve devlet güvencesi dolayısıyla kamu alacakları için dava yoluna başvurulması gerekmede de bir alacağın tahsili ancak dava yoluna gidilmesine bağlı ise borçlusu kim olursa olsun tahsil edileceğinin kesin olmasından bahsedilemeyeceğini ileri sürmektedirler.

VUK' un 323. maddesinde kişiler değil alacaklar sayılmak suretiyle kamu kurum ve kuruluşlarına bir ayrıcalık tanınmadığından ve İİK' nin 82. maddesi uyarınca Devlet malları haczedilememekle birlikte kamu kurum ve kuruluşları aleyhine yasal takibat yapılmasını engelleyen bir hükmün mevcut olmaması nedeniyle bu tür alacaklar için de karşılık ayrılabilceği görüşü ağır basmaktadır⁴⁷.

Maliye Bakanlığı'nın, kamu idare ve müesseselerinden olan alacağın tahsil edilememesinin mümkün olmaması nedeniyle kamudan olan alacaklara şüpheli alacak karşılığı ayırlamayacağı yönünde görüşü⁴⁸ bulunmaktadır. Bununla birlikte, Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu kamu idarelerine karşı yapılan inşaat taahhüt işlerinden doğan istihkakların tahsil edilememesi durumunda şüpheli alacak karşılığı ayrılabilceğine karar vermiştir⁴⁹.

Danıştay'a yansıyan bir uyumsuzlukta ise; borçlunun Devlete bağlı bir iktisadi kamu müessesesi olmasının şüpheli alacak karşılığı ayrılmasını

⁴⁶ Yılmaz, a.g.e., s.403.

⁴⁷ Gençyürek, a.g.m., s.41.

⁴⁸ MB' nin 29.06.1995 Tarih, 13000-220/7897 Nolu Özelgesi.

⁴⁹ 28.05.1962 Tarih ve 1962/2 Karar Sıra Nolu, 116 Yayın Sıra Nolu HUK Danışma Komisyonu Kararı.

önlemeyeceği yönünde karar⁵⁰ verilmiştir.

1.10. İştiraklerden Olan Alacaklarda Karşılık Ayrılması

İştiraklerden olan ticari ilişkilerden doğan alacaklar için karşılık ayrılabilir. Aynı şekilde holding şirketlerin iştiraklerinde onların adına yaptıkları masraflar dolayısıyla olan alacaklar için de karşılık ayrılması mümkündür⁵¹.

Bu konuda Danıştay'a yansıyan bir uyuşmazlıkta "... holding şirketlerin temel ticari gayelerinin iştirakleriyle olan münasebetlerinden oluştuğu, bu ilişkiler ticari olduğuna göre işlemler dolayısıyla hak kazanılan alacakların da ticari nitelikli alacaklar olduğundan kuşku duyulamayacağı, ihtilaf konusu olayda davacı holding şirketin üçü iştiraki olan müflis dört şirketten, bu şirketler adına yaptığı ödemeler dolayısıyla alacaklı olduğu ve bu alacakların mezkur şirketlerin iflasları nedeniyle tahsil edilemediği ve iflas masalarına kaydedtirildiği hususlarının tartışmasız bulunduğu, buna göre holdingin iştiraki olan üç işletmeden olan alacaklarının, ticari nitelikli alacaklar olması ve Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesinde öngörülen koşulları taşıması nedeniyle şüpheli alacaklar olarak karşılık ayrılmasında yasalara aykırılık bulunmadığı...." şeklinde karar verilmiştir⁵².

1.11. Adi Ortaklıklardan Olan Alacaklarda Karşılık Ayrılması

Adi ortaklığın borçlarından dolayı ortaklar şahsen ve müteselsilen sorumludurlar. Bu nedenle adi ortaklıktan alacakları olanların karşılık ayrılabilmesi için, ortaklardan her biri için ayrı ayrı takibat yapılarak alacağın tahsil edilememiş olması gerekir⁵³.

⁵⁰ D.3.D'nin 07.05.1997 Tarih ve E:1995/3262, K:1997/1717 Sayılı Kararı. Bkz. Özbalcı, a.g.e., s.751.

⁵¹ Yılmaz, a.g.e., s.402.

⁵² D.4.D.'nin 25.11.1992 Tarih ve E:1992/839, K:1992/5015 Sayılı Kararı. Bkz. Kızılot, Vergi Uyuşmazlıklarıyla İlgili Danış... (Cilt 2), s.2624-2625.

⁵³ Özbalcı, a.g.e., s.749.

1.12. Kollektif Şirketlerden Olan Alacaklarda Karşılık Ayrılması

Kollektif şirketler sermaye şirketi olmayıp şahıs şirkettir. TTK' nın 178. maddesi gereğince kollektif şirket ortakları, şirket borçlarından ve taahhütlerinden dolayı, kamuya ve üçüncü şahıslara, müteselsilen ve bütün şahsi mal varlıklarıyla sorumludurlar. TTK' nın 179. maddesi gereğince de, kollektif şirketten takip edilen ancak alınamayan alacaklar için, şirket sona erse bile, ortaklar adına dava açılabilmesi ve ihtiyati haciz uygulaması yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Kollektif şirketlerden olan alacaklara şüpheli alacaklar karşılığı ayrılabilmesi için, kollektif şirket ve ortakları hakkında takibata geçilmesi ve bu takibatların sonuçsuz kalması gerekmektedir⁵⁴.

1.13. Factoring Şirketlerde Şüpheli Alacaklar

İngilizce bir kelime olan factor, işletme literatüründe kullanıldığı şekliyle, bir komisyon karşılığında başkalarına ait malları satan acenta ya da tüccar anlamının yanısıra, alacakların devir alınması karşılığında borç para veren işletme organizasyonu anlamına da sahiptir. Factor kelimesinden türeyen factoring ise; müşterilerin alacaklarını belirli bir komisyon veya factor ücreti karşılığında temellük etmek (devralmak) ve bunların tahsilini üstlenmek suretiyle, müşterilerine kredi sağlamak işi olarak tanımlanabilir.

Factoring işlemi sonucunda; bir taraftan nakit sıkıntısı içerisinde olan firmalar, vadeli alacaklarını belirli bir faiz haddi üzerinden iskonto edilmiş haliyle, vadelerinden önce tahsil imkanına kavuşurken, diğer taraftan factoring şirketleri de factor ücreti, komisyonu veya finansman ücreti şeklindeki edinimler karşılığında, belirli tahsilat risklerini üstlenerek kredi veren kuruluşlar olmaktadır⁵⁵.

⁵⁴ Sarısu, a.g.m., s.115.

⁵⁵ M.Salih Özer, "Factoring İşlemlerinde Kullanılan Kağıtların Damga Vergisi Karşısındaki Durumu", Vergi Dünyası Dergisi, (Sayı:186, Şubat 1997),s.67.

Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan "Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik"⁵⁶ de factoring şirketleri; faturaya veya mal veya hizmet satışından doğmuş olduğunu tevsik eden diğer belgelere dayalı mal ve hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak alacakları temellük ederek tahsilini üstlenen ve bu alacaklara karşılık ödemelerde bulunarak finansman sağlayan şirketlerdir. Hazine Müsteşarlığı'nın, Ödünç Para Verme İşleri Hakkındaki 90 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname' nin 545 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 13. maddesi hükmünü referans göstermek suretiyle yaptığı bu düzenleme ile factoring şirketleri mevzuattaki yerini almıştır.

Alacak hakkını üstlenen ve faktoring şirketi adı verilen kuruluşun bütün bu hizmetler karşılığında aldığı bir bedel söz konusudur. Bu hizmetler ve üstlenilen risk, alacak hakkını temlik yoluyla devreden kuruluşa "factoring komisyonu" ve "faiz" olarak yansıtılır. Komisyon; sabit giderler, alacak takip ve tahsil hizmetleri, ödememe riskinin üstlenildiği hallerde üstlenilen risk, alacak muhasebesinin tutulması, borçlular hakkında istihbarat çalışması ve ödeme yapmayan borçlular hakkında factoring şirketinin yasal takip yapması gibi isteğe bağlı diğer hizmetlerin karşılığı olarak satıcıdan talep edilir. Faiz ise; satıcının (yani alacak hakkını devreden) talep etmesi halinde, ön ödeme olarak kendisine kullandırılan fonlar karşılığı olarak alınır. Buradaki faiz, ödemenin yapıldığı tarihle, borçludan yapılan tahsilatın tarihi arasında geçen gün sayısı dikkate alınarak hesaplanmaktadır⁵⁷.

Türkiye'de 1980'den itibaren ekonomide dışa açılma politikaları uygulanmaya başlanmış ve bunun sonucunda ihracatta önemli gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler çerçevesinde uluslar arası finans tekniklerinden olan

⁵⁶ 21.12.1994 Tarih ve 22148 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

⁵⁷ Yusuf Çilkoparan, "Factoring Şirketlerinde Şüpheli Alacak Karşılığı Sorunu", **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı:219, Kasım 1999), s.92.

factoring ülkemizde de uygulama alanı bulmaya başlamıştır. Türkiye factoring ile yurtdışı factoring olarak tanışmış, yurtiçi factoring bunu takip etmiştir Türkiye'de factoring uygulamaları mali sektörün en dinamik unsuru olan bankalar tarafından başlatılmıştır. Bunun nedeni bankaların sektördeki tecrübeleri, piyasa ve müşteriler hakkında oluşturdukları bilgi, veri tabanlarının genişliği ve müşteri ile organik ilişki kurabilmeleridir. Bugün için sektörde faaliyet gösteren factoring firmalarının sayısı 100 civarındadır⁵⁸.

Factoring şirketlerinde tahsili şüpheli hale gelen alacaklara şüpheli alacak karşılığı ayırabilme ve ayrılabilirse miktarının ne olacağı konusunda görüş birliği sağlanmış değildir. Bu konuda farklı görüşler ileri sürülmektedir.

Birinci görüşe göre her türlü factoring işleminde alacak, satıcının mülkiyetinden çıkarak factoring şirketine geçmektedir. Dolayısıyla bu alacak için şüpheli alacak ayırma hakkı factoring şirketindedir.

İkinci görüşe göre factoring işlemi rücu edilebilir factoring⁵⁹ türüne göre yapılıyorsa, alacak factore sadece tahsil etme yetkisiyle devredildiği için, bu alacaklar tahsil edildikleri ana kadar satıcının mülkiyetindedir. Dolayısıyla dönem sonlarında bu alacaklarla ilgili değerlemede satıcıya aittir. Şayet işlem rücu edilemez factoring⁶⁰ türüne göre yapılıyorsa, şirket devraldığı alacağı borçlusundan tahsil edemezse, kendisine bu alacağı devreden satıcısına rücu

⁵⁸ M. Vefa Toroslu, **Factoring İşlemleri ve Muhasebesi** (1. bası. İstanbul: Beta Basım yayım dağıtım A.Ş., Ocak 1999), s.53-54.

⁵⁹ Rücu edilebilir factoring, factorün alacağın ödenmeme riskini üstlenmediği factoring çeşididir. Burada alacağın ödenmeme riskini satıcı firma üstlenmektedir. Factoring şirketi, satıcı firmanın vadeli alacaklarını satın almakta ve ona ön ödeme yapmaktadır. Factor tarafından satın alınan alacakların vadesinde ödenmemesi durumunda factor müşterisine rücu etmekte ve yaptığı ön ödemeyi kendisinden talep etmektedir. Toroslu, **Factoring işi...** s.10.

⁶⁰ Rücu edilemez factoring, factorün alacağın ödenmeme riskini tamamen üstlendiği factoring çeşididir. Factoring şirketi, satıcı firmanın vadeli alacaklarını satın almakta ve ona ön ödeme yapmaktadır. Vadeli alacakların vadesinde ödenmemesi durumunda factor müşterisine rücu edememekte ve bütün zararı kendisi üstlenmektedir. Bkz. Toroslu, **Factoring işi...** s.10.

edemez. Burada factoring şirketi borçlusuna karşı asıl alacaklı olarak yer almaktadır. Satış söz konusudur. Dolayısıyla söz konusu haklar factore aittir⁶¹. Satıcı firma tarafından daha önce şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılmamışsa, factorun de rücu hakkı yoksa VUK' un 323. maddesi gereği şüpheli ticari alacak karşılığı factor tarafından ayrılabilir⁶².

Üçüncü görüşe göre factor, işlemde elde ettiği geliri (faiz + komisyon) kadar şüpheli alacak ayırabilecektir. Çünkü hasılat kaydettiği tutar bu olmaktadır. Gerek VUK' un 323. ve 3. maddelerinin lafzı, gerekse anılan değişikliklere ilişkin gerekçeler karşısında; faktoring şirketlerinde faktoring işlemlerinden doğan ancak hasılat yazılmayan alacaklara, ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesiyle ilgili bulunmaması nedeniyle; şüpheli alacak karşılığı ayrılması ve ilgili sonuç hesaplarına gider yazılması mümkün bulunmamaktadır. Çünkü; bu alacaklar, daha önce hasılat hesaplarına intikal ettirilmemiştir⁶³.

1.14. Barter Şirketlerinde Tahsil Edilemeyen Alacak

Barter kelimesi İngilizce bir kelime olup takas anlamına gelmektedir. Ancak barter ikiden fazla kişi arasında yapılan takas işlemidir. Bu nedenle barterin Türkçe karşılığı olarak çoklu takas kavramı kullanılmaktadır⁶⁴. Barter sistemi 1930'lu yıllardan itibaren öncelikle ABD, İsvçre ve diğer Avrupa ülkelerinde uygulanmıştır⁶⁵. Türkiye'de barter organizasyonları 90'lı yılların ikinci yarısında

⁶¹ A.Ercan Alptekin, "Factoring Faaliyetlerinin Vergilendirilmesi II" , *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı:94, Kasım 2000), s.119.

⁶² Ali Rıza Akbulut, "Factoring Şirketlerinde Şüpheli Ticari Alacaklar" , *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:248, Nisan 2002), s.92-93.

⁶³ Çilkoparan, , a.g.m., s.92 .

⁶⁴ Halit Demiral, "Barter Şirketlerinde Tahsil Edilemeyen Alacakların Gider Yazılması" , *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı: 228, Ağustos 2000), s.67.

⁶⁵ Mehmet Erkan, "Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Barter'in Vergi Hukuku Karşısındaki Durumu" , *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:225, Mayıs 2000), s.88.

faaliyet göstermeye başlamıştır⁶⁶. Barter, satın alınan mal veya hizmet bedelini üretilen mal veya hizmet ile ödeyen bir finansman ve hizmet şeklidir. Barterin finansman şekli olarak tanımlanmasının nedeni, barter sisteminin herhangi bir kredi kuruluşundan kredi almaksızın ve nakde de ihtiyaç duymaksızın mal veya hizmet alımına imkan tanımasıdır. Çünkü bu sistemde taraflar aldıkları mal veya hizmetin karşılığını kendi mal veya hizmetini satarak ödediklerinden nakit kullanmazlar. Ancak, alınan mal ve hizmetin karşılığında 9 aylık, bazı barter şirketlerinde de 12 aylık bir sürede mal ve hizmet satışı gerçekleşmezse, alınan mal veya hizmet bedeli döviz cinsinden nakden ödenir. Bu durumda sistem, alıcıya 9 veya 12 aylık bir kredi açmış olacaktır. Ancak bu kredinin diğer finans kurumlarından alınan kredilerden maliyeti daha düşüktür. Çünkü kur farkı dışında faiz ve komisyon gibi maliyet söz konusu değildir. Barter üyesi malını satar ve karşılığında 12 aylık sürede mal alamazsa garanti fonu devreye girer. Garanti fonu, mal satışı karşılığında talebini 12 aylık bir sürede karşılayamayan bir işletmenin malının karşılığını nakit olarak alabileceği bir fondur. Mal bedeli döviz cinsinden hesaplandığı için, satıcı işletmenin herhangi bir kaybı olmamaktadır. Üye işletmeler sistemdeki bir veya birkaç işletmeden ihtiyacı olan mal veya hizmeti alırken, aynı veya farklı üyelere kendi ürettiği mal veya hizmeti satmaktadır. Bu sistemde de normal mal alım satımı yapılır. Tek fark işlemlerde normal şartlarda nakit kullanılmamasıdır⁶⁷.

Barter işleminde fatura gerçek alıcıya kesilir, barter şirketi faturanın muhatabı değildir. Mal satışına karşılık satıcının hemen mal almaması veya hiç almaması durumunda yapacağı kur farkı hesaplanır. Satıcıya geri ödemede kur farkı vergilendirilir⁶⁸.

⁶⁶ Mehmet Erkan, "Yeni Bir Finansman Aracı Barter" , *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:221, Ocak 2000), s.95.

⁶⁷ Yusuf Sürmen ve Uğur Kaya, "Barter ve Muhasebe İşlemleri" , *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:235, Mart 2001), s.130.

⁶⁸ Sürmen ve Kaya, *a.g.m.*, s.135.

Malı satan firma açısından alacağın şüpheli veya değersiz hale gelmesi söz konusu değildir. Çünkü malı satan açısından alacak, barter şirketinin teminatı altındadır. Şüpheli veya değersiz alacak ilişkisi alıcı ile barter şirketi arasındadır. Barter sisteminin işleyişi, taraflar arasındaki ilişki dikkate alındığında, söz konusu alacağı barter şirketinin dava etmesi ve icra safhasına intikal etmesi durumunda şüpheli alacak yazılabilmektedir. Ancak şüpheli alacak nedeniyle karşılık ayrılması uygulamada tereddütlere neden olmaktadır. Bir görüşe göre; barter şirketinin elinde teminat olması ve alacağın barter şirketinin alacağı yerine tüm üyelerin bir alacağı sayılması nedeniyle söz konusu alacağa karşılık ayrılmaz⁶⁹.

1.15. Yurt Dışından Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Yurtdışı işlerle ilgili olarak yapılan sözleşmelere ait ihtilafların çözümünde yurt dışındaki mahkemeler yetkili kılınmakta, yükümlüler alacaklarının tahsili için yurt dışındaki yargı makamlarına başvurumaktadırlar. İşte bu gibi durumlarda da genel koşullara uyulması kaydı ile şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayrılması mümkündür⁷⁰. Yabancı para ile olan bir alacağın şüpheli alacak niteliği kazanıp, karşılık ayrılabilmesi için hem Vergi Usul Kanunu ve hem de 32 sayılı TPKKHK' ya ilişkin 91-32/5 sayılı Tebliğ' de aranılan şartların bulunması gerekmektedir.

Anılan Tebliğin 22. maddesinin V-i bendine göre, döviz cinsinden alacakların şüpheli alacak sayılabilmesi için bazı koşulların bulunması gerekmektedir. Tebliğin belirtilen maddesinde, ihtilaf nedeniyle dava açılması mücbir sebep olarak kabul edilmiş, ancak bu durumun ispat edilebilmesi için yurt dışından sağlanacak belgelerin dış temsilciliğimizce onaylanması veya Lahey Devletler Özel Hukuku Konferansı çerçevesinde hazırlanan "Yabancı Resmi Belgelerin Tasdik Mecburiyetinin Kaldırılması Sözleşmesi" hükümlerine

⁶⁹ Sürmen ve Kaya, a.g.m., s.137-138. Halit Demiral, a.g.m., s.68.

⁷⁰ 28.05.1962 Tarih ve 116 Yayın Sıra Nolu, 1962/2 Karar Sıra Nolu HUK Danışma Komisyonu Kararı.

göre onaylanmış olması koşulu getirilmiştir.

Bu alacaklar nedeniyle değerlendirme gününde hesaplanan kur farkları için de karşılık ayrılması mümkündür. Bu durumda değerlendirme gününde yabancı para üzerinden olan alacaklar için kur farkı gelirin ortaya çıkması durumunda gelir hesaplanacak, ancak aynı tutarda karşılık ayrılmak suretiyle bu tutar zarara yansıtılacaktır⁷¹.

2. DEĞERSİZ ALACAKLAR

Değersiz alacak uygulaması ticari ve zirai kazançlarda elde etme yönünden tahakkuk esasının benimsenmiş olmasının bir sonucudur. Bu şekilde tahakkuk sırasında işletmenin aktifine bir fon olarak girmediği halde gelir kaydedilen alacaklar daha sonra tahsil olanağı ortadan kalkınca gider yazılmak suretiyle, yazılan gelir telafi edilmiş olur⁷².

Değersiz alacaklarla ilgili yasal düzenleme 213 sayılı VUK' un 322. maddesinde düzenlenmiştir. Bir alacağın değersiz hale geldiğinden söz edebilmek için o alacağın kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline imkan kalmaması gerekmektedir. Bir yargı kararı veya kanaat verici başka belge olmadan salt takibatın sonuçsuz kalması alacağı değersiz kılmaz⁷³.

Ticari mahiyette olmayan alacaklar için, değersiz alacaklar yöntemiyle doğrudan gider yazılmasının mümkün olmadığı yönünde Danıştay'ın görüşü⁷⁴ olmasına rağmen VUK' un 322. ve 323. maddeleri birbirinden ayrı

⁷¹ Öztürk ve Özer, a.g.e., s.74.

⁷² Yılmaz, a.g.e., s.388.

⁷³ Dn.4.D.'nin 17.10.1978 Tarih ve E:1977/2400, K:1978/2938 Sayılı Kararı. Bkz. Yılmaz, a.g.e., s.389.

⁷⁴ Dn.3.D.'nin, 25.11.1976 Tarih ve E:1976/1927, K:1976/3085 Sayılı Kararı. Duman, a.g.m., s.88.

maddelerdir. Kanun koyucu VUK' un 323. maddesinin gerekçesinde bir alacağın şüpheli alacak yoluyla gider yazılması için bu alacağın daha önce hasılat kayıtlarına intikal etmesi gerektiğini belirttiği halde, aynı husus VUK' un 322. maddesinin lafzında ve gerekçesinde belirtilmemiştir⁷⁵.

Hangi usulde defter tutulursa tutulsun kanun hükmü değersiz hale gelen alacağın amortismanına imkan tanımaktadır. Bilanço esasına göre defter tutan işletmeler değersiz hale gelen alacaklarını değersiz hale geldikleri yıl mukayyet değerleri ile zarara geçirerek, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ise defterlerine gider kaydederek yok ederler.

Değersiz alacakla ilgili zarar kaydının alacağın değersiz hale geldiği dönemde yapılması gerekmektedir. Ancak alacağın değersiz alacak hale geldiğinin sonradan öğrenilmesi durumunda, sonradan öğrenildiğinin de kanıtlanması koşulu ile sonraki yılda zarar yazılması kabul edilebilir. Örneğin iflas davası devam eden bir şirketten olan şüpheli alacak karşılığı ayrılmamış ise, alacak iflasın kapandığı tarihte değersiz alacak olarak yazılmalıdır. Ancak iflasın kapandığı mahkeme tarafından sonraki yılda önceki yıl hesaplarına yansıtma olanağı kalmadığı bir tarihte bildirilirse bu alacağın sonraki yılda değersiz alacak olarak yazılabilmesi gerekir⁷⁶.

Danıştay bir kararında alacağın değersiz hale geldiği yıl gider yazılması durumunda zarar doğacağı, sonraki yıllarda da gelir olmaması nedeniyle bu zararın mahsup olanağı bulunmadığı, dolayısıyla alacağın doğduğu yılla ilişkilendirilerek düzeltme yoluyla gider yazılması talebinin yerinde olmadığı şeklinde karar verilmiştir⁷⁷.

⁷⁵ Bülent Şişman, a.g.m., s.123.

⁷⁶ Dn.4.D.' nin 28.09.1992 Tarih ve E:1990/1790, K:1992/4095 Sayılı Kararı. Bkz. Yılmaz,a.g.e., s.390.

⁷⁷ Dn.4.D.'nin 11.10.1991 Tarih ve E:1989/1829, K:1991/3078 Sayılı Kararı. Bkz. Kızılot. Vergi Uyuşmazlıklarıyla İlgili Danış... (Cilt 2), s.2614.

2.1. Kazai Bir Hükme Göre Alacağın Tahsiline İmkan Kalmaması

Kazai hükümden anlaşılması gereken alacağın tahsil edilebilme olanağının tamamen ortadan kalktığını hükme bağlayan mahkeme kararının varlığıdır⁷⁸. İşletme adına tahsil yetkisi verilen kişinin topladığı alacakları zimmetine geçirmesi hakkında dava konusu edilen ve kısmen ya da tamamen ödenmeyeceği bildirilen alacağın değersiz alacak sayılarak zarar yazılması Hesap Uzmanları Danışma Komisyonu'nun 09.03.1955 tarih ve 66 yayın sıra nolu kararı ile normal ve tabii bulunmuştur.

Alacağın tahsil olanağının kalmaması, tahsili için kanunlarda öngörülen tüm başvuru yollarının denenmiş bulunmasına karşın, hukuki başvuru yollarının tıkanması veya borçlunun borç ödeyemeyecek duruma düşmesi nedenleriyle alacağın tahsil edilememesi ve bundan böyle de tahsil edilemeyecek olmasıdır. Alacaklının borçlu aleyhine yaptığı icra takibi veya açtığı dava zamanaşımı yönünden reddedilmiş veya alacak belgesindeki imzanın inkar edilmesi ve belgelerin hükümsüzlüğüne karar verilmesi halinde alacak mahkeme ilamına dayanarak hükümsüz hale gelmiştir. Ayrıca borçlunun iflas etmesi halinde alacağın tahsiline olanak kalmadığı anlaşılırsa alacak yine mahkeme ilamına göre değersiz hale gelmiş sayılır⁷⁹.

2.2. Kanaat Verici Vesikaya Göre Alacağın Tahsiline İmkan Kalmaması

Kanaat verici vesikadan neyin anlaşılacağı hususunda sınırlama olmamakla birlikte, bu belgenin neler olabileceği konusunda madde hükmünde bir belirleme de mevcut değildir. Bu konuda, her belgenin ayrı ayrı değerlendirilerek, ilgili bulunduğu olayın gerçek yönünün araştırılması kanaat

⁷⁸ Nurettin Eroğlu, *Açıklamalı ve İctihatlı Vergi Usul Kanunu* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1989), s.569.

⁷⁹ Kızılot, *Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması* (Cilt 7), s.2852.

verici bulunduğu takdirde kabul edilmesi gerekir⁸⁰.

Kanaat verici vesikadan anlaşılması gereken, mahkeme tarafından borçlu hakkında verilmiş bulunan gaiplik kararı, borçlunun adresinin saptanamaması nedeniyle icra takibat dosyasının işlemden kaldırıldığını gösteren icra memurluğu yazısı, borçlunun ölümü ve mirasçılarının bulunmadığını kanıtlayan resmi soruşturma belgesi, borçlunun ölümü ve mirasçılar adına sulh mahkemesince verilmiş bulunan mirası ret kararı, Ticaret mahkemesince borçlu hakkında verilmiş ve ilgili masa tarafından tasfiyeye tabi tutulmuş bulunan iflas kararı gibi belgelerdir⁸¹. Ayrıca konkordato anlaşmasının kanaat verici belge olduğu konusunda tartışma bulunmamaktadır⁸². Bunların dışında borçlunun mal varlığı bırakmadan yurtdışına kaçtığını gösteren belgeler de kanaat verici vesika olarak kabul edilmektedir.

2.3. Aciz Vesikasına Bağlı Alacaklarda Durum

İİK'nin 143. maddesi hükmü uyarınca alacaklıya verilen aciz vesikasına bağlanmış alacakların, değersiz alacak sayılıp sayılmayacağı konusu tereddütlere neden olmuştur. Aciz vesikası alacaklı bulunan kişinin alacak tutarının tamamını alamadığını ve kalan alacak miktarını gösteren bir vesikadır. Söz konusu bu belge ile alacak, zamanaşımına tabi olmayıp, daha sonraki yıllarda alacağın takip edilmesine imkan sağlamaktadır⁸³. Bu niteliği ile bu vesika, kanaat verici olmakla birlikte, değerlendirme gününde alacağın artık kesin olarak tahsil edilemeyeceğini göstermemektedir.

Bu konuda Maliye İdaresinin görüşü aciz vesikasına dayanan alacağın

⁸⁰ Yılmaz, a.g.e., s.388.

⁸¹ Öztürk ve Özer, a.g.e., s.62.

⁸² Dn.4.D.'nin 21.05.1986 Tarih ve E: 1982/656, K:1986/2643 Sayılı Kararı. Bkz. Yılmaz, a.g.e., s.388. Dn.4.D.'nin 20.11.1984 Tarih ve E:1984/5259, K:1984/4206 Sayılı Kararı. Bkz. Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması** (Cilt 7), s.2854.

⁸³ Nurettin Eroğlu, a.g.e., s.570.

değersiz alacak olarak kabul edilmemesi, bu alacaklara şüpheli alacak karşılığının ise ayrılabilceği yönündedir⁸⁴.

Ancak Danıştay'ın aciz vesikasına bağlanan alacakların değersiz alacak olarak kabul edilmesi gerektiği yönünde kararları vardır⁸⁵. Bunun dışında Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu'nun bir kararında şu gerekçe⁸⁶ yer almaktadır:

“ Borçlu şirketlerin iflasına karar verilmesi halinde iflasın kapanmasına kadar izlenecek yargısal süreç sonunda alacaklıya aciz vesikası verilmedikçe, söz konusu alacağın, 213 sayılı Yasanın 322 nci maddesinde öngörülen anlamda değersiz alacak niteliği kazandığından söz edilemez.”

2.4. Deprem Bölgesinden Olan Alacakların Durumu

27 Ocak 2000 tarihli 4503 sayılı Kanun' un 10. maddesi ile 213 sayılı VUK' a eklenen geçici 24. madde ile değersiz alacaklar uygulamasına ayrı bir boyut getirilmiştir. Söz konusu madde ile 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde meydana gelen depremlerin etkili olduğu bölgelerde faaliyet gösteren kişilerle iktisadi ve ticari ilişkide bulunan mükelleflerin alacaklarının tahsilinde ortaya çıkan imkansızlıkların tevsikiyle ilgili olarak 213 sayılı VUK' un 322. ve 323. maddelerinde belirtilen şartlar bu olaya münhasır olmak üzere hafifletilmiştir. Bir başka ifade ile bu maddede belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde alacağın tahsili amacıyla borçlunun dava edilmesine veya icra yolu ile takibine gerek bulunmamaktadır. Ayrıca kanaat verici vesika kavramı da genişletilmiştir⁸⁷.

⁸⁴ MB' nin 31.03.1975 Tarih ve 9.24458,32341/18318 Sayılı Özelgesi. Bkz. Yılmaz, a.g.e., s.390.

⁸⁵ Dn.4.D.'nin 22.01.1975 Tarih ve E:1973/3046, K:1975/208 Sayılı Kararı, Dn.3.D.'nin 15.05.1996 Tarih ve E:1995/354, K:1996/1775 Sayılı Kararı, Dn.4.D.'nin 16.01.1984 Tarih ve E:1982/8216, K:1984/98 Sayılı Kararı. Bkz. Yılmaz, a.g.e., s.391.

⁸⁶ Yılmaz, a.g.e., s.391.

⁸⁷ Altındağ, a.g.e., s.627.

Alacağın deprem bölgesinde bulunan müşterilere ait olması ve depremden önce doğması ve 213 sayılı VUK hükümlerinde sayılan belgelerle tevsik edilmesi gerekmektedir. Borçlunun mal varlığının en az 1/3'ünü kaybettiğine ilişkin olarak açılmış tespit davası üzerine verilecek karar, alacağın dava veya icra safhasına geldiğini gösterir ve bu nevi alacaklar için pasifte karşılık ayrılabilir. Alacaklı ve borçlunun karşılıklı olarak anlaşmaları ve bu konuda düzenleyecekleri bir belgeyi imzalamaları halinde bu belge kanaat verici belge sayılır. 3568 sayılı Kanun'a göre yetki almış meslek mensubunca düzenlenmiş rapor kanaat verici vesika olarak kabul edilebilir. Ancak söz konusu rapor borçlu yönünden vazgeçilen alacak sayılmaz(213 sayılı VUK Geçici Md. 24).

Söz konusu geçici maddenin uygulanmasına ilişkin usuller 284 Seri No.lu VUK Genel Tebliğinde açıklanmıştır. Borçlunun mal varlığında meydana gelen zarar derecesinin tespiti sırasında, sigortadan alınan tazminatın zararı azaltan bir unsur olarak dikkate alınması gerekmektedir. Kanun metninde adı geçmeyen İl ve İlçe İdare Kurulu kararları tasdik raporu, söz konusu Genel Tebliğ ile kanaat verici vesika olarak kabul etmekte, Maliye Bakanlığı tarafından uygulama genişletilmiş olmaktadır⁸⁸. Ayrıca söz konusu Genel Tebliğde sulhe ilişkin belgenin noterde düzenlenmiş olması şartının aranması, Maliye Bakanlığı'nın usul yetkilerini aşarak, esasa yönelik bir düzenleme yapmış olması nedeniyle, eleştirilere neden olabilmektedir 4503 Sayılı Kanun ile VUK' a eklenen geçici 24. madde ve 284 Sıra No.lu VUK Genel Tebliğ ile deprem yöresinde gelir veya kurumlar vergisi mükellefiyet kaydı bulunan mükelleflerden olan alacakların, VUK' un değersiz alacak ve şüpheli alacak müesseseleri ile amortismanında aradığı şartlardan bazıları daha esnek hale getirilmiştir. Ancak şüpheli alacak karşılığı ayırmak suretiyle zarar kaydı uygulamasının, değersiz alacak uygulamasına nazaran daha zor bir uygulama haline getirilmesi nedeniyle, mükelleflerin değersiz alacak uygulamasını tercih edecekleri

⁸⁸ A.Ercan Alptekin, "Değersiz Alacaklar", *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı:89, Mayıs 2000), s.151.

aşıkardır⁸⁹.

3. VAZGEÇİLEN ALACAKLAR

Vazgeçilen alacaklar 213 sayılı VUK' un 324. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu madde hükmüne göre bir alacaktan vazgeçilmesi konkordato veya sulh yoluna bağlanmıştır.

Sulh yoluyla alacaktan vazgeçmenin herhangi bir şekle tabi olmadığı, inceleme elemanının yaptığı incelemede, belgeler elemana kanaat verdiği takdirde, bu durum alacaktan vazgeçmesi için yeterli olduğu Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu'nun vermiş olduğu bir kararda⁹⁰ belirtilmiştir.

Bir alacaktan vazgeçilmesi halinde alacaklı söz konusu bu alacağın 213 sayılı VUK' un 322. maddesine göre değersiz alacak niteliği taşıması nedeniyle alacağını değersiz alacaklarla ilgili hükümlere değerlendirme yaparken, borçlu 213 sayılı VUK 'un 324. maddesinde yer alan vazgeçilen alacaklarla ilgili hükümlere göre değerlendirme yapacaktır. Alacaklı alacağından vazgeçmekle, borçlunun borcu bağışlanmaktadır. Kanun koyucu borçlunun mali durumunun bozuk olduğunu dikkate alarak bu kararı alacaktan vazgeçildiği yılda vergilemeyip, ertelemektedir.

Borçlu bakımından vazgeçilen alacak bir kar olup, bu alacak için özel bir karşılık hesabı açılır ve alacak üç yıl süre ile bu hesapta bekletilir. Eğer bu üç yıllık süre içinde zarar meydana gelirse, doğan bu zarar öncelikle özel karşılık hesabındaki karla mahsup edilir. Mükellef meydana gelen bu zararını vazgeçilen alacak karşılığı yerine, başka karlarından mahsup edemez⁹¹.

⁸⁹ Erol Bektaş, "Deprem Yöresinden Olan Alacakların "Değersiz Alacak " ve "Şüpheli Alacak Müesseseleri Karşısındaki Durumu" , **Yaklaşım Dergisi**, (Sayı:87, Mart 2000), s.156-163.

⁹⁰ 20.03.1972 Tarih ve 169 Yayın Sıra Nolu, 196-4 Genel Sıra Nolu HUK Danışma Komisyonu Kararı. Bkz. Kızılot, **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması** (Cilt 7), s.2897.

⁹¹ Dn.4.D.'nin 29.10.1972 Tarih ve E:1969/1472, K:1972/5788 Sayılı Kararı. Bkz. Eroğlu, a.g.e., s.582.

Karşılık hesabı, bilanço esasına göre defter tutmayı gerektirdiği için bu haktan ancak bilanço esasına göre defter tutan mükellefler yararlanabilmektedir.

Vazgeçilen alacağın zarar kaydedileceği dönem; alacaktan vazgeçildiği, diğer bir ifade ile, alacağın değersiz hale geldiği konkordato ve sulh anlaşmasına varıldığı dönemdir. Bu dönemde zarar kaydedilmeyen vazgeçilen alacak daha sonraki yıllarda matrahtan indirilemez⁹².

Borçlu vazgeçilen alacak tutarını özel bir karşılık hesabında izlemese dahi 3 yıl geçmedikçe bu tutar kar sayılmamaktadır⁹³.

Alacaklısı tarafından vazgeçilen alacağın bir belgeye bağlanması gerekmektedir. Alacaklı vazgeçtiği tahsilatı kar-zarar hesabına intikal ettirebilmek için alacağından vazgeçtiği hususunu kanıtlamak zorundadır. Bu nedenle vazgeçilen alacağın kesin belgeli olması gerekir⁹⁴.

3.1. Konkordato Anlaşması

Bir borçlunun iyi niyetine ve samimiyetine rağmen işlerinin iyi gitmemesi daima mümkündür. Borçlunun mali, ekonomik durumu piyasa şartlarının bir sonucu olmak üzere de bozulmuş bulunabilir. Bu durumda bulunan borçluların, eğer bu borçlular, iflasa tabi iseler, iflas ettirilebilmeleri bir an meselesidir. Eğer bu borçlular iflasa tabi değillerse, her münferit icra takibi, alacaklılar arasında sağlanması gereken eşitliği de bozabilecektir. İşte bu durumda bulunan

⁹² Dn. 4.D.'nin 30.01.1971 Tarih ve E:1969/5869, K:1971/790 Sayılı Kararı. Bkz. Veysi Seviğ, "Vazgeçilen Alacaklar ile Değersiz Alacaklar İlişkisi", *Dünya*, (07 Şubat 1991), s.5.

⁹³ Dn.4.D.'nin 28.06.1973 Tarih ve E:1970/2715, K:1973/3696 Sayılı Kararı. Bkz Recep Turgay, *Vergi Usul Kanunu ve Tatbikatı* (3. Baskı.İstanbul: 2. Cilt, 1977), s.1246.

⁹⁴ Dn.4.D.'nin 22.12.1972 Tarih ve E:1970/3705, K:1972/7976 Sayılı Kararı. Bkz..Turgay, a.g.e., s.1245-1246.

borçluların kurtarılması için kanun koyucu bir başka imkan da öngörmek gereğini duymuştur. Zira ekonomik ve mali durumu bu kadar kötü olan bir borçlunun, işletmesinin yine de ayakta tutulmasında hem borçlunun ve hem de alacaklıların menfaati mevcut bulunabilir veya bu durumdaki borçlunun malvarlığının cebri tasfiyeye tabi tutulması bu karşılıklı menfaatlerin azalmasına önyak olabilir. İşte bu nedenlerle kanun koyucunun düzenlediği imkan konkordato müessesesidir⁹⁵.

3.1.1. Konkordatonun Tanımı

Konkordato, herhangi bir dürüst borçlunun ödeme teklifinin konkordatoya tabi alacaklıların belirli bir çoğunluğu tarafından kabulü ve mahkemenin onayı ile gerçekleşen ve borçlunun, borçlarının bir kesiminden kurtulmasını veya ödeme şeklinin borçlu yararına değişmesini sağlayan, iflasa nazaran yumuşatılmış, alacaklıların eşit olarak tatminine yönelik kollektif bir cebri icra kurumudur⁹⁶.

3.1.2. Konkordatonun Tasdiki İçin Gerekli Şartlar

Konkordatonun alacaklı ve borçlu için hüküm doğurması Ticaret Mahkemesince tasdik edilmesine bağlıdır. Çünkü Ticaret Mahkemesince tasdik edilmemiş konkordatoya göre vazgeçilen alacak zarar hesabına kaydedilemez⁹⁷. Konkordatonun ticaret mahkemesince tasdiki için bir takım şartlar gereklidir. Ticaret mahkemesi bu şartlardan birinin veya birkaçının bulunmadığı kanısına varırsa konkordatonun tasdik talebini reddeder. Konkordatonun tasdiki için gerekli şartlar şunlardır.

1 – Borçlu dürüst olmalıdır. Konkordato, dürüst borçlulara yasanın sağladığı özel bir ayrıcalık, önemli bir hukuki atıftır. Borçlu, alacaklıların zararına

⁹⁵ Saim Üstündağ, *İflas Hukuku* (3. Bası. İstanbul: Kardeşler Basımevi, Şubat 1986),s. 183.

⁹⁶ Sümer Altay, *Konkordato Hukuku*, (Baskı: Media Print, 1993), s.13.

⁹⁷ Dn. 4. D.'nin E:1971/6636, K:1973/524 Sayılı Kararı. Bkz. Seviğ, a.g.m., s.5.

doğruluk dışında veya pek büyük düşüncesizlikle hiçbir işlem yapmamış olmalıdır (İİK Md.298/1).

2 – Borçlunun konkordato isteyebilmesi için asgari ödeme nispetini yerine getirebilmesi şarttır. İcra İflas Kanunu'nun 285. maddesinin son fıkrasına göre, mevcut malları ve alacakları, borçlarının en az yüzde ellisini ödemeye yetişmeyen borçlu konkordato isteyemez⁹⁸.

3 – Borçlunun konkordato projesinde teklif ettiği para, serveti ile orantılı olmalıdır(İİK Md.286/1,Md. 298/2).

4 – Borçlunun ödeme teklifi, ayrıcalıklı olmayan alacaklıların belli bir çoğunluğu tarafından kabul edilmiş olmalıdır. Bu çoğunluk, alacak sayısı ve alacak tutarı bakımından 2/3'tür(İİK Md. 297).

5 – Konkordato hükmünün ifası ve kendilerini ihbar etmiş olan imtiyazlı alacaklıların bütün alacaklarının tesfiyesi için kafi teminat verilmesi gerekmektedir(İİK Md.298/3). Borçlu daha tasdikten önce, konkordato hükümlerine göre alacaklılara ödeyeceği miktar için de yeter teminatı göstermek zorundadır. Teminat olarak, efektif para tevdi, ipotek, banka teminat mektubu verilebilir⁹⁹.

6 – Borçlu İcra İflas Kanunu'nun 298/4. maddesi gereği konkordatonun tasdikinin gerektirdiği yargılama giderleri ve ilam harçlarını, konkordatonun tasdiki kararından önce, mahkeme veznesine depö etmiş olmalıdır.

3.1.3. Konkordatonun Sonuçları

Kural olarak tasdik edilen konkordato, konkordato mühleti verilmesinden önce doğmuş olan bütün alacaklar için mecburidir. Bu kuralın bazı istisnaları

⁹⁸ Üstündağ, a.g.e., s.187.

⁹⁹ Üstündağ, a.g.e., s.202.

vardır; konkordato kendileri hakkında mecburi olmayan alacakları şu şekilde sıralayabiliriz.

1 – Rehin kıymeti ile karşılanan rehinli alacaklar¹⁰⁰ için, tasdik edilen konkordato mecburi değildir(İİK Md.303). Rehinli alacaklılar, alacaklarını rehinin kıymetinden tam olarak alırlar.

2 – Tasdik edilen konkordato, amme alacakları için mecburi değildir (İİK Md. 303; 6183 sayılı AATUHK Md. 101). Konkordato borçlusu amme alacaklarını tam olarak öder.

3 – Konkordatoya yazdırılmış olan imtiyazlı alacaklar için de konkordato mecburi değildir(İİK Md.298/3)

3.1.3.1. Konkordatonun Borçlu İçin Sonuçları

Ticaret mahkemesince onaylanan konkordato, ödeme şekil ve şartlarında borçlu yararına değişiklik meydana getirir. Borçlu teklif ettiği ödeme projesinde borçlarının belirli bir yüzdesini¹⁰¹ ödemeyi taahhüt edebilir. Borçlu ödeme projesinde öngörülen borcu ödemediği takdirde, geriye kalan borcundan tümüyle kurtulmaktadır. Borçluya sağlanan ikinci avantaj ise vadedir. Buna göre borçlu, borcunu tenzilsiz ancak, kendisi için elverişli vadelerde¹⁰² ödemek imkanına kavuşmaktadır.

Borçlu borçlarının belli bir bölümünü ödeyerek bütün borçlarından ve dolayısı ile iflas etmekten kurtulur. Borçlu borçlarını, konkordatoda kabul edilen oranda ve zamanda ödemek zorundadır. Ödemediği takdirde alacaklının talebi ile konkordatonun feshedilmesi ile karşı karşıya kalır.

¹⁰⁰ İlhan E. Postacıoğlu, **Konkordato** (İstanbul: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:53, Fakülteler Matbaası, 1965), s.104.

¹⁰¹ Tenzilat konkordatosu.

¹⁰² Vade konkordatosu.

3.1.3.2. Konkordatonun Alacaklılar İçin Sonuçları

Konkordatoda amaç yalnız konkordatoyu kabul eden alacaklıların alacaklarını değil, bilakis tekmil alacaklıların alacaklarını tahsil etmektir¹⁰³. Alacaklıların 2/3 çoğunluğu ile kabul edilen konkordato, yasal koşulların varlığı anlaşılacak mahkemece onaylandığı takdirde, konkordatoya katılmayan alacaklıları da bağlamaktadır¹⁰⁴. Alacağın belirli oranda tanzilini hedef tutan konkordatoda, bakiye kısım artık sukut eder. Alacağın bakiye kalan kısmı için bir aciz vesikası tanzim edilmez¹⁰⁵. Konkordatoya muvafakat etmeyen alacaklılar müşterek borçlulara ve borçlunun kefillerine ve borcu tekeffül edenlere karşı bütün haklarını muhafaza ederler; yani onlardan alacağın tamamını isteyebilirler (İİK Md. 295). Alacaklı alacağını konkordatoda yazılı şartlara göre tahsil edemezse, ticaret mahkemesine başvurup konkordatonun yalnız kendisi için feshini isteyebilir. Bunun sonucu olarak da alacağını tam olarak isteyebilir.

3.1.3.3. Vergi Hukuku Açısından Konkordatonun Doğurduğu Sonuçlar

Ticaret mahkemesince tasdik edilmeyen konkordato anlaşmasına dayanarak alacağın zarar kaydedilmesine olanak yoktur¹⁰⁶. Konkordatonun kabul edilmesi durumunda; konkordato yoluyla alınmasından vazgeçilen alacaklar, alacaklı yönünden değersiz alacak¹⁰⁷ sayılır ve VUK'un 322. maddesi

¹⁰³ Necmettin M. Berkin, **İflas Hukukunda Konkordato** (İstanbul: Üniversite Kitapevi Yayınları, İsmail Akgün Matbaası, 1949), s.13.

¹⁰⁴ Altay, a.g.e., s.13.

¹⁰⁵ Üstündağ, a.g.e., s.208.

¹⁰⁶ Dn.4.D.'nin, 13.02.1973 Tarih ve E:1971/6636, K:1973/524 Sayılı Kararı. Bkz. Karagözoğlu, a.g.e., s.639.

¹⁰⁷ Dn. 4.D.'nin 21.10.1985 Tarih, E.1982/6564, K.1986/2643 Sayılı Kararı. Bkz. Güneri Ergülen ve Hayreddin Erdem, **Vergi Avantajları** (Ankara: Yaklaşım Yayınları,2000), s.588. Dn.4.D.'nin 20.11.1984 Tarih ve E:1984/5259,K:1984/4206 Sayılı Kararı. Bkz. Duman, a.g.m. , s.94.

doğrultusunda işleme tabi tutulması gerekir. Konkordato anlaşmasının mezkur maddede adı geçen kanaat verici vesika kapsamına gireceği konusunda uygulamada görüş birliği vardır¹⁰⁸. Değersiz alacaklar bu mahiyete girdikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederler ve mukayyet kıymetleriyle zarara geçirilerek yok edilirler. Konkordato yoluyla alınmasından vazgeçilen alacaklar, borçlu yönünden hasılat (kar) hükmündedir ve VUK 'un 324. maddesi doğrultusunda işleme tabi tutulması gerekir¹⁰⁹.

Vazgeçilen alacaklar, borçlunun defterinde özel bir karşılık hesabına alınır. Karşılık hesabına alınan bu tutar, üç yıl içinde zararlar itfa edilmediği takdirde takip eden yıl kara aktarılır. Madde hükmünün burada borçluyu koruyan yönü karın vergilenmesi dönemin ertelenmesi ile ilgilidir. Borçlu tarafından vazgeçilen alacak tutarının kara intikali ile ilgili üç yıllık süre tanınmaktadır. Vazgeçilen alacakların borçlu tarafından kara alınması bakımından bekleme süresi üç yıl olmakla birlikte, bu süreden evvel işin terki, ölüm, kurumlarda devir hallerinde bu karlar o yılın matrahına eklenir. Bu üç yıllık bekleme süresinde meydana gelen zararlar, öncelikle vazgeçilen alacaklar için ayrılmış bu karşılık hesabından mahsup edilir. Mükellef bu zararını, vazgeçilen alacak karşılığı yerine, başka karlarından mahsup edemez¹¹⁰. Geçmiş yıllara ait bir zarar varsa bu zararın vazgeçilen alacaklar için ayrılmış karşılık hesabından mahsubu mümkün değildir¹¹¹.

¹⁰⁸ Suat Taş ve Şerafettin Karakış, "Konkordato Müessesesi ve Vergi Hukuku Bakımından Sonuçları", **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı: 234, Şubat 2001), s.93.

¹⁰⁹ M. Sait Öcal, "Konkordatonun Şüpheli Alacaklarla İlişkilendirilemeyeceğine Dair Bir Görüş", **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı: 133, Eylül 1992), s .

¹¹⁰ Dn.4.D.'nin 19.10.1972 Tarih ve E.1969/1472, K.1972/5788 Sayılı Kararı. Bkz. Eroğlu, a.g.e., s.582.

¹¹¹ Soner Ülgen, "Dönem Sonu İşlemleri Açısından Karşılıklar", **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı:220, Aralık 1999), s.351 .

Öte yandan özel karşılık ayıran borçlu bilanço esasına göre defter tutan mükellef olmakla beraber, alacaklı durumdaki karşı taraf için böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır¹¹².

3.2. Sulh Yoluyla Alınmasından Vazgeçilen Alacaklar

Sulh yoluyla alınmasından vazgeçilen bir alacağın değersiz alacak olarak zarar yazılabilmesi için diğer bütün ticari vesikalarda olduğu gibi, vesikanın kapsadığı olayın incelenmesi gerekmektedir. Borçlu ve alacaklı arasında düzenlenmiş bulunan ibranamenin alacaklı yönünden vazgeçilen alacağın zarar yazılması için yetersiz, ancak gerekli olduğu unutulmamalıdır. İspat vasıtası olarak sunulan belgenin taraflar arasındaki gerçek irade beyanını ortaya koyup koymadığının irdelenmesi gerekmektedir. Bu belgenin tarafların gerçek irade beyanlarını ortaya koymadığı şeklinde bir belirleme yapılabilirse, söz konusu tutar değersiz alacak olarak dikkate alınamayacaktır. Eğer böyle bir belirleme yapılamıyorsa, borçlu ile alacaklı arasında düzenlenen ibranamenin kanaat verici bir vesika olarak değerlendirilmesi gerekecektir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus konkordato suretiyle kesinleşen alacak tutarından yapılan indirimin, ekonomik gerçeklerle uyum arz etmek zorunda olduğu hususudur. Ekonomik hayatın gerekleriyle bağdaşmayan bir durumun ortaya konması halinde, vazgeçilen alacak tutarının gider yazılması söz konusu olamayacaktır. Kesinleşen 50 Milyar TL' lik alacağın 10 Milyarlık kısmının peşin tahsil edilmesi karşılığında bakiye tutardan vazgeçilmesi şeklindeki bir ibranamenin iktisadi ve teknik icaplarla uyum arz etmediği açıktır. Örnek olayımızda paranın zaman değerinde meydana gelen aşınmanın hesaplanması ve bu hesaplama sonucu vazgeçilen alacak tutarıyla, ibraname gereği vazgeçilen alacak tutarı arasında bariz bir farklılık olup olmadığının ortaya konması gerekmektedir.

¹¹² Mehmet Ali Canoğlu, "Gelir ve Kurumlar Vergileri Kanunlarıyla Vergi Usul Kanununda Birinci Sınıf Tüccarlara Sağlanan Avantajlar ve Düşüncelerimiz" ,Vergi Dünyası Dergisi,(Sayı:95, Temmuz 1989),s.11 .

Konuya ilişkin Danıştay Dördüncü Dairesi'nin 10.01.1984 tarih ve 1982/8216 esas ve 1984/98 karar sayılı kararında bu tür durumlarda düzenlenen ibranamenin kanaat verici bir vesika olduğu, peşin tahsil edilen kısmın dışında kalan tutarın gider olarak yazılmasında kanunen bir aykırılık bulunmadığı belirtilmiştir¹¹³.

4. İSKONTO UYGULAMASINDA ALACAK DEĞERLEMESİ

Ticari ilişkilerde çeşitli amaçlarla ve değişik adlar altında iskonto uygulamasına rastlanmaktadır. İskonto genel olarak, satıcının alıcıya bazı şartların gerçekleşmesine bağlı olarak satış fiyatından yaptığı indirim şeklinde tanımlanabilir. İskontolar genel olarak, satışların artırılması, rakiplerle rekabet, işletmenin ya da satışa konu malların reklam ve tanıtımının yapılması vb. amaçlarla ve mal satış iskontosu, peşinat iskontosu, erken ödeme iskontosu, miktar iskontosu, ciro iskontosu vb. adlarla uygulanmaktadır¹¹⁴.

İskonto hangi adla uygulanırsa uygulansın satıcının satış bedelini azaltmaktadır. Bunun sonucu olarak eğer işletmenin satışları vadeye bağlanmışsa, alacaklarının tutarında da azalma olmaktadır. VUK' da alacakların amortismanı başlığı altında iskonto uygulamasına açıkça değinilmemiştir.

1 No.lu MSUGT' ye göre; satışla ilgili fatura düzenlenip satışın gerçekleşmesinden sonra yapılan her türlü kasa ve miktar iskontoları "611 Satış İskontoları(-)" hesabında izleneceği belirtilmiştir. Kasa iskontosu, kredili satışlarda alıcının mal bedelini vadesinden önce ödemesi dolayısıyla, bu peşin ödeme karşılığında alıcıya belirli oranlarda indirim yapılmasıdır. Miktar iskontosu ise; alıcının belli tutarlar üzerinde alışlarda bulunarak satıcının mal

¹¹³ M. Sait Öcal ve Turan Emeksiz, "Konkordatonun Hukuki Niteliği ve Alacaklılar Yönünden Vergi Uygulamaları", *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:185, Ocak 1997), s.51.

¹¹⁴ Sedat Ünalın, "Erken Ödeme İskontosu ve Ciro İskontosunun Muhasebe Kaydı" . *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı:96, Aralık 2000), s.15.

sürümüne katkıda bulunmasından dolayı kendisine belli oran ya da tutarlarda yapılan indirimdir.

Alacaklara uygulanan söz konusu iskontolarla ilgili uygulamada tereddüte neden olan konu, bu iskontoların KDV karşısındaki durumudur. 26 Seri Nolu KDV Genel Tebliği'nin L/2 bölümüne göre bu tür iskontolar KDV'ye tabi olacaktır. Burada söz konusu olan iskonto, firmanın yaptığı ek bir çalışmanın ya da çabanın sonucu olarak doğmaktadır. Dolayısıyla yapılan iş ana firmaya karşı verilen bir hizmettir. Ayrıca KDVK' nın 4. maddesi çerçevesinde hizmet kapsamına giren bu işlemlere ait iskontoların, aynı Kanun'un 1/1. maddesine göre vergiye tabi tutulması gerekmektedir¹¹⁵.

Danıştay'a yansıyan bir uyuşmazlıkta, yıl sonlarında ya da belli bir ciro aşıldığında çeşitli adlar altında yapılan iskontoların, vergi idaresi uygulamasının aksine, bir mal satışı veya hizmet ifası karşılığı olmadığı, sadece teşvik amacıyla bir satış limitine göre yapılan iskonto olduğu, KDVK'nın 2,3,4 ve 5. maddelerinde yer alan teslim, teslim sayılan haller, hizmet ve hizmet sayılan haller kapsamına girmediği, bu nedenle de KDV'ye tabi olmayacağı yönünde karar verilmiştir¹¹⁶.

¹¹⁵ MB' nin 30.06.1993 Tarih ve B.07.0.GEL.80/25-56/41473 Sayılı Özelgesi. Bkz. Ayşe Bayır ve Abdullah Tolu, "KDV Yönünden İskontolar ve Muhasebeleştirilmesi" , *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı:54, Haziran 1997), s.131.

¹¹⁶ Ercan Beyazıtılı, "Dönem Sonunda Yapılan İskontolarda KDV ve Muhasebe Uygulaması" , *Yaklaşım Dergisi*, (Sayı:60, Aralık 1997), s.61-62.

SONUÇ

Ticari ilişkilerin alacak ve borç ilişkisini doğurması nedeniyle, ticari alacaklar işletmelerin her zaman gündeminde olmuştur. Vergi matrahının oluşturulmasında ticari alacakların değerlemeye tabi tutulması nedeniyle bu alacaklar mükellefler kadar vergi idaresini de ilgilendirir hale gelmiştir.

Ticari alacaklarla ilgili uygulamada yaşanan sorunların temelini, vergi kanunlarında alacak kavramının tanımlanmaması ve bunun neticesinde mükellefin ve vergi idaresinin alacağın kapsamını kendilerine göre farklı yorumlamaları oluşturmaktadır.

Türk vergi sisteminde genel olarak alacakların değerlendirme ölçüsü olarak mukayyet değer esas alınmakla birlikte, yabancı para cinsinden alacakların değerlemesi ile ilgili olarak dönem sonlarındaki döviz kurlarına göre gerekli kur değerlemelerinin yapılması kabul edilmiştir.

Alacaklarla ilgili en önemli değerlendirme sorunlarından birisi olan reeskont uygulaması konusunda tartışmalı konular devam etmektedir. Ticari alacağın dayandığı belge konusunda da ihtilaflar yaşanmış, çeklerin senet gibi reeskonta tabi tutulup tutulmayacağı konusunda Danıştay'ca farklı kararlar verilmiştir. Reeskont uygulamasında en önemli tartışma konusu vadeli çeklerde reeskont uygulamasıdır. Vadeli çek uygulaması ekonomik hayatta çok yaygın kullanılmasına rağmen çek, hukuki nitelik olarak bir borç ve alacak senedi olmadığından ve çekin vadesi bulunmadığından dolayı Vergi Usul Kanunu'na göre reeskonta tabi tutulması mümkün bulunmamaktadır. Yasal düzenleme neticesinde reeskont uygulamasının çekleri kapsamaması ve çeklerde yasal olarak vade olmayacağı gerekçesiyle vergi idaresince ve yargı kararlarında çeklerde reeskont uygulaması kabul edilmemektedir.

Sermaye piyasası mevzuatında vadeli çeklere reeskont uygulaması kabul edilmekle birlikte, vergi kanunlarında kabul edilmemesi işletmeler açısından sıkıntılara yol açmaktadır.

Alacak senetlerinin kısmi reeskontu konusunda da tereddütler yaşanmıştır. Bir kısım alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulması, bir kısım alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulmaması şeklinde kısmi reeskont uygulaması vergi idaresince kabul edilmemekle beraber Danıştay kısmi reeskont uygulamasının mümkün olacağı şeklinde aksi yönde karar vermiştir. Bizim de görüşümüz Danıştay kararı yönünde olup alacak senetlerinde kısmi reeskont yapılabilirdir.

Reeskont uygulamasında uygulanacak iskonto formülü ve faiz oranı ile ilgili tartışmalar vergi idaresince yayınlanan 238 Seri Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde yapılan açıklamalarda sona erdirilmiştir.

Yabancı para ile olan senetli alacaklara reeskont uygulanabileceğinin 4369 sayılı Kanun ile açıkça hükme bağlanması yerinde olup, VUK' un 261. maddesinde yer alan, iktisadi kıymetler değerlendirme ölçülerinden birinin kullanılacağına ilişkin hükmün yarattığı tereddüt giderilmiştir.

Alacakların değerlemesi ile ilgili diğer bir tartışma konusu da alacak kavramının bazı görüşlerce sadece hasılat kavramı ile sınırlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Alacak kavramının dar yorumlanmasının sonucu olarak KDV dahil toplam tutarı belirli olan bir alacak içerisinde yer alan katma değer vergisinin alacak olarak kabul edilmemesi ve reeskonta tabi tutulmaması gerektiği yönündeki görüşlerdir.

Uygulamada yaşanan bir başka sorun da verilen sipariş avanslarının değerlemesinde ortaya çıkmıştır. Döviz olarak verilen avansların değerlendirilmesi ile ilgili olarak vergi hukukunda tartışmalar henüz sonuçlanmamıştır. Bu tartışmaların temel nedenlerinden birisi verilen avansların alacak gibi

değerlemeye tabi tutulup tutulmayacağına netleşmemiş olması ve vergi idaresinin bu konuda genel tebliğ olarak net bir görüş ortaya koymamış olmasıdır. Vergi idaresinin özalgelerle açıkladığı görüşünü genel tebliğ ile açık olarak ortaya koyması durumunda idare ile mükellef arasında bu konuda meydana gelecek ihtilafların önüne geçilecek olup, yargının döviz cinsinden alınan ve verilen avansların değerlemesinin yabancı para cinsinden alacak ve borç hükmünde olduğu ve değerlemeye tabi tutulacağı şeklindeki görüşüne katılıyoruz.

Alacakların değerlemesi ile ilgili bir diğer tartışma konusu da döviz cinsinden verilen depozito ve teminatların değerlemesidir. Danıştay Kararı'nda belirtilen döviz olarak verilen depozito ve teminatların bağlı değer niteliğinde olduğu, bu nedenle alacakların değerlemesi hakkında hükümlere göre değerlemesinin mümkün olmadığı, kayıtlı değerle değerlemesinin yapılması gerektiği görüşü sadece döviz büfeleri açısından değil, döviz olarak verilen depozito ve teminatların değerlemesi açısından yerinde ve doğru bir yaklaşımı ifade etmektedir.

Uygulamada yaşanan sorunlar, temel olarak alacak kavramının ve alacağı oluşturan unsurların Kanunun lafzında belirlenmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Ticari alacağın değerlemesi ile ilgili yaşanan ve yazarlarca da tartışılan konuların başında, mal ve hizmet satışlarında uygulanan KDV oluşturmaktadır. KDV Kanunu'nun 25.10.1984 tarihinde kabul edilmesi ile birlikte ticari alacaklara dahil olan KDV'nin değerlemesi ile dövizli satışlara ait alacakların kur farklarının KDV karşısındaki durumu VUK'un değerlendirme ile ilgili hükümlerinde yer almamış, KDV ile ilgili hiçbir düzenlemeye gidilmemiştir. Uygulamada yaşanan tereddütler Vergi İdaresi'nin vermiş olduğu özalgelerle, ihtilaflar ise yargı kararları ile çözülmeye çalışılmıştır.

KDV'nin bir hasılat unsuru olmaması ve KDVK' nın 58. maddesinde KDV'nin gelir ve kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak indiriminin kabul edilmeyeceği hükmü neticesinde senetli olan ticari alacaklarda reeskont tutarı KDV'den hariç tutar üzerinden hesaplatılmaktadır.

Şüpheli alacaklarda karşılık ayrılması konusundaki bir uyuşmazlık Danıştay'ca ; 3065 sayılı KDVK' nın 58. maddesinde, mükellefin vergiye tabi işlemleri üzerinden hesaplanan katma değer vergisi ile mükellefçe indirilebilecek KDV'nin gelir ve kurumlar vergisi matrahlarının tespitinde gider olarak kabul edilmeyeceği hükmüne yer verdiği, bu düzenlemelere göre, gerçek ve tüzel kişilerin tahsil edip, vergi dairesine yatırmakla sorumlu oldukları , gider olarak kabulü mümkün olmayan ve Devletin alacağı olan katma değer vergisinin bu haliyle şüpheli alacak kavramı içine sokulması ve üzerinden ayrılan karşılığın safi kazancın tespitinde gider olarak dikkate alınmasının mümkün bulunmadığı şeklinde karara bağlanmıştır. Ticari alacağın içerisinde yer alan KDV'nin aslında vergi idaresine ödenen KDV'den ayrı yorumlanarak ticari alacağı bir bütün halinde değerlemeye tabi tutmak bizce doğru olanıdır. Ayrıca ticari alacak çerçevesinin dar bir yorumla sadece hasılatla sınırlandırılması da bizce yapılan ikinci yanlışlıktır. Ayrıca KDV'nin gelir ve kurumlar vergisi matrahından indirilemeyeceğine ilişkin KDVK' nın 58. maddesinin alacakların değerlemesi ile ilişkilendirilerek yorumlanmasına da katılmamız mümkün değildir.

Uygulamada kur farklarının KDV'ye tabi olup olmadığı konusunda da tereddütler yaşanmış, kur farklarının; bir görüşe göre KDV'ye tabi olduğu, başka bir görüşe göre ise, tabi olmadığı savunulmuştur. Mal teslimi ve hizmet ifası sebebiyle ödenen dövizin vergiyi doğuran olayın meydana geldiği tarihteki kur üzerinden muhasebeleştirilmesi gerektiği; daha sonra ödenen kur farklarının bedel içinde kabul edilerek matraha dahil edilemeyeceği şeklinde Danıştay' ın vermiş olduğu karar bizce de yerindedir.

Uygulamada şüpheli alacak karşılığının ayrılacağı dönemle ilgili de ihtilaflar yaşanmış, bu konuda Danıştay' ca farklı kararlar verilmiştir. Danıştay

bir kararında alacağın Kanun maddesinde gösterilen niteliklere sahip olup olmadığının önemli olduğunu, dönemin değişmesiyle alacağın şüpheli olma niteliğini kaybettiğinin kabul edilemeyeceğini, alacağın şüpheli hale geldiği dönemin geçirilmesi ve yeni değerlendirme günlerinde de tasarruf değerini muhafaza edecek olan alacak için karşılık ayırma imkanının ortadan kalkacağına kabul edilmesi halinde; kanunda öngörülmemiş bir nedenle, kanunla tanınan bir hakkın bertaraf edilmesine neden olunacağı belirtilmiş olup bizim görüşümüz de bu yöndedir. Alacaklara karşılık ayrılma konusunun iktisadi kıymet değerleri hükümleri içerisinde yer alması gerekirken, alacaklarda amortisman başlığı altında amortismanlarla ilgili bir bölümde yer alması şüpheli alacak ayrılacağı dönemin amortismanına paralel düşülmesi şeklinde yanlış yorumlara neden olmuştur. Ayrıca amortisman konusunun sabit kıymetlerle sabit kıymet gibi değerlendirilen iktisadi kıymetleri ilgilendirmesi, alacakların kendi değerlendirme hükümlerinin dışında amortismanlar başlığı altında ayrı bir kısımda düzenlenmesi sonucunda sistematik karışıklığa neden olmaktadır.

Ekonominin hızla gelişmesi ve neticesinde finans tekniklerinin çeşitlenmesi para dışında yeni ödeme araçlarını ve factoring ve barter gibi finans kurumlarını meydana getirmiştir. Bu gelişmelerin de etkisiyle, mevzuat uygulamaya yetememiş, mükellefle vergi idaresi karşı karşıya gelmiş, bu konuda ortaya çıkan ihtilaflar yargıya intikal etmiştir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akyüz, Müfit ve Ertel, Nesrin. **Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**. 3. Baskı. İstanbul: Dünya Yayınları, Mayıs 1990.

Altay, Sümer . **Konkordato Hukuku**. Baskı: Media Print, 1993.

Altındağ, Mehmet. **Vergi ve Revizyon Rehberi**. 2. Baskı. Ankara: Yaklaşım Yayınları, Eylül 2001.

Aydın, Erkan. **Türk Vergi Sisteminde İktisadi İşletmelere Dahil Kıymetleri Değerleme**. 1.Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Kasım 2002.

Bağrıaçık, Atilla. **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri**. Eskişehir. Bilim Teknik Yayınevi, Nisan 1994.

Berkin, M. Necmettin. **İflas Hukukunda Konkordato**. İstanbul: Üniversite Kitapevi Yayınları, İsmail Akgün Matbaası, 1949.

Bozer, Ali ve Göle, Celal. **Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi**. 9. basım. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No.260, Bankacılar Seri No.10, 1992.

Derdiyok, Türkmen. **Turkish Tax Law and Other Regulations Concerning Foreign Investors**. Ankara: Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayını, 1999.

Eren, Fikret. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. 6. Bası. İstanbul: Cilt 1, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998.

Ergülen, Güneri ve Erdem, Hayreddin. **Vergi Avantajları**. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2000.

Eroğlu, Nurettin, **Açıklamalı ve İçtihatlı Vergi Usul Kanunu**. Ankara: Sevinç Matbaası, 1989.

Gücenme, Ümit. **Ticaret İşlerinde Envanter İşlemleri**. Bursa: 2000.

İnan, Nurkut. **Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 75, Bilgi Basımevi, 1969.

Karagözoğlu, H.Fevzi. **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması**. Ankara: Vergi Hukuku Yayınları, 2-3, Ünal Matbaası, 1977.

Kızıl, Ahmet. **Dönem Sonu İşlemleri Muhasebesi**. İstanbul: Der Yayınları, 1996.

Kızılot, Şükrü. **Katma Değer Vergisi Kanunu ve Uygulaması**. Cilt: 1. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 1998.

Kızılot, Şükrü. **Katma Değer Vergisi Kanunu ve Uygulaması**. Cilt: 5. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 1998.

Kızılot, Şükrü. **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması**. Cilt 6. Ankara: Savaş Yayınları, 1991.

Kızılot, Şükrü. **Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması**. Cilt 7. Ankara: Savaş Yayınları, 1991.

Kızılot, Şükrü. **Vergi Uyuşmazlıklarıyla İlgili Danıştay Kararları ve Özelgeler (Muktezalar)** , Cilt: 5. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2000.

Kızılot, Şükrü. **Vergi Uyuşmazlıklarıyla İlgili Danıştay Kararları ve Özelgeler (Muktezalar)**. Cilt: 2. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 1993.

Koç Yalkın, Yüksel ve Akdoğan, Nalan. **Avrupa Topluluğu**. Ankara: TÜRMOB Yayınları, No:9, 1994.

Kotar, Erhan ve Dokur, Şükrü. **İşletmelerin Mali İşlemleri ve Muhasebesi**. 1. Baskı. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti., Ocak 2002.

Kuru, Baki. **İcra İflas Hukuku**. 3. Baskı. İstanbul: Cilt 2, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Yayın No:22, Hukuk Dizisi: 8, 1990.

Kuru, Baki. **Medeni Usul Hukuku**. 11. basım. Ankara: Yetkin Yayınları, 1999.

Küçük, Sema ve Küçük, Muzaffer. " Dönem Sonu İşlemleri ve Değerleme", **Yaklaşım Dergisi Eki**. Sayı:109, Ocak 2002.

Özbalcı, Yılmaz. **KDV Sirküleri III/A-38**. Oluş Hukuk Bürosu, Sevk No:2001/24.

Özbalcı, Yılmaz. **Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları**. Ankara: Oluş Yayıncılık, Ekim 1998.

Özgen, Mehmet. **Dictionary of Tax Terms (Vergi Terimleri Sözlüğü)**. Ankara: Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayını, 1997.

Öztürk, Bünyamin Ve Özer, Mustafa. **Dönem Sonu Envanter İşlemleri**. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, Ocak 2001.

- Postacıoğlu, E. İlhan. **İcra Hukuku Esasları**. İstanbul: Fakülteler Matbaası, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2901, Hukuk Fak.No:643, 1982.
- Postacıoğlu, E. İlhan. **Konkordato**. İstanbul: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:53, Fakülteler Matbaası, 1965.
- Sağlam, Necdet. **Sigorta İşletmelerinde Mali Tabloların Hazırlanması ve Avrupa Birliği'ne Uyum**. Eskişehir: ETAM A.Ş., Mayıs 1996.
- Saygılıoğlu, Nevzat ve Göker, Erol. **Defterler ve Dönem Sonu İşlemleri**. Ankara: Vergi Yayınları, Mart 1984.
- Seyidoğlu, Halil. **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**. Ankara: Güzem Yayınları, 1992.
- Tekinay, Selahattin Sulhi. **Borçlar Hukuku**. 5. Bası. Cilt: 1. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1985.
- Toroslu, M. Vefa. **Factoring İşlemleri ve Muhasebesi**. 1. bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Yayın No:851, İşletme Ekonomi Diz.83, Ocak 1999.
- Toroslu, M. Vefa. **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi**. 2. bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Yayın No:884, İşletme Ekonomi Diz.86, Mayıs 1999.
- Turgay, Recep. **Vergi Usul Kanunu ve Tatbikatı**. 3. baskı. 2. Cilt. İstanbul:1977.
- Uluatam, Özhan. **Türk Vergi Hukuku**. 1. baskı. Ankara: Adım Yayıncılık Ltd.Şti., Ekim 1990.

Üstündağ, Saim. **İflas Hukuku**. 3. bası. İstanbul: Kardeşler Basımevi, Şubat 1986.

Yılmaz, Kazım. **VUK, GVK, KVK ve KDVK Açısından Değerleme**. 2. Baskı. Ankara: T.Ş.O.F. Plaka Matbaacılık A.Ş., Kasım 2000.

_____ . **Avrupa Topluluğu'na Entegrasyonda Muhasebe Standartları**.
Girne-Kıbrıs: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 574, S.B.F. İşletme Ekonomisi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No:3, 20-24 Nisan 1991.

DERGİLER

Akay, Yusuf. "Şüpheli Alacak Müessesesi ve Bazı Özel Durumların İrdelenmesi", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**. Sayı: 134, Haziran 1999.

Akbulut, Ali Rıza. "Factoring Şirketlerinde Şüpheli Ticari Alacaklar" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:248, Nisan 2002.

Akyol, İhsan. "İktisadi İşletmelere Dahil Alacak ve Borçların Değerlemesi ve Vadeli Çeklerde Reeskont Uygulaması" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:157, Eylül 1994.

Alptekin, A. Ercan. "Değersiz Alacaklar" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:89, Mayıs 2000.

Alptekin, A. Ercan. "Factoring Faaliyetlerinin Vergilendirilmesi II" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:94, Kasım 2000.

- Alptekin, A. Ercan. "Verilen Sipariş Avanslarının Hukuki Mahiyeti, Muhasebeleştirilmesi ve Dönem Sonu Stok Değerlemesinde Verilen Sipariş Avanslarının Maliyet Unsuru Olarak Dikkate Alınıp Alınmayacağı", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:196, Aralık 1997.
- Arıoğlu,Osman. "Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılmasında Alacağın İlgili Dönem Kayıtlarında Gelir Olarak Kaydedilmiş Olmasından Ne Anlamak Gerekir?", **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:95, Kasım 2000.
- Arslan, Erdoğan. "Dövizle Bağlanmış Alacaklarda ve Borçlarda Reeskont İşlemi Esnasında Dikkat Edilmesi Gereken Bir Husus", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 185, Ocak 1997.
- Arslan, Erdoğan. "Avansların Hukuki Mahiyetleri ve Sonuçları-1", **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:121, Ocak 2003.
- Ayaz, Garip. "Alacak ve Borçlarda Reeskont Uygulaması", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:196, Aralık 1997.
- Ayaz, Garip. "Alacak ve Borçlarda Reeskont", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 220, Aralık 1999.
- Ayaz, Garip. "Şüpheli Alacaklar" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 244, Aralık 2001.
- Aydın, Filiz. "Senetsiz Ticari Alacakların Değerlemesi" , **Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi**. Sayı:370,15 Haziran 2002.
- Baş, Seyit Ahmet ve Akay, Yusuf. "İhracat (I) İhracatı Düzenleyen Yasal Prosedür", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:201, Mayıs 1998.

Baş, Seyit Ahmet ve Akay, Yusuf. "İhracat (II) İhracat Serbestisi, Tanımı ve Türleri", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:202, Haziran 1998.

Bayır, Ayşe ve Tolu, Abdullah. "KDV Yönünden İskontolar ve Muhasebeleştirilmesi" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:54, Haziran 1997.

Bektaş, Erol. "Deprem Yöresinden Olan Alacakların "Değersiz Alacak " ve "Şüpheli Alacak Müesseseleri Karşısındaki Durumu" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:87, Mart 2000.

Beyazıtlı, Beyazıtlı. "Dönem Sonunda Yapılan İskontolarda KDV ve Muhasebe Uygulaması" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:60, Aralık 1997.

Bingöl, Mehmet. "İflas Hali ve Şüpheli Alacaklar Karşılığı" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 41, Ocak 1985.

Canoğlu, Mehmet Ali. "Gelir ve Kurumlar Vergileri Kanunlarıyla Vergi Usul Kanununda Birinci Sınıf Tüccarlara Sağlanan Avantajlar ve Düşüncelerimiz", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:95, Temmuz 1989.

Çelik, Abdullah. "Avans Niteliğindeki Alacaklar İçin Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılabilir mi?", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:237, Mayıs 2001.

Çetin, Tuncay. "Yıllara Sari İnşaat ve Onarım İşleriyle İlgili Alacak ve Borçlarda Reeskont Uygulaması", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:173, Ocak 1996.

Çilkoparan, Yusuf. "Factoring Şirketlerinde Şüpheli Alacak Karşılığı Sorunu", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:219, Kasım 1999.

Delice, Mehmet. "Dövizli Avansların Değerlemesi ve Avanslar İçin Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılıp Ayrılmayacağı" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 249, Mayıs 2002.

- Demiral, Halit. "Barter Şirketlerinde Tahsil Edilemeyen Alacakların Gider Yazılması" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 228, Ağustos 2000.
- Doğan, Hasan. "Alacaklarda Amortisman Değersiz, Şüpheli ve Vazgeçilen Alacaklar 1" , **Mükellefin Dergisi**. Sayı:70, Ekim 1998.
- Doğan, Zeki. "Mükelleflere Vergi Avantajı Sağlayacak Bir Yöntem: Şüpheli Alacaklar İçin Karşılık Ayrılması ve Muhasebeleştirilmesi" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 234, Şubat 2001.
- Doğan, Zeki. "Vergi Usul Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu ve Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Çeklerde Reeskont Uygulaması" **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:197, Ocak 1998.
- Doğrusöz, M. Ezhan. "Şüpheli Alacaklar Kavramı ve Katma Değer Vergisinde Şüpheli Alacak Uygulaması" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 117, Eylül 2002.
- Doğrusöz, M. Ezhan. "Şüpheli Alacaklar Kavramı ve Katma Değer Vergisinde Şüpheli Alacak Uygulaması" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 117, Eylül 2002.
- Duman, Ömer. "Değersiz Alacaklar ve Vazgeçilen Alacaklar" , **Vergi Dünyası Dergisi**, (Sayı:244, Aralık 2001), s.90.
- Erkan, Mehmet. "Tahsil Edilemeyen Katma Değer Vergisinin Şüpheli Alacak Müessesesi Açısından Değerlendirilmesi" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 170, Ekim 1995.
- Erkan, Mehmet. "Yeni Bir Finansman Aracı Barter" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:221, Ocak 2000.

- Erkan, Mehmet. "Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Barter'in Vergi Hukuku Karşısındaki Durumu" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:225, Mayıs 2000.
- Gülerman, Adnan. "Şüpheli Alacakların Hukuki Yapısı İzlenmesi ve Karşılık Ayrılması" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:89, Mayıs 2000.
- Gündoğdu, Burhan. "Döviz Cinsinden Şüpheli Alacaklar İçin Karşılık Ayrılması" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:246, Şubat 2002.
- Gündoğdu, Burhan. "Şüpheli Alacaklara Karşılık Ayrılması Uygulamasında Alacağın Dava Veya İcra Safhasına Girmesi" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:249, Mayıs 2002.
- Gürboğa, Erkan. "Şüpheli Alacaklar Karşılığı Ayrılması ve Muhasebeleştirilmesi", **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı: 112, Ocak 1998.
- Hızlı, Mithat. "Alacak ve Borç Senetlerinin Değerlemesi", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 208, Aralık 1998.
- Karabacak, Hasan ve Koyutürk, Serdar. "İşletmelerde Vadesi Gelmemiş Olan Alacaklar ve Borç Senetlerine Reeskont Uygulaması", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:37, Eylül 1984.
- Kökver, Muzaffer ve Yakışıklı, Ramazan. "Yabancı Para Cinsinden Avansların Değerlenmesi", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 181, Eylül 1996.
- Kurt, Hasan. "Katma Değer Vergisinin Şüpheli Alacak Karşılığı Yoluyla Gider Kaydı" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:16, Nisan 1994.
- Levent Gençyürek, "Dönem Sonu İşlemlerinin Vergi Kanunları Açısından Değerlendirilmesi", **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı:149, Şubat 2001.7

- Maç, Mehmet. "Vadeli Çekler Vergisel Açından da Reeskont Edilebilmelidir", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 236, Nisan 2001.
- Narinoğlu, Mustafa. "Teminata Verilen Alacak Senetleri Reeskonta Tabi Tutulabilir mi?", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:64, Aralık 1986.
- Oğuz Çetinkaya, Oğuz ve Yıldız, Mehmet. "Şüpheli Alacak Karşılığında Güncel Sorunlar", **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı: 166, Temmuz 2002.
- Öcal, M. Sait . "Konkordatonun Şüpheli Alacaklarla İlişkilendirilemeyeceğine Dair Bir Görüş", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 133, Eylül 1992.
- Öcal, M. Sait ve Emeksiz, Turan. "Konkordatonun Hukuki Niteliği ve Alacaklılar Yönünden Vergi Uygulamaları", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:185, Ocak 1997.
- Özcan, Sezgin. "Yüzde 64'e İnen Yeni Reeskont Faiz Oranı ve Uygulama Örneği", **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:115, Temmuz 2002.
- Özel, Salih. "Bir Danıştay Kararı'nın Düşündürdükleri" , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:116, Ağustos 2002.
- Özer, M. Salih. "Factoring İşlemlerinde Kullanılan Kağıtların Damga Vergisi Karşısındaki Durumu", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:186, Şubat 1997.
- Öztürk, Bünyamin. "Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemlerinde Dikkat Edilecek Konular", **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı:159, Aralık 2001.
- Sağlam, Erdoğan. "Şüpheli Alacak Karşılığı Uygulaması ve Birkaç Sorun" , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:155, Temmuz 1994.

- Sarıs, Ekrem. “Şüpheli Alacak Uygulaması ve Muhasebe Kayıtları” , **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 61, Ocak 1998.
- Seviğ, Veysi. “Vazgeçilen Alacaklar ile Değersiz Alacaklar İlişkisi” , **Dünya**.15 Şubat 1991.
- Süer, M. Ziya. “İşletmelerde Emtia Değerlemesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:208, Aralık 1998.
- Süral, Arıcan. “Kur Farklarının Katma Değer Vergisi Karşısındaki Durumu”, **Maliye Sorunları Dergisi**. Sayı:76, Ocak 1995.
- Sürmen, Yusuf ve Kaya, Uğur. “Barter ve Muhasebe İşlemleri” , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:235, Mart 2001.
- Sütçü, Mahmut. “Yabancı Paralar İle Alacak ve Borç Senetlerinin Değerlemesi”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**. Sayı:141, Ocak 2000.
- Şeker, Sakıp. “Yabancı Para Cinsinden Avansların Değerlemesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı:148, Ocak 2001.
- Şişman, Bülent. “Hasılat Yazılmayan Ticari Nitelikteki Alacaklar Değersiz Alacak Yoluyla Zarar Yazılabilir” , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:237, Mayıs 2001.
- Taş, Suat ve Karakış, Şerafettin. “Konkordato Müessesesi ve Vergi Hukuku Bakımından Sonuçları” , **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 234, Şubat 2001.
- Toroslu, M. Vefa. “Reeskont İşlemleri”, **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:184, Aralık 1996.

Tüysüzoğlu, Mümin. "Vadesi Gelmemiş Senetlerde Reeskont Uygulaması ve Reeskont Tutarının Hesaplanması", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:56, Nisan 1986.

Uçmazbaş, Erol. "Döviz Olarak Verilen Avanslara Bağlı Kur Farklarında Karşılaşılan Sorunlar", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:238, Haziran 2001.

Ülgen, Soner. "Dönem Sonu İşlemleri Açısından Karşılıklar", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:220, Aralık 1999.

Ünalın, Sedat. "Erken Ödeme İskontosu ve Ciro İskontosunun Muhasebe Kaydı", **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:96, Aralık 2000.

Yalçın, Hasan. "Şüpheli Alacaklar ve Muhasebe Uygulaması", **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 47, Kasım 1996.

Yalçın, Hüseyin ve Gürboğa, Erkan. "Kambiyo Mevzuatı Hükümleri Çerçevesinde Döviz Cinsinden Alacakların Değerlemesi", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:181, Eylül 1996.

Yıldız, A.Murat. "Şüpheli Alacaklar Karşılığı Ayrılmasında Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar", **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı: 159, Aralık 2001.

Yılmaz, Kazım. "Yabancı Para Üzerinden Düzenlenen Alacak ve Borç Senetlerine Reeskont Uygulanıp Uygulanmayacağı", **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:190, Haziran 1997.

_____. Katma Değer Vergisinden Doğan Alacaklara Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılabilir mi? **Mali Mevzuat Platformu**. İstanbul YMMO, Raporlar, 15 Aralık 1999.

_____ . Yargıtay Kararları Dergisi.1984/1.

_____ . Danıştay Dergisi, Sayı:84-85, Yıl:22, 1992.